

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

NATSUME SŌSEKI'NİN BİREYSELÇİLİK ANLAYIŞI
ve ESERLERİNDE GÖRÜLEN YALNIZLIK OLGUSU

Yüksek Lisans Tezi

Habibe VATANSEVER

ANKARA-2013

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

NATSUME SŌSEKI'NİN BİREYSELÇİLİK ANLAYIŞI
ve ESERLERİNDE GÖRÜLEN YALNIZLIK OLGUSU

Yüksek Lisans Tezi

Habibe VATANSEVER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. H. Can ERKİN

ANKARA-2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(.....03...../.....07...../.....2013.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

..Habibe VATANSEVER.....

İmzası

.....

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ ve EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ ve EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

NATSUME SÖSEKI'NİN BİREYSELÇİLİK ANLAYIŞI ve ESERLERİNDE
GÖRÜLEN YALNIZLIK OLGUSU

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin Can ERKİN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Hüseyin Can ERKİN

Prof. Dr. Ayşe Nur TEKMEK

Prof. Dr. Mehmet Emin ÖZCAN

İmzası

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi 03.07.2013

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ	iv
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

BİREY KAVRAMINA GENEL BAKIŞ	7
1.1. “Birey”	7

II. BÖLÜM

NATSUME SÖSEKI ve BİREYSELÇİLİK ANLAYIŞI	13
2.1. Natsume Sōseki'nin Yaşamı	13
2.2. Natsume Sōseki'ye Göre Birey Kavramı ve Bireyselcilik Anlayışı	20

III. BÖLÜM

MEIJİ DÖNEMİ ve NATSUME SÖSEKI'NİN ESERLERİNDE MODERNLEŞME'NİN BİREY ÜZERİNE YANSIMALARI	38
3.1. Meiji Dönemiyle Gelişen Modernleşme Çalışmaları	38
3.2. Meiji Dönemi Gelişmelerinin Sōseki'nin Eserlerine Yansımaları	44

IV. BÖLÜM

NATSUME SÖSEKI'NİN ESERLERİNDE GÖRÜLEN YALNIZLIK OLGUSU

4.1. Natsume Sōseki'nin Eserlerine Genel Bakış ve Eserlerinde Görülen Yalnızlık	54
4.1.1. Sanshirō	61
4.1.2. Sorekara	76
4.1.3. Mon	90
4.1.4. Kōjin	95
4.1.5. Kokoro	106
4.1.6. Michikusa	120
SONUÇ	138

KAYNAKÇA.....	141
ÖZET	146
ABSTRACT.....	147

ÖNSÖZ

Meiji döneminde, Batı'da yaşanan ilerlemelere bağlı olarak Japonya'da da benzer niteliklerde modernleşme çalışmaları yapılmaya çalışılmıştır. Natsume Sōseki,

Japonya'nın modernleşme sürecine adım attığı bir dönemde toplum içerisinde birey algısı temelli olarak bazı eserlerini kaleme almıştır

Natsume Sōseki'nin eserlerinde ve çeşitli konuşmalarında üzerinde durduğu en önemli nokta, Batı ile Japonya'nın aynı konumda olmadığı ve farklı yaşamlara sahip toplumların kendine özgü durumlarının göz ardı edilmemesi gerektiğidir. Bu doğrultudan bakıldığında, Batı toplumu ile Japon toplumunun farklı olduğu düşüncesinden hareketle, yazar birey kavramı üzerinde kendi düşünce sistemini oluşturmuştur, diyebiliriz.

Biz de tezimizde öncelikle birey kavramını incelemeye çalıştık. Modernleşme ile birlikte birey konusunun nasıl irdelenmeye başlandığı ve Sōseki'nin eserlerinde Japonya'nın Meiji dönemindeki durumunu genel anlamda inceleyip, bu dönemde yaşanan gelişmelere bağlı olarak bireyin toplum içerisindeki durumu ve yaşanan değişim ve gelişmelerin bireyi nasıl bir yalnızlaşmanın içerisinde bıraktığı konusu üzerinde durmaya çalıştık.

Tez çalışmamda, konu seçimi, kaynak inceleme ve tezin oluşturulma süreçlerinde büyük katkısı olan danışman hocam Sayın Prof. Dr. H. Can ERKİN'e, tezim konusunda tavsiyelerde bulunan bölüm hocalarıma, manevi anlamda desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Habibe VATANSEVER

22.04.2013

Ankara

GİRİŞ

Meiji Dönemi (1868 – 1912), modern Japon edebiyatının şekillenmesinde bir dönüm noktası olmuş, Batı ile girişilen ilişkiler ve yaşanan değişim ortamında yazarlar kendi iç dünyalarına dönük eserler kaleme almaya başlamışlardır. Bu yazarlardan en önde gelen isimlerden olan Natsume Sōseki (1867–1916), çoğu Japon yazarın da işlediği yalnızlık olgusunu birçok eserinde kaleme almıştır. Bu durum, yazarın içinde duyduğu yalnızlık hissini bir çeşit dışa vurumudur. Kendi özüne dönüp, kendi yolunu keşfe yönelmeyi, hayat felsefesi haline getiren yazar, kendine has bireyselcilik anlayışını ortaya koyarak bunun kendi hayatında bir dönüm noktası olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada asıl önemli olan husus, öncelikle kendini bulabilmenin yollarını aramak ve bu noktada kimsenin etkisinde kalmamaktır. Bu hususta Sōseki, kendi edebiyat ortamını oluşturabilmede ona yol gösterici olduğunu ifade ettiği *jiko hon 'i- bireyi merkez alan düşünce* kavramını ortaya atmıştır. Bununla ilgili olarak şu ifadelerde bulunur:

Edebiyata yönelik olarak temel noktayı sağlamlaştırmak için, sağlamlaştırmaktan çok onu kurabilmek için tamamen edebiyatla bağlantılı eserler okumaya başladım. Tek kelimeyle ifade edecek olursam, jikohon 'i (bireyi¹ merkez alan düşünce) diye ifade edebileceğim bu dört sözcük üzerinde iyice düşünüp, bireyi merkez alan düşünce tarzını kanıtlarıyla ortaya dökülebilmek için gerek bilimsel araştırmalar gerek felsefi düşünce arayışları içerisine girdim.

¹ Burada *jiko – ben* anlamına gelmektedir. Ancak, yazarın vurgulamaya çalıştığı husus, ben kavramı ile bireyin kendi değerini ortaya koymaktır.

İtiraf etmem gerekirse ben bu dört ifade ile yeniden doğmuştum. Ve şimdiki gibi yalnızca insanların peşine takılıp kuru gürültü yapmanın son derece rahatsızlık verici olduğunu, bu nedenle bu kadar yabancılar gibi davranmamanın daha iyi olabileceğine yönelik olarak hareket etmemiz gerektiğini, bunun nedenlerini muntazam bir biçimde insanların önüne serince hem kendim rahatlayacak, onlar da mutlu olacaklar diye düşünerek, yazılarımı da diğer yönden bir araç olarak kullanmış, bu görevi yerine getirebilmek için uğraşmanın tüm ömrüm boyunca gayret vermem gereken asıl iş olduğunu anlamıştım. O zaman içimdeki tüm rahatsızlıklar silinmişti.²

Sōseki, edebiyatın ne olduğunu araştırırken kendi yolunu bulmanın, bireyi merkez alan düşünce sayesinde olacağının farkına varmıştır. Sōseki için Meiji Döneminde, Batı’da yaşanan gelişmeleri yakalamaya çalışmak, ülkesinin girdiği yolda nasıl bir rota izlemekte olduğunu sorgulamasına sebep olmuştur. Yazara göre, Batı edebiyatını taklit etmeye çalışmak ve kendi milletini küçük görerek Batı’daki gelişmelerin altyapısını bilmeden ülkesinde uygulamaya çalışmak mantıklı bir hareket değildir. Edebiyat hususunda da fikirleri aynı yöndedir. Yazar, taklitçilik ve Batı uluslarına benzemeye çalışmayı eleştirir. Bu konu ile ilgili düşünceleri şöyledir:

Batı tarihinden doğmuş adetler, alışkanlıklar ve hissiyat vardır, bunun dışında adet, alışkanlık ve hissiyat yoktur denemez. Dahası, Batılıların kendi tarihlerindeki birçok değişim sonucu bugün ulaştıkları son nokta (kendileri için standart olabilse de) mutlak standart değildir. Özellikle konu edebiyatsa öyle olamaz.

² SŌSEKI, Natsume, *Watashi no Kojinshugi* ‘Sōseki Zenshū – Hyakuron Sōhen’, Iwanami Shoten, 11. Cilt, Tokyo, 1975, s. 444 - 445

Birçokları Japon edebiyatını çocuksu buluyor. Utanarak ifade edeyim ki ben de aynı kanıdayım. Ancak, insanın kendi ülkesinin edebiyatının çocuksu olduğunu itiraf etmesi bugünkü Batı Edebiyatı'nın standart olduğu anlamına gelmez.³

Sōseki'nin yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, edebiyat sorununa Batı algısı açısından yaklaşmak doğru değildir. Standart olan bir edebiyat olmadığına göre belirli kalıplar doğrultusunda yazmaya çalışmak da taklitçilikten başka bir şey değildir. Natsume Sōseki'deki *Bireyselcilik* anlayışının da temelinde bu husus yatmaktadır. Diğer insanlara ya da uluslara benzemeye çalışmadan bireyin kendi gibi olabilmesi, yaşamının temel amacı olmalıdır. Bu hususta birey öncelikle kendi iç dünyasına yönelerek kendini keşfetmeyi öğrenmelidir. Bu noktada ise bireyin karşısına çıkacak en kaçınılmaz yol yalnızlık olacaktır.

Sōseki'ye göre Batı'da çözülemeyen bazı sorunlar vardı. Batı konusunda çok bilgi sahibi olmayan Japonya'nın yeniliklerde Batı'yı örnek alması aydın kesimler arasında ikiliğin doğmasına yol açmıştır. Bu problemler, her yazarın ele alış tarzına göre farklılık gösterse de ortaya çıkış noktasından bakıldığında aynıdır. Bu dönemin yazarlarında ve iç dünyalarında ise nasıl bir etki yarattığı ve nasıl gündeme getirilip algılandığı konusu ancak eserlerindeki derin anlamlarda gizlidir. Örneğin, Natsume Sōseki'nin *Kokoro – Gönül*⁴ isimli başyapıtı bugün hala gizemini korumaktadır. Ele alınan konu oldukça basit ve bir anı tarzında yazılmış olsa da, her karakter kendi içerisinde ele alındığında her birinin farklı farklı bir sorunu ortaya çıkmaktadır. Yazılanın daha derin bir anlamı olduğunun farkına varılarak okunması, eserin

³ KARATANI, Kojin, *Derinliğin Keşfi*, Çev.: Devrim Çetin Güven, İnan Öner, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 27

⁴ SÖSEKI, Natsume, *Gönül- Kokoro*, Çev.: Bilal ÜNAL, Paraf Yayınları, İstanbul, 2011

öneminin anlaşılmasında ve diğer eserlerinden farklı yönünün ortaya çıkmasında son derece önemlidir.

Sōseki'nin eserlerinde her zaman aynı tema işlenmemektedir. Bazen yaşadığı döneme ışık tutarak o dönemle ilgili eleştirilerde bulunurken, bazen de hiç umulmadık bir şekilde oldukça esprili bir anlatım tarzıyla yazmıştır. Eserlerinde göze çarpan en önemli nokta, yazarlık hayatına başladığı dönemlerden ölümüne kadar geçen on yıllık süre zarfında giderek karamsarlaşan bir yazım tarzı benimsemiş olmasıdır.

Meiji Reformu süresince yapılan yenilikler her ne kadar ülkenin Batı karşısında küçük görülen bir ülke olmasını engellemek, yaşanan değişimlerin bir parçası olmak, diğer ülkelerle yapılan adaletsiz anlaşmaları ortadan kaldırmak amaçlarını gütsede, Batı karşısında nasıl bir tavır sergileneceği tam olarak belirlenmemiştir. Halk ise bu durumun hem doğrudan hem de dolaylı olarak, gerek olumlu gerek olumsuz etkilerini görmüştür. Ülkede yapılan modernleşme çalışmalarının aydın kesim tarafından kaleme alınmaması imkânsızdır. Meiji Dönemi yazarlarının yenileşme sürecine adım atan Japonya hakkındaki görüşleri ve kaleme aldıkları eserler bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Tezimizde Meiji Dönemi Japonya'sının genel özellikleri ele alınarak bu dönemde yaşanan değişimler ve gelişmelere dikkat çekilmiştir.

Meiji dönemi ile gündeme gelen modernleşme teriminin anlamının iyi araştırılması gerekmektedir. Büyük reform hareketlerinin gerçekleştiği, ülkenin yeniden dış dünyada kendini gösterebilmek amacıyla çaba gösterdiği bir zamana işaret eden bu dönemin etkilerinin, yazarın eserlerinde ve yazılarında nasıl ele

alındığına da dikkat çekilmesi o dönemin yapısını anlamamıza yardımcı olacağı gibi yazarın düşünce sistemini de kavramamızı ve eserlerini daha iyi yorumlayabilmemizi sağlayacaktır.

Sōseki, Avrupa’da algılanan tarzıyla bireyselciliğin, egoizmi ve kişinin kendini düşünerek yaşaması fikirlerinden tamamen farklı olarak kendi bireyselcilik anlayışını kurgulamıştır. Buna göre, Batı’da algılanan ben merkezliyetçilikle alakası olmaksızın, kişinin kendi içine dönerek öncelikle kendisini anlamaya çalışması gerektiğini vurgulamıştır. *Benim Bireyselcilik Anlayışım*, başlığını taşıyan konuşmasında da değindiği gibi, insan kendi hayatıyla diğer insanların hayatlarının birleşiminden oluşan bir ömür sürmektedir. Ancak, diğer insanları anlamak, öncelikle bireyin kendisini anlamasıyla mümkün olabilecek bir durumdur.

Japonya için en önemli unsurlardan biri toplum olarak hareket etmek, bireyselcilik hareketinden olabildiğince uzak kalmaktır. Yaşanan gelişmeler de Japonya’da buna zemin hazırlamıştır. Japon toplumu tek başına hareket etmekten, tek bir kişi olarak bir ortamda bulunmaktan daha doğru bir ifade ile bir ortamda bakışların yalnızca kendisine odaklanmasından olabildiğince kaçınmaya çalışır. Ancak, Sōseki’nin vurgulamaya çalıştığı bireyselcilik kavramı kendini ortaya çıkarmak, önde olmak ya da bencillik ve ben merkezli düşünce tarzından çok farklıdır. Bireyselcilik ifadesiyle vurgulanmak istenilen, bir ortamda kendini göstermek ya da öne atılmak değildir. Tam aksine kendine dönüş, kendini anlamaya çalışmak, yeri geldiğinde kabuğuna çekilmek olarak bile ifade edilebilir.

Birey her şeyden önce toplumun en önemli parçasıdır. Toplum yapısının, birey anlayışının önüne geçtiği bir dönemde, yazarın birey kavramı üzerinde durması

oldukça önemlidir. Bu doğrultudan bakıldığında, Sōseki bütün ömrünü kendini anlamaya gayret göstererek geçirmiştir, denilebilir. Eserlerinde de bu doğrultuda bireyin iç dünyası ve yaşanan sıkıntıları ağırlıklı olarak işlenmiştir.

Modern döneme geçişle birlikte Meiji Dönemi Japonya'sında bireyin yaşanan teknolojik gelişmeler ve ilerlemelerden etkilenmesi ise Natsume Sōseki'nin eserlerinde en çok işlediği konulardan biri olmuştur. Birey, toplum içerisinde kendine yer bulmaya çalışan ancak, kendisini çevreleyen insan yığınının içinde kendine ait bir dünya kurmaya çalıştıkça yalnızlığı içinde hapsolmuş çaresiz bir varlık haline dönüşmektedir.

Tezimizde Natsume Sōseki'nin bireysellik anlayışı temelinde, savunduğu düşünce yapısını ve yazarın Batı'ya yönelik düşünce sistemini incelerken, yazarın Meiji Döneminin iç dinamiklerini yansıtmaya gayretinde olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Tezimizde Japonya'da Meiji Döneminde yapılmaya çalışılan modernleşme çalışmalarının Natsume Sōseki'nin eserlerinde bireyleri nasıl bir karamsarlığa düşürdüğü ve yalnızlık konusu, *Sanshirō-Sorekara-Mon* üçlemesi ile *Kojin*, *Kokoro* ve *Michikusa* eserleri üzerinden gidilerek irdelenmeye çalışılmıştır.

I.BÖLÜM

BİREY KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

1.1.“Birey”

Birey, kendisini gösteren, belirleyen karakteri, temel özellikleri ortadan kaldırmaksızın bölünemeyen, bölünecek olursa da, parçalarına bütünün adı verilemeyen canlı insan varlığı⁵ olarak tarif edilmektedir. Buna göre birey, toplum içerisinde kendine ait özellikleriyle var olan, toplumun en küçük parçası olarak kabul edilebilir. Bireysellik ise, genel olarak, bir bireyi başka biri değil de kendisi yapan, onu bütünden, kitleden, sürüden ayırıştıran kişisel özellikler, tavır ve yönelimler bütünü. Bir şeyi ya da kimseyi olduğu birey haline getiren karakteristik ya da özellik⁶ olarak ifade edilmektedir.

Corcuff, bireyi tarif ederken, bir yandan toplumsal iplerle dokunmuş varlıklarız – yalıtılmış monad⁷ lar değiliz – ve bireyselleşmeye iten de kolektif mantıklardır; diğer yandan şu an için gitgide daha çok bireyselleşmiş varlıklarız, birer “birey”iz⁸ der. Masakazu ise, “birey genellikle, kendi zevk, arzu ve niyetleri doğrultusunda içinden geldiği gibi hareket eden, kendi belleği ve içe dönüş yöntemleriyle kimliğini koruyan bir varlık olarak algılanmıştır”⁹ ifadeleriyle bireyin tanımını yapar. Bu doğrultudan bakıldığında bireyi birey yapan hem toplum

⁵ CEVİZCİ, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2010, s. 272

⁶ CEVİZCİ, a.g.e., s. 274

⁷ *Monad*, bölünemez, kendisine nüfus edilemez, teolojik bir yönelimi olan, kendi kendine yeten, kendi kendine yön veren, maddi olmayan, yer kaplamayan, bireysel bir güç ve eylem merkezi, parçaları olmayan basit ve ezeli-ebedi tinsel töz olarak tanımlanabilir. (CEVİZCİ, a.g.e., s. 1118)

⁸ CORCUFF, Philippe, *Bireycilik Sorunu*, Çev.: Aziz Ufuk KILIÇ, Versus Kitap, İstanbul, s. 6

⁹ YAMAZAKI, Masakazu, *Japon Kültürü Japonlar ve Bireycilik*, Çev.: Oğuz BAYKARA, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 112

içerisindeki yeri, hem de kendi öz benliğinin bilincine varan, kendine ait bir kimliğe sahip oluşudur, denilebilir.

Bireyin kendisine ait olan kişisel özellikler, kendi kurduğu çevrenin içerisinde oluşturduğu davranışlar bütünü, bireyin özelliklerini tanımlamada belirleyicidir. Bireyin bu davranış özelliklerini ortaya koymasında özgürlük kavramının önemine dikkat çekmek gerekir. Modern dünyayı oluşturan günümüz insanının, bugüne gelene dek geçirdiği gelişim ve değişim göz önünde bulundurulduğunda, her aşamada, bireyin yaşadığı toplum içerisinde kendini kabul ettirme çabası ve buna bağlı olarak kendi yaşamına belirli bir anlam katma arayışını getirmiştir, denilebilir. Birey yaşamına anlam katmada, öncelikle kendi yaşam koşullarını oluşturabilmeli ve buna uygun olarak kendi yolunu çizebilmelidir. Bireyin toplumda belirli bir statü kazanabilmesi için kendi bireyliğinin ortaya çıkmasını sağlayıcı bir ortam, özgürlük gerekmektedir.

Özellikle özgürlüğüne vurgu yaptığı “birey”i kendi başına bir amaç, bir “kendinde varlık”, her şeyin onun etrafında biçimlendiği “en yüksek değer” olarak alan bireycilik, çoğu zaman özgürlüğünü, özbilincini ve benzer niteliklerini olanaklı kılan toplumsal ilişkiler ve normlar ağıyla birey arasındaki bağları koparmakla suçlanır.¹⁰ Burada, bireyin içe dönük bir yaşantı doğrultusunda kendine yönelip toplumdaki ayrılan bir varlık haline gelmesi, bu suçlamanın altında yatan temel belirleyici etmendir. Corcuff, İnsanları giderek bireyselleşmeye iten nedenleri, davranışların bireyselleştirilmesi – ki çeşitli mantıklar içinde cisimlenebilir: “vicdan”ın tortulaşması, önyargılara karşı bireysel akla başvurulması, bireysel

¹⁰ ULAŞ, Sarp Erk, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002, s. 243

hakların gelişmesi, *biz*'e karşı *ben*'in değer kazanması, vb.¹¹ olarak ifade eder ve bu durumun modernliğin tam kalbinde ortaya çıktığını savlar.

“İnsanların ortak varoluşlarının en yüksek idealinin, herkesin kendi iç doğasından gelen bir biçimde kendisini geliştirdiği ve kendi adına mücadele ettiği birliğe” dayandığını ve “insanın gerçek amacının, kendi yetilerini tam ve tutarlı bir bütünlüğe kadar en yüksek ve en uyumlu şekilde geliştirmek” olduğunu söyleyen Wilhelm von Humboldt¹² şu sonuca varır: Her birey mükemmel bireyliği içinde kendi yetileri aracılığıyla kendisini yetiştirme saltık özgürlüğüne yeterince sahip değilse, eğer herhangi bir insan kurumunun el sürmediği bir doğa kalmamışsa ortada, o zaman us, istek ve içgüdülerinin ölçüsüne göre ve sadece kendi güç ve haklarıyla kısıtlanmış bireye ve onun özgür istencine gereken önemi vermekten başka bir koşulu insan dileyemez.¹³ Bireyin iç doğasında var olan özelliklerinin geliştirilmesinde kendisine insan konumunun el verdiği ölçüde bir özgürlük tanınmalıdır. Bu, bireyin özüne ait olan özellikleri açığa çıkarmasında ona gerekli olan etkiyi sağlayacak temel kaynaktır. Birey, yaratılış itibariyle kendine has karakteristik özelliklere sahip olan varlık olduğuna göre, her birey birbirinden farklı olmak zorundadır. Bunun için, belirli bir noktada kalmayıp özgün olabilmenin gerekliliğine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tarihsel olarak birey kavramının oluşumuna ve onun üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında, antik çağda üzerinde düşünülen ve önem verilen bir varlık olarak insanın, temel belirleyici bir unsur olduğu yargısına varılabilir. Antik çağ ile

¹¹ CORCUFF, a.g.e., s. 13

¹² HUMBOLDT, Wilhelm Von (1767 - 1835) Tarihsel karşılaştırmalı dilbilim araştırmaların öncüsü olan Alman filozofu ve devlet adamı. Devlet ve **toplum felsefesi** alanında liberalist bir dünya görüşü benimsemiş olan Humboldt, devletin yegane amacının yurttaşlarının hayatlarını ve **mülkiyetini** korumak olduğunu söyler. (CEVİZCİ, a.g.e., s. 793)

¹³ LUKES, Steven, **Bireycilik**, Çev.: İsmail Serin, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2006, s. 82

başlayan insan üzerindeki düşüncelere, Rönesans dönemi ile yeni bir boyut gelmiş ve hümanizm çatısı altında ‘birey’ kavramı irdelenmeye başlanmıştır. Hümanizm, geniş anlamıyla, modern insanın *yeni hayat anlayışını ve duygusunu* dile getiren bir akımdır.¹⁴

Tanrı’nın yarattığı dünyada, her birey özeldir ve kendi hareketlerinden sorumludur. Ona yaşadığı ortamda varlığını gösterebilme şansı verilmelidir ancak bu şekilde bağımsız bir varlık sergileyebilecektir. Birilerine bağlı olarak yaşamının birey kavramını ortadan kaldırdığı ve diğer insanlardan farklı olma durumunu yok ettiği ifade edilirse, birey, diğer bireylerden farklı olduğunu hissettirebilmek adına kendine yönelecektir. Çünkü birey kimseye tabi olmadığı gibi ancak kendisinden ve yaptığı hareketlerden sorumludur. Locke için, doğal durumdaki insan “özgürdür, kendi kişiliğinin ve sahip olduklarının mutlak efendisidir, en yüceye denktir ve kimseye tabi değildir”¹⁵

Hobbes’tan Kant’a bütün modern Doğal Hukuk¹⁶ kuramcılarına göre, “ Grup yetkesinin nihai ve tek kaynağı bireyin daha önceki egemenliğidir” ve “topluluk

¹⁴ GÖKBERK, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012 s. 167

¹⁵ LOCKE, The Second Treatise of Civil Government, Bölüm IX, Kesim 123,s. 62; Alıntı: LUKES, Steven, *Bireyselcilik*, Çev. İsmail Serin, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2006, s. 155

¹⁶ Genel olarak ahlaki önermelerin nesnel bir geçerliliği olduğunu, bu önermelerin nesnel olarak doğru ya da yanlış olduklarını; ahlaklılık standartlarının dünyanın doğasından türediğini ve insan varlıklarının doğası tarafından gerektirildiğini bildiren görüştür. Hukuğun, her toplumun kendi koyduğu yasalardan farklı olarak evrensel bir geçerliliği olduğunu, uzlaşma, örf ve adetlere dayanmadığını öne süren doğal hukuk anlayışının, biri klasik diğeri de modern olmak üzere, iki ayrı türü ya da versiyonu vardır. Bunlardan aynı zamanda teleolojik (genel olarak amaçları gözetme tavrı) bir doğal hukuk anlayışı olarak tanımlanan birincisi Aristoteles’e kadar geri gider. Bu anlayış doğa/uzlaşım karşıtlığına dayanırken, doğa yasası ya da doğal hukuğun belli bir canlı varlık türüne özgü amaç ya da hedefleri koyduğunu belirtir. Bu amaçlar, söz konusu klasik doğal hukuk görüşüne göre, ahenkli bir sistem meydana getirir, öyle ki insan eylemleri, insan tarafından getirilmiş olan uzlaşım ve yasalar, ancak doğanın amaçlarına uygun düştüğü takdirde doğru ve adil olabilirler. İnsan toplumsal bir hayvan olduğuna göre, doğanın yasası ve doğal hukuk toplumsal hayatı mümkün kılan ve bireyin bu yaşam içinde ahlaken gelişmesine ve daha iyi bir insan haline gelmesine imkan veren davranış tarzını buyurur. Bu doğal hukuk teorisi, Ortaçağ Hristiyan düşüncesinde, doğanın amacı

tekil kişilerin istenç ve güçlerinin – ister sıkı isterse gevşek olsun- birliğidir; yalnızca bir toplamıdır”. Bütün bu düşünürler ve toplumsal yaşamın tüm biçimlerinin bireylerin yarattığı olduğu” ve “ *sadece bireysel hedeflere ulaşmanın bir aracı olarak görülebileceği*” konusunda uyuştular.¹⁷ Toplum kavramının oluşumu, bireyin varlığı olmadan olamayacağı gibi, insan topluluklarının belli bir konuda ortak hareket etmeleri de birey olarak ortak görüşler çerçevesinde bir araya gelmeleri ile paralellik göstermektedir.

Birey kavramından doğan bireysellik, içinde yalnızlaşma olgusunu barındırmaktadır. Toplum içinde kendi başına olmak durumunda olan bireyin kendini bulma serüveninde, yalnız olmak durumunda olması kaçınılmazdır. Bu açıdan bakıldığında, bireyin toplumun var olmasının temel nedeni olduğu ve toplumdan ayrı düşünülmemeyeceği inancından farklı olarak, bireyi birey yapan özelliğin toplumun oluşturduğu genellemelerden ayrılmış, kendine ait olan bir çizgiyi belirlemiş birey olması beklenir. Bu doğrultudan bakıldığında Natsume Sōseki'nin bireysellik anlayışının kendi yolunu toplum sayesinde çizen ancak, bu anlayışı belirlemede kendine özgü bir yol izlemesi gereken bir birey olduğu düşünülürse, diğer bireylerden farklı bir yolda yürütmesi ona bireyliğinin ortaya çıkışını sağlayacaktır.

yapısını tanrısal iradenin bir ifadesi ve tezahürü olarak gören, Tanrı'nın davranışımızın doğaya uygun olmasını buyurduğunu dile getiren teolojik bir görüşle birleşir.

İkinci doğal hukuk teorisi türü, kurucu babaları Grotius ve Pufendorf olan modern görüşte bu görüşün temel tezlerinin başında Locke'un 1690'da, Rousseau'nun ise 1762'de formüle ettiği, tüm insanların doğuştan eşit ve özgür oldukları kabulü yer alır. Bu görüşte, tıpkı uluslararası hukukta, ulusların bağımsız ve egemen devletler olarak görülmeleri ve buna uygun bir muameleyle tabi tutulmaları gibi, bireyler ve doğaları itibarıyla müstakil ve bağımsız varlıklar olarak görülür onların bütünlüklerine ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi istenir. Buna göre, bir eylem insanın doğuştan getirdiği kendi bireysel alanına ve kazanılmış haklarına saygı gösterildiği takdirde doğrudur. Burada doğal hukuk, öncelikle tek tek her insanın bütünlüğüne, müstakil varlığına ve özgürlüğüne saygı gösterilmesini ister. (A. P. Martinich, *A. Hobbes Dictionary*, Oxford, 1995; N. J. H. Dent, *A. Rousseau Dictionary*, Oxford, 1993 , Alıntı, A. Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Engin Yayıncılık, 5. Baskı, Ekim 2002, İstanbul, 310-311)

¹⁷ LUKES, a.g.e., s. 87 - 88

Dolayısıyla bireysellik anlayışı, toplum tarafından belirlenen ahlak ve değer yargılarının dışında kalmaksızın, kendi çabalarıyla bulunan bir yolun izlenmesini ifade eder. Bu yolda ise birey çaresiz yalnız olacaktır.

Modern insan, benzersizleşme, insanlığa dair bir işaret olarak görüldüğünde doğar. Hümanizma bu yeni fikrin kapısını aralar: İnsanın insanlığı (insanın özü) benzersizleşmeye, dolayısıyla her türlü aidiyetten sıyrılmış, her türlü mevkiinin önüne geçmiş, her türlü sınıflandırmadan, belirlemeden kurtulmuş bir varoluşa dayanır.¹⁸ Bunun bireye özgürlük getirmesi beklenir. Ancak, Simmel'e göre bireyin özgürlüğü şöyle ifade bulur: "bireylerin özgürlüğü üzerindeki gölge bütünüyle silinemez elbette. Bireylerin özgürlüğünün gerekçesi olarak kullanılan eşitlikleri, gerçeklikte hiçbir zaman tamamına ermiş bir olgu olarak var olmuş değildir; bireyler sınırsız bir özgürlüğe kavuştukları anda ortaya şaşmaz biçimde çıkacak olan eşitsizlik yeni bir baskı yaratacaktır, zekilerin durgun zekâlılar üzerindeki, saldırganların çekingenler üzerindeki baskısı"¹⁹ Buna göre, birey toplum içerisinde özgür bir benlik ararken Simmel'in ifadelerinde tekrar ortaya eşitsizlik gibi bir sorunun çıkacağı görülmektedir.

¹⁸ TODOROV, Tzvetan, FOCCROULLE, Bernard, LEGROS, Robert, *Sanatta Bireyin Doğuşu* Çev.: Esra ÖZDOĞAN, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 63

¹⁹ SIMMEL, Georg, *Bireysellik ve Kültür*, Çev.: Tuncay BİRKAN, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s. 215

II. BÖLÜM

NATSUME SÖSEKI ve BİREYSELÇİLİK ANLAYIŞI

2.1. Natsume Sōseki'nin Yaşamı

Sōseki Natsume Kinnosuke'nin doğumu, Keiō 3. yılının (1867) 9 Şubat²⁰ günüdür. Edo Ushigome Babashita Ōchō (Günümüzdeki Tokyo'da bulunan Shincuku Kikui) semtinde yetkili isim olan babası Natsume Kohe Naokatsu'nun beşinci erkek çocuğu olup, beş erkek üç kız çocuklarının en sonuncusudur. Sōseki doğduğunda babası Naokatsu 50, annesi Chie ise 41 yaşındadır.²¹

Sōseki 2 yaşına geldiğinde Yotsuya Daisō Tapınağı'nda (Günümüzdeki Shincuku 2. Cadde) yetkili isim olan Shiobara Shōnosuke ve eşi Oyasu Shiobara tarafından evlatlık olarak alınmıştır.²² Kinnosuke Natsume'nin Shiobara ailesi tarafından evlatlık olarak alınması ile ilgili olarak, eşi Natsume Kyoko şu ifadelerde bulunmaktadır:

“Shiobara Shōnosuke, bir zamanlar Natsume ailesinin evinde kalan bir öğrenciymiş. Ancak, bu oğlan gelecek vadeden biri olduğundan, bölgedeki yetkili isim olma hakkını alıp giderek zenginleşmiş, o dönemlerde

²⁰ Bu tarih yeni takvime göre verilmiş olan tarihtir. Japonya'da kullanılan eski takvime göre ise Sōseki'nin doğum tarihi 5 Ocak 1867 olarak geçmektedir. Ayrıca Natsume Sōseki'nin anne ve babasının yaşları ile ilgili bir diğer bilgi de babası Natsume Kohe Naokatsu'nun Kinnosuke doğduğunda yaşının 50, annesi Chie Natsume'nin ise 42 yaşlarında olduğudur. (bkz. SÖSEKI, Natsume, *Mon*, Kodansha, Tokyo, 1979, s. 252); Ayrıca bkz. MATSUOKA, Yuzuru, *Sōseki no Omoide*, Bunshun, Tokyo, 2011, 8. Baskı, s. 63: Natsume Sōseki'nin doğum tarihi ve babasının yaşı bu kaynakta 54 olarak verilmektedir.

²¹ SÖSEKI, Natsume, *Kusamakura*, Shinchō Bunko, Tokyo, 2008, s. 214

²² Sōseki'nin evlatlık olarak verilmesi ile ilgili bkz. Kodansha, Tokyo, 1979, s. 252; . MATSUOKA, Yuzuru, *Sōseki no Omoide*, Bunshun, Tokyo, 2011, 8. Baskı, s. 64; SÖSEKI, Natsume, *Kusamakura*, Shinchō Bunko, Tokyo, 2008, s. 214; SÖSEKI, Natsume, *Mon*, Kodansha, Tokyo, 1979, s. 252; McCLELLAN, Edwin, *An Introduction to Sōseki*, Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 22 (Dec., 1959), s. 150

Asakusa'daki yetkili isim haline gelmiş. Eşi Oyasu ise Natsume ailesinin ev işlerine bakar, onlarla beraber yaşarmış. Shiobara çiftinin çocukları olmamış. Çocuk evlat edinmek istedikleri sırada, buna gösterilen ilk aday ise, Natsume ailesinde istenmeyen bir evlat olarak muamele gören son çocuklarıymış. Yardımsever bir evlat olarak, hem de bir oğlan çocuğu olduğundan rica minnet talepte bulunmuşlar. Diğer yandan aile olarak da samimi olduklarından, nihayetinde Shiobara ailesine üvey evlat olarak gitmiş. Bu olay, Natsume üç yaşındayken olmuş.”²³

Natsume Sōseki'nin eşinin yukarıdaki ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, Sōseki ailede en son dünyaya gelen çocuk olduğundan pek de istenilmemiştir. Dolayısıyla çocukları olmayan bir aileye evlatlık olarak verilme konusunda da Natsume ailesinin rahat davrandığı anlaşılmaktadır.

Sōseki yedi yaşına geldiğinde Shiobara ailesinin ayrılmasıyla birlikte, doğduğu aile olan Natsume ailesinin yanına geri dönmüştür. Ancak, 1888 yılındaki yetişkinliğe erişme kutlamasına kadar hüviyeti Shiobara Shōnosuke'nin üzerinde kalmıştır.²⁴ Üvey anne ve üvey babası Sōseki'yi evlatlık olarak aldıklarını kendisine hiçbir zaman belli etmemişlerdir. Çiftin içinde her zaman Soseki'ye hissettirmedikleri bir tedirginlik duygusu var olmuştur. Shiobara ailesinin arasında üvey babası Shōnosuke'nin başka bir bayanla olan ilişkisinin eşi tarafından duyulması ile aralarında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı aile bağları kopar. Bir süre sonra üvey annesi de başka bir kişi ile evlenir ve Sōseki, gerçek ailesinin yanına geri gönderilir. Kendi ailesinin yanına döndüğünden ilk zamanlarda haberdar olmadığı gibi öz anne ve babasına ilk zamanlarda büyükanne ve büyükbaba diye hitap eder.

²³ MATSUOKA, Yuzuru, *Sōseki no Omoide*, Bunshun, Tokyo, 2011, 8. Baskı, s. 64

²⁴ SÖSEKI, *Kusamakura*, s. 214; MATSUOKA, a.g.e., s. 65

Ancak, bir gün evde çalışan hizmetçi bayandan gerçek anne ve babasının büyükanne ve büyükbaba olarak hitap ettiği kimseler olduğunu öğrenir.²⁵

Natsume Sōseki'nin eşi Natsume Kyoko, Sōseki'nin öz ailesi ile ilgili olarak şu ifadelerde bulunmaktadır:

“ Sanırım Natsume'nin öz ailesine karşı, öncelikle bir samimiyetinin olmadığını söylememde sakınca olmayacaktır. Var olan ise, aşağılama ile antipati derecesinde duygular olup, elbette minnet duygusu güçlü bir insan olduğu için minnet eksikliği gibi bir hareketinin olmadığı görülmekteydi. Ancak, genellikle Kin chan²⁶ Kin chan diyerek yaranmaya çalışır tarzda üzerine titrenildikçe antipati topluyorlardı. Evlerine girdiğimde benim de canımı sıkan bu tarz hislere kapılırdım.”²⁷

Natsume Kaneko'nun yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Sōseki'nin ailesi ile olan ilişkileri samimiyetten uzaktır. Uzun bir süre üvey aile yanında büyümüş olmasının da bu mesafeli duruşta etkili olduğunu söyleyebilmemiz olasıdır.

Sōseki, gerçek ailesini yaşadığı süre boyunca hiçbir zaman tam olarak affedememiştir. Bu durum yazdığı romanlara da yansımış, yaşadıklarını, ailevi problemlerini eserlerinde de işlemiştir.²⁸

²⁵ SŌSEKI, Natsume, *Michikusa- Grass on the Wayside*, Çev.: Edwin McClellan, University of Chicago Press, Chicago 1969, Introduction

²⁶ *Chan* ifadesi küçük çocuklara hitap edilirken kullanılmaktadır.

²⁷ MATSUOKA, a.g.e., s. 49

²⁸ Tezimizin son kısmı olan Natsume Sōseki'nin eserleri içerisinde *Michikusa* adlı eseri, yazarın kendi ailesi ve akrabaları arasında yaşadığı sıkıntılardan oluşan bir eserdir. Bu eserde yazarın yaşadığı ailevi problemleri çarpıcı bir biçimde kaleme aldığını görmekteyiz.

Sōseki, Ortaokul ve lise dönemlerinde Çince şiirler okumaya meraklıdır ancak, bir süre sonra dönemin de Batı ile olan ilişkilerinde yabancı dil olarak İngilizcenin ön plana çıkması nedeni ile İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü tercih eder.²⁹ Ancak bu bölüm ile ilgili olarak pek de umduğunu bulamadığını ifade edebiliriz. Sōseki, Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nde aldığı İngiliz Edebiyatı eğitimi ile ilgili olarak *Benim Bireyselciliğim* başlıklı konuşmasında şu ifadelerde bulunur:

“Ben Üniversitede İngiliz Dili ve Edebiyatı okudum. Bu bölümün nasıl bir bölüm olduğu sorusuna gelince, üç yıllık bir uğraş veren benim için oldukça yoğunlaştırılmış bir eğitimdi. O zamanlarda Jackson isminde bir öğretmenimiz vardı. O öğretmenimizin önünde şiirler, cümleler okumak zorunda kalır, yeni yeni cümleler kurardık ama artikelleri unuttun diye kızar, telaffuzumun yanlış olduğunu söyleyerek sinirlenirdi. Sınavlarında William Wordsworth'ün kaç yılında doğup kaç yılında öldüğü, Shakespeare'in First Folio ile bir bağlantısının olup olmadığı ya da Scott'un yazdığı eserleri tarih sırasına göre yazınız gibi sorular sorardı yalnızca. Genç yaştaki sizlerin de hemen hemen tahmin edebileceğiniz gibi “acaba bu İngiliz edebiyatı mı” diye sorulacak tarzda konulardı.³⁰

Sōseki'nin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, üniversitede verilen İngiliz edebiyatı eğitimi son derece yoğun bir eğitimdir. Ancak, bu eğitim içerisinde Sōseki'nin aradığı nokta, edebiyatın ne olduğu konusudur. İngiliz dili ve edebiyatı öğrencisi olarak edebiyatın ne olduğunu bilmeden ya da ona yönelik açıklanabilir, mantıklı bir tanım yapılmadığı sürece verilen eğitimin köklerinin oluşmayacağını düşündüğü için edebiyatın ne olduğu üzerinde araştırmalar yapmaya çalışmıştır.

²⁹ McCLELLAN, a.g.m., s. 152

³⁰ SŌSEKI, *Watashi no Kojinshugi*, s. 440

Öncelikle, edebiyatın net bir tanımını yapmak mümkün olmasa bile, bize ne kazandırdığı ve edebiyat deyince beyinde belirli bir tanımın canlanıp canlanamayacağı üzerinde durmuştur. Üniversite yıllarında edebiyatın ne olduğunu anlamaya çalışan bir öğrenci olarak uğraşmış, bunun için araştırmalar yapmıştır. İngiltere'ye gitmeden önce, edebiyatın anlaşılması yolunda çok araştırma ve okumalar yapmış olsa da Sōseki'nin ifadelerine bakılırsa İngiliz Edebiyatı'nı anlayabilmek için üniversitede verilen eğitim gereksiz ayrıntılar ile doldurulmuş, ezbere dayanan ve eğitim hayatı sona erdiğinde verilen bilgilerin de sona ereceği kanısı uyandıran bir eğitim hayatından öteye gidememiştir.

Sōseki'nin üniversiteden mezun olup Kumamoto'da İngilizce öğretmenliği yaptığı sırada Japon hükümeti tarafından İngiltere'ye eğitim almak amacıyla görevlendirilmesi aynı süre zarfına denk düşmektedir. Yabancı bir ülkede araştırma yapması yönündeki teklifi ilk duyduğunda reddetmeyi düşünür. Bunun sebebi, kendisinin ülkesi adına faydalı olabilecek yapıda biri olmadığını düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak, Eğitim Bakanlığındaki yetkili isimlerden İngiltere'ye gitmeden kendi yetenekleri üzerine net bir karara varılamayacağını ve öncelikle bu teklifi değerlendirip kabul etmesi yönünde bir tavsiye alır. Gitmemesi için de herhangi bir neden olmadığından hükümet kararı ile 8 Eylül 1900 tarihinde İngiltere'ye burslu öğrenci olarak gönderilir.³¹ Sōseki'nin iki yıl süren İngiltere yaşamında, psikolojik bunalımlar geçirdiği ve akli sorunlar yaşadığına dair dedikodular yayılmıştır. Yazarın yaşadığı sıkıntılı durumlar eşi Kyoko Natsume tarafından şu şekilde aktarılmaktadır:

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. SŌSEKI, *Watashi no Kojinshugi*, s. 440; DEGUCHI, Hiroshi, *Natsume Sōseki ga Omoshiroi Hodo Wakaru Hon*, Chūkei Shuppansha, Tokyo, 2005, s. 26-28

“Burslu öğrenci olmanın zorunluluğu gereği, Milli Eğitim Bakanlığına her yıl sanırım bir defa araştırma raporu göndermesi gerekiyormuş. Ancak, Natsume aptalca bir dürüstlikle, tüm gayretiyle ders çalışmasına rağmen araştırma denilebilecek göze görünür bir şey bulamamış. Bu nedenle rapor göndermek istese de ortada rapor denilebilecek bir şey yokmuş. Ancak, Eğitim Bakanlığında beklenen raporun günü yaklaşmaktaymış. O noktada gittikçe inat etmiş olacak ki, bomboş bir rapor kâğıdı göndermiş. Eğitim Bakanlığında bu durum garip karşılanırken, aynı sırada Londra’ya İngilizce eğitimi almak üzere giden bir kişi ile tesadüfen karşılaştığında durumun yalnız o kadarla sınırlı kalmadığı anlaşılmış. Bu kişi Natsume’nin kaldığı evin sahibinden durumu dinleyince, her gün odasında kapalı halde, sürekli karanlığın içerisinde karamsar bir halde olduğu ve ağladığını öğrenmiş. Bu durumun sıkıntılı olduğunu ve aklını bozduğunu düşünmüşler. İntihar etme olasılığı olabileceğinden, beş gün kadar bu kişi Natsume’nin yanında kalmış. Ancak, durumda herhangi bir değişiklik olmadığından, gitgide şüpheli bir hal almaya başlamış. Bir gün, Natsume’nin Londra’da aklını bozduğunun anlaşılmış olduğuna dair bir telgraf ya da mektupla bu durum Milli Eğitim Bakanlığına iletilmiş. Böylece yakınındaki arkadaşları ve daha sonra nasıl öğrendiğini bilmiyorum ama kız kardeşlerinden Tokiko ve Suzuki durumdan haberdar olmuşlar. Ama Suzuki bunun doğru mu yalan mı olduğunu anlayamamış. Döndüğünde nasılsa anlaşılacağından o zaman geldiğinde gerekli çözümü aramanın uygun olacağını düşünerek, önceden bahsedip evdekileri endişelendirmemek için kimse bana bir şey duyurmamış.”³²

³² MATSUOKA, a.g.e., s. 113

“İki yıl süren yabancı öğrencilik esnasında Sōseki, Londra’da bedensel ve psikolojik açıdan ağır durumlar yaşamış olarak ülkesine dönmüş, bu durumun yazarın daha sonraki hayatında düşünce ve yaşantısına farklı farklı şekillerde tesiri olmuştur.³³ Eşinin yukarıdaki ifadelerinden de anlaşıldığı gibi yazarın İngiltere yaşantısında sürekli bir gayret içerisinde çalıştığı ancak bir takım psikolojik sorunlar yaşadığı görülmektedir. Yazar, İngiltere’de edebiyat üzerine derin okumalar ve araştırmalar yaparak edebiyat üzerine teoriler geliştirmiştir. Bu esnada kendi bireysellik görüşünün temellerinin ortaya çıktığı, yazarın *Benim Bireyselliğim* başlıklı yaptığı konuşmasından anlaşılmaktadır.

Japonya’ya dönüş sonrası, Kinnoosuke, Birinci Lise’de öğretmenlik ve İmparatorluk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim elemanı olarak yeniden öğretmenlik kürsüsüne çıkışı, Japon – Rus savaşı öncesi, savaşa katılıp katılmama tartışmalarının şiddetli olduğu 1903 yılına tekabül etmektedir.³⁴ Sōseki aslında, kendi problemleriyle nasıl yüzleşeceği, nasıl savaşacağını aşmış, kendisini nasıl tedavi edeceğini keşfederek, ilerlemenin nasıl sağlanacağı: tüm bunları ‘aklını bozma’ ya yenilmeden keskin bir hissiyatla ele almış, zengin bir ifade gücüyle betimlemiştir.³⁵

³³ MORISHITA, Yasumitsu, *Natsume Sōseki no Byōreki to Seikatsu (1)*, Hiroshima Bunka Gakuen Daigaku, s. 62

³⁴ YUTAKA, Kataoka, *Gendai no “Kiki” to Natsume Sōseki- Heiwa no Bungaku (I)*, Sakushin Gakuin Daigaku, s. 110

³⁵ TYUDA, Makiko, *Natsume Sōseki ni Okeru Jiko Chiyu, Jiko Genjitsu no Katei: Sōzō ni Okeru Josei to no Kakawari wo Chūshin ni*, Osaka Kiyōiku Daigaku Shōgaiji Kyōiku Kenkyū Kiyō, dai 19 gō, 1996, s. 71

2.2. Natsume Sōseki’ye Göre Birey Kavramı ve Bireysellik Anlayışı

“Benim Bireyselliğim” Sōseki’nin Taishō 3 yılında (1914), Gakushūin Üniversitesinde yaptığı konuşmanın yazıya dökülmüş hali olup, Sōseki’nin 48 yaşında ortaya koyduğu eseridir.³⁶ Natsume Sōseki’nin üniversitede öğretim elemanlığından istifa edip Asahi gazetesinde çalışmaya başlamasında kendi bireysellik anlayışının etkili olduğunu Yutaka, Sōseki’nin şu ifadelerinden yola çıkarak açıklamaktadır:

“Gazete bir işse eğer, üniversite de bir iş. Eğer iş değilse, öğretmen ya da uzman olmak istemenin bir gereği olmasa gerek. Maaş almanın da bir gereği yok o zaman. İmparatorluk tarafından atanan yetkili bir isim olmanın da bir gereği olmaz. Gazetenin bir işyeri olması gibi üniversite de bir işyeridir. Gazete eğer kalitesiz bir yerse üniversite de öyledir. “Birey olarak çalışmakla, yukarıdan bir emir alarak çalıştırılmak” aralarındaki fark yalnızca bundan ibaret.”³⁷

Sōseki aynı ifadelerin içinde,

“Üniversitede ders verdiğim zamanlarda, sürekli bir köpeğin havlamasını hisseder gibi bir rahatsızlık içindeydim” diye bahsetmekte, yine *“üniversitede kendimi en iyi hissettiğim zamanlar, kütüphanenin okuma bölümünde yeni çıkan dergilere göz attığım zamanlardı. Ancak, yoğunluktan düşündüğüm gibi bunları da yeterince değerlendirememiş olmaktan büyük üzüntü duyuyorum. Ayrıca okuma odasına girdiğinizde yan odada bulunan yetkililerin umursamazca*

³⁶ GAO, Gi Fen; YAMAMOTO Takashi, *Sōseki ‘Kojinshugi’ Shisō no Jijironteki Yōso: Amerika Chōetsushugi kara no Eikyō wo Saguru*, Kyūshū Kango Fukushi Daigaku Kiyō, (Heisei 23 – 24), Vol. 13, No. 4, 2011 – 2012, s. 46; Ayrıca Bkz. YUKIO, Miyoshi, *Sōseki Bunmei Ronshū*, Iwanami Shoten, Tokyo, 2012, s. 97

³⁷ YUTAKA, a.g.m., s. 110

*yüksek sesle konuşmaları, gülüşmeleri, okuma yapmama
engeldi. En sevdiğim uğraşa en büyük mani buydu*”³⁸

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi, Yutaka, “Sōseki’nin Asahi gazetesinde çalışmayı tercih etmesinde yukarıdan gelen emirlerle çalıştırılmak yerine “birey” olarak çalışmak ve yaşamak isteğini seçmesi, bir diğer deyişle “*jiko hon’i*” bireyi merkez alan düşünce yolunda ilerlemek için bir adım ³⁹ olduğunu savunmaktadır.

Sōseki savunduğu bireyselciliğini hayata geçirebilmede üç noktayı ele almaktadır. Yani “ kendi bireyselliğimizi geliştirmede başarılı olmak istiyorsak, aynı zamanda başkalarının bireyselliğine de saygı göstermek zorundayız”, “Kendi sahip olduğumuz hakları kullanmak istiyorsak, buna bağlı olarak mesuliyetlerimizi bilmeliyiz”, “Kendimizde var olan tüm gücü göstermeyi diliyorsak, buna bağlı olarak sorumluluklarımızı önemsemeliyiz”⁴⁰

Bireyselcilik üzerine yazarın ifadeleri, bireyin özüne yönelik ifadeler olmakla birlikte, bireyin toplum içerisinde yaşadığının da unutulmaması gerektiğinin altı çizilmektedir. Yagi, Sōseki’nin bireyselcilik anlayışıyla ilgili olarak şu ifadelerde bulunmaktadır: “*Sōseki’nin ortaya koyduğu bireyselcilik, arka planında karakteristik özellikler ile desteklenmesi gereken, daimi olarak bireyin kendisi ve çevresiyle olan ilişkisinde dengeli olmayı gerekli kılmaktadır. Eğer bu denge yıkılırsa, kişinin kendisi ve başkalarına olan güveninin temeli olan bireyselcilik varlığını yitirir.*”⁴¹

Bu konuşmadaki bazı örnekler, Sōseki’nin romanlarında görülen ‘egoizm’ ve ‘yalnızlık’ temalarındaki çalışma alanlarının neredeyse olmazsa olmaz parçaları olmuştur ve tarihçiler 1904-05 Japon-Rus savaşının ardından ‘bireyselcilik’

³⁸ YUTAKA, a.g.m., s. 109-110

³⁹ YUTAKA, a.g.m., s. 109

⁴⁰ GAO, Gi Fen; YAMAMOTO Takashi, a.g.m., s. 47

⁴¹ YAGI, Yoshio, “*Michikusa*” no *Sekai*, Koshien Tankidaigaku Kiyō, dai 12 gō, 1993, s. 79

tartışmalarının göze çarpar şekilde arttığını ifade etmektedirler.⁴² Savaşın ardından Japonya bir zafer sevinci ile sarılmış olsa da bu sevinç bazı kesimler tarafından eleştirilmiştir. Japonya, savaşta galip olan taraf olmuş olsa da bu durum Japonya'nın giderek özünden uzaklaştığı durumların içine çekildiğinin de bir göstergesidir. Yazar, Sanshirō adlı eserinde savaşın acımasızlığını ele alır. Sanshirō, Kyūshū'da bulunan Kumamoto'dan trene binmiş, Tokyo'ya gitmektedir. Trende bir bayan ve yaşlı bir adam sohbet etmektedirler. Kadın üst tabakadan biri gibi görünmektedir. Tanımadığı bu yaşlı adamla kısa süre içerisinde samimi olurlar ve kadın ailesinden bahsetmeye başlar. Çocukları savaşta ölmüşlerdir. Kadın savaşın acımasızlığını şu ifadelerle anlatır:

*...kendi çocuklarım da savaş sırasında askere alındılar, sonunda orada öldüler. Acaba savaşlar niçin yapılıyor, anlayamıyorum. Sonrasına ekonomi düzeliyor ama değerli oğullarımız öldürülmüş, zamlar artmış oluyor. Bu kadar aptalca bir şey olamaz.*⁴³

Bir ülkede savaşın kazanılması ile refah seviyesi artıyor olsa da ülkeden birey bazına indirildiğinde, birey tarafından yaşanan acı ve ıstırapların tarifi mümkün olmayacaktır. Bir süre sonra kadın trenden iner ve Sanshirō sakallı bir bey ile sohbet etmeye başlar. Sanshirō, Tokyo'ya ilk defa gittiğini orda edebiyat okuyacağını söyler. Adam o halde Tokyo'da mutlaka Fuji dağını gidip görmesini tembihler. Japonya'daki en ünlü ve en güzel yapıdır. Ancak, onu bile Japonlar yapmamıştır. Burada Japonya'ya yapılan açık bir eleştiri vardır.

⁴² RUBİN, Jay, SÖSEKI, Natsume, *Sōseki on Individualism 'Watakushi no Kojinshugi'*, Monumenta Nipponica, Vol. 34, No: 1 (Spring, 1979), s. 21

⁴³ SÖSEKI, Natsume, *Sanshirō- "Sōseki Zenshū; Sanshirō-Sorekara-Mon"*, Iwanami Shoten, Cilt 4, Tokyo, 1975 s. 7

...Tokyo'ya ilk gidişinse, henüz Fuji dağı görmemiş olmalısın. Şu sıralar gezilebileceği için, gidip görmelisin. O, Japonya'nın en ünlü turistik yeridir. Oradan başka övünülecek hiçbir şey yok zaten. Ancak, Fuji dağı da eskiden beri var olan doğal bir yapı olduğu için yapacak bir şey yok. Yani bizim ortaya çıkardığımız bir eser değil.⁴⁴

Sakallı adam da Japonya'nın gidişatından memnun değildir. Yapılan her yeniliğin başka ülkelerden alındığına dikkat çekmek ister gibidir. Özüne ait olan, kendi kültürüyle bir bütün olmuş bir Japonya hayali vardır.

Meiji döneminin etkilerinin Sōseki'nin eserlerinde sıklıkla karşımıza çıktığını ifade edebiliriz. Bu konuların Sōseki'nin bireyseliği açıklamak üzere yaptığı konuşmasında da yer aldığını görürüz. Modernizme duyulan ilgi ve modernizmin geri planında yatan olumsuz faktörler: güç ve para'dır. Toplum içinde bireyin yalnızlaşması ve birey kavramının içinde barındırdığı asıl anlamı, bireylerin istek ve taleplerinin toplumun istek ve talepleriyle çatışması, bireyin kendini düşünerek davranması yani egoizm, paranın birey hayatına olumlu ve olumsuz etkileri, gençlik hevesleri ve güç kullanımının beraberinde getirdiği olumsuzluklar, grup ayrışmalarına eleştiri gibi konular üzerinde durur.

Sōseki, egoizmi yalnızca başka insanların sorunu olarak değil, kendi iç dünyasında var olan bir sorun olarak da görmüştür. Bu nedenle Sōseki, egoizmi kendi varlığının ciddi bir sorunu olarak görmüş, kendi yaşamında önemli konulardan biri olarak seçmiş, üzerinde araştırmalar yapmıştır.⁴⁵ Sōseki'nin *Sorekara* (1909) adlı eserinin ardından kaleme aldığı eserlerinde, bireyseliği özellikle modern insanların

⁴⁴ SŌSEKI, *Sanshirō*, s. 21

⁴⁵ YAGI, a.g.m., s. 80-81

yeni ahlaki değeri olarak olumlamakla birlikte, bireyin kendisi ve başkalarıyla olan ilişkisinde bu dengenin yıkıldığına, bireyselciliğin kolaylıkla egoizme dönüşebilen bir vaziyet alacağını görmüştür. Bu değişim, bilinçli olarak ortaya çıkan bir değişim değildir. Farkına varılmadan ortaya çıkmakta, o anda gidilen yön, tam aksine başka insanları derinden yaralayan bir duruma dönüşmektedir.⁴⁶

Sōseki, Japonya'nın farklı bir ülke olarak dünya siyasetine adım atma sürecinde, yurtdışı deneyimi yaşamış bir entelektüel olarak yaşanan gelişmelere daha objektif yaklaşabilmiştir. Bir aydın olarak, ülkesinde yaşanan farklılaşmalardan ve Batı'ya duyulan bağımlılık derecesine varan özentiden rahatsızlık duymuştur. Rahatsızlığının asıl nedeni ise, farklı düşünce ve yaşam tarzlarına sahip ülkelere ve o ülkelerde yaşayan insanlara özenmedir. Yazar bunun taklitten öte bir şey olmayacağını savunmuştur. Bu durumu da başka insanlar merkezli bir yaşam tarzı olarak ifade etmiştir. Yazarın bireyin kendine ait kişisel fikirleri olması gerektiği konusundaki yorumları şu şekildedir:

Benim burada 'başka insanlar merkezli' derken bahsettiğim husus, kendi içkisini başkalarına içirerek sonrasında tadını sorduğunda kendi düşüncesine zıt bir düşünce bile olsa karşısındakinin düşündüğünün aynısını söylemek, yani o kişiyi taklit etmeyi işaret etmektedir. Tek kelimeyle ifade edersem, kulağa aptalca geldiğinden hiç kimsenin insanların taklidini yapmayacağına dair şüphe duyuyor olabilirsiniz ama gerçek kesinlikle öyle değil. Bugünlerde popüler hale gelen Bergson olsun Eucken olsun karşısındakilere bir şeyler söyledikleri için Japonlar da onların arkasına takılıp kuru gürültü yapıyorlar. Dahası bugünlerde Avrupalıların yaptığı bir şey denilince ne olursa olsun sorgulamadan itaat ederek onunla övünüyorlar. Bu nedenle

⁴⁶ YAGI, a.g.m., s. 80

bilinçsizce Katagana ifadeleri sıralayıp insanlara yayın yapmada yetenekli adamlar birbirleriyle kıyaslanabilecek oranda herkesin içinde var denilecek kadar her yere yayılmış durumda. Bu insanları kötülüyor değilim. Ben de yakın zamana kadar böyleydim.⁴⁷

Yazarın *Benim Bireyselciliğim* başlıklı konuşmasında belirttiği yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, yapılan bir eylemin ne amaçla yapıldığının bilinmesi gerekmektedir. Herkesin beğenisini toplayan bazı kimselerin görüşlerini, tam olarak bilmeden savunmak ya da arkasında durmak doğru bir davranış değildir.

Sōseki'nin *Benim Bireyselciliğim* başlıklı konuşmasından yola çıkarak, onun bireyselcilik ve birey kavramı üzerine nasıl yaklaştığı konusunda bir fikir sahibi olunabilir. Üzerinde durduğu konular birbirinden oldukça farklı gibi görünen ama her konunun sonuçta bireyle bağlantılı olduğu ve bireyin kendini keşfetmesinde önemli birer adım olduğu belirtilebilir. Örneğin; Sōseki'nin üzerinde durduğu ilk konu kendi hayatıdır. Burada niçin mutsuz olduğunun ve niçin kendi yolunu arayıp bulmaya çalıştığının temel sebeplerini öğreniriz:

...Öğretmen olarak kendimde eksik olan şeyin ana nedenini başından beri biliyordum. Yalnızca derslikte İngilizce öğretmek bile başlı başına zahmetli bir iş olduğu için yapacak bir şey yoktu. Sürekli yarı oturur yarı kalkık bir vaziyetteydim ve fırsatını bulunca kendi asıl alanıma kaçırılmak istiyordum ama şimdi o alanda olsam da olmasam da nereye yönümü çevirsem karar verdiğim şeye nihayetinde ulaşamıyorum.

Bu dünyaya geldiğimden beri sürekli bir şeyler yapmam gerekiyor derim ama neyin iyi olduğu konusunda biraz olsun fikir sahibi

⁴⁷ SÖSEKI, a.g.e., s. 442

*değilim. Ben sisin içinde tek başına kalakalmış insanlar gibi öylece dikiliyordum.*⁴⁸

Yazar, İngilizce öğretmenliğini seçmiş olmasına rağmen mesleğinde başarılı olamadığını düşünmektedir. Başka bir meşguliyetinin olması gerektiğinin farkındadır ancak, bunun ne olacağı konusu muğlaktır. Öğretmenlik mesleğine adım atmasında kendisinden çok diğer insanların etkili olduğunu belirtmektedir. Bu meslekte başarılı olmak için uğraş vermiştir ancak, kalbinde bu mesleğe dair biraz olsun istek bulunmamaktadır. Ne yapacağı konusunda en ufak bir bilgisi olmadığı için kendisini çaresiz hisseder. Bu huzursuzluk hissi öğretmenlik mesleğine başlaması ile beraber gelişmiş, Matsuyama'dan Kumamoto'ya oradan da İngiltere'ye taşınmıştır. İngiltere'de bulunma amacının son derece farkında olan Sōseki, içine düştüğü sıkıntıların, tedirginliklerin üstesinden gelebilmek için kitaplara sarılmış ancak kendi ifadesine göre kitaplarda da net olarak aradığını bulamamıştır. Yazarın İngiltere'de geçen iki yıllık zaman dilimi boyunca edebiyat arayışları ile uğraştığını şu ifadelerinden anlayabilmemiz mümkündür:

Kaldığım odada bir an düşündüm: Sıkıcı bir hayatım olduğunu. Ne kadar çok kitap okusam da içimdeki sıkıntıyı gidermeye yetmediği için pes ettim. Aynı zamanda ne için kitap okuyordum kendim bile bunun anlamını bir türlü bulamıyordum.

O zaman ilk defa edebiyatın ne olduğu fikrini derinden kendi gücümle ortaya koymaktan başka bana yardım edebilecek bir şeyin olmadığını farkına vardım. Şimdiye dek tamamıyla başkalarının oluşturduğu, kökleri olmayan gelişigüzel ortada yüzen bu kavramın

⁴⁸ SŌSEKI, a.g.e., s. 441-442

benim için de ortaya konulmasının güç olduğunun farkına vardım.⁴⁹

Yazar, öncelikle ona sıkıntı veren konunun, edebiyatın ne olduğu konusuna açıklık getiremediğinden kaynaklandığını fark eder. Edebiyata getirilen bakış açıları ve yeni fikirlerin Japonlar tarafından ya da diğer kimseler tarafından hep taklit edildiğinden, kendi düşünceleri ile üretilmiş bir kavramın olmamasından şikâyetleri vardır. Sorgulamadan, araştırmadan başkalarının fikirlerini sahipleniş yazara anlaşılmaz ve bir o kadar da kaçınılması gereken bir durum olarak görünmektedir. İşte bu noktada edebiyat üzerine yaptığı araştırmalardan yola çıkarak kendi bireyseliğinin bunda temel yol gösterici olacağını farkına varır. Söseki'nin ortaya koymaya çalıştığı nokta, gerçek anlamda kişinin kendini bulabilmesidir. Kendi amaçlarını tespit ettiği doğrultuda onu başarıya ulaştıracak noktaya ulaşmada ilk adımı atmış olacaktır. Bu da kişinin kendi yolunu bulması, kendi hayat felsefesini oluşturması ile olabilecek bir durumdur. Başka insanların fikirleri ve düşüncelerinden çok kendi fikirlerini ortaya koymanın önemini yazar şu şekilde ifade etmektedir:

...bir Avrupalının öyledir dediği şeye aynı Avrupalının eseri eleştirdiğini okuduğumda, bunun doğru olup olmadığını düşünmeksizin kendi aklıma yatıp yatmadığını da önemsemeden bilinçsizce bu eleştirinin mantığını bilmeden orda burada söylenenlerin aynısını söylüyordum. Yani başkalarının düşüncesini eleştirmeden kabullenmek mi desem yoksa mekanik olarak bilgi sahibi olmak mı desem, fiziksel olarak kendi kanım ve kendi etim

⁴⁹ SÖSEKI, a.g.e., s., 442

diyemeyeceğim bana uzak bir şeyi kendime ait bir sima gibi taşıyor ve öyle konuşuyordum. Ancak, dönem öyle bir dönem olduğu için belki de herkes bunu yine övecektir.

Ancak, her ne kadar insanlardan övgü de alsa, aslında başka insanların kıyafetleri ödünç alınıp giyilerek bununla övünülen bir durum olduğu için, içten içe rahatsızlık verici. Elleri olmayan birisinin tavus kuşunun kanatlarını üzerine takarak övünmesi gibi bir şey bu çünkü.⁵⁰

Yazarın hoşnut olmadığı durum, okumadan, araştırmadan başkalarının görüş ve fikirlerini kendi düşünceleriymiş gibi yansıtmaya çalışmaktır.

Başka insanların düşüncelerini kendi düşünceleri gibi alarak, taklitçilik yapmaya benzer bir örnek, André Gide'in, *Ayrı Yol* adlı eserinin bir kısmında karşımıza çıkmaktadır. Başat karakter Michel, karısı ile bir yolculuğa çıkar. Çift önce kuzeyden güneye doğru inmişler, daha sonra da tekrar kuzeye doğru yollarına devam etmişlerdir. Bu yolculukta önce Michel verem hastalığının pençesine düşer. Daha sonra da eşi aynı hastalığa yakalanır. Eserde dikkat çekici olan konu, anlatıcı Michel'in verem hastalığına yakalandığında etrafındaki insanların bedensel olarak sağlıklı olmasına önem verirken, bir süre sonra aynı hastalığa eşinin yakalanışıyla birlikte bedensel olarak sağlıklı olma ya da dış görünüşte sağlıklı insanlara tahammül edememe duygusunun yerini bu defa ruhsal olarak terk edilmenin korkusu ve bir gün yalnız bırakılacak olmanın endişesi alır. Eserde Michel bedensel olarak sıhhatli olmaya önem verirken eşinin bir gün onu terk edeceğinin bilinci ile giderek içine düştüğü yalnızlık kıskacından kurtuluş çareleri aramaya başlar. Eşinin evde kendisini beklediğini bilmesine rağmen arkadaş edinir, onlarla birlikte olur, içki içer. Sanki içine düştüğü ruhsal bunalımın onu etkilemesine bir başkaldırı göstermek ister

⁵⁰ SÖSEKI, a.g.e., s. 442-443

gibidir. Yolculukları esnasında karşılaştıkları Michel'in arkadaşı Ménéalque, Michel'in içine düştüğü bunalımın tasvirini yapar gibidir:

Kimse kendine benzemek istemiyor. Herkes bir kalıp seçiyor, ona özeniyor; tamamıyla seçilmiş bir kalıbı kabulleniyor. Bununla birlikte insanoğlunda okunacak başka şeyler var, buna inanıyorum. Cesaret edemiyorlar. Sayfayı çevirmeye cesaret edemiyorlar. Taklit kanunları; ben bunlara 'korku kanunları' diyorum. Kendilerini yalnız bulmaktan korkuyorlar, ama kendilerini hiç bulamıyorlar. Bu ahlaki agorafobi⁵¹ bana iğrenç geliyor; korkaklıkların en kötüsü bu. Oysa insan hep yalnızken yaratmıştır. Ama burada yaratmak isteyen kim? İnsanın kendi içinde ayrı, farklı hissettiği şey, ender sahip olunan şeyin, herkese kendi değerini sağlayan şeyin ta kendisidir; işte bunu yok etmeye çalışıyorlar. Şuna buna özeniyorlar. Bir de yaşamayı sevdiklerini ileri sürüyorlar.⁵²

Bu noktada Ménéalque'un hayata dair ifadeleri Söseki'nin bireysellecilik anlayışıyla benzerlik göstermektedir. Söseki'ye göre, bir Batılı'nın algısına bağlı olarak güzel olan bir eser, başka biri için aynı şekilde düşünülmebilir. Bu durumun böyle olması bireysel olarak herkesin ve her toplumun kendine ait hür düşünceleri ve beğenileri olmasından kaynaklanmaktadır. Tüm dünyaca beğenilen ya da kabul edilen bir kavram ya da tanım ortaya çıkarılmış da olsa bunun muhakkak kabul edilebilir ya da beğenilebilir olması durumu söz konusu olmayabilir. Bu ifadenin tam tersini düşünmek de olasıdır. Bir bireyin beğenisini kazanan bir eser ya da ortaya çıkarılan yeni bir fikir tüm dünyanın eleştirisini de alabilir. Ancak, bu durum bireysel beğenilerin göz ardı edilmesini gerektirmez. Birey bir başkasının doğru bulduğu

⁵¹ Yalnız başına kalmaktan korkmak.

⁵² GIDE, André, *Ayrı Yol*, Çev.: Tahsin YÜCEL, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 103

görüşü doğru bulmak zorunda olmadığı gibi başkalarının etkisinde kalarak kendi fikirlerinden de caymamalıdır. Birey başkası gibi olurken kendini ötelediğinin, yok ettiğinin farkında değildir. Taklit kanunlarının kölesi olmuşçasına hareket ederek kendi benliğini ve isteklerini unutmaya başlar.

İnsanların beğeniler noktasında aynı paydada birleşmiyor olmalarını Söseki, gelenekler, alışkanlıklar, kişilik olarak farklılıklar gibi birçok etmene dayandırarak ele almaktadır. Millet olarak farklı bir karaktere sahip olmanın diğer milletlerle aynı düşüncede olamamaktan kaynaklandığı açıktır. Birbirinden ayrılan karakter özelliklerini bütünleştirmek her ne kadar mümkün olamasa da, bu farklılıkları açıklamak ya da beğenilerin ortaya çıkışındaki etmenlerin araştırılması ve ortaya dökülmesi mümkündür.

Örneğin, Avrupalıların bu harika bir şiir ya da ifadeler son derece güzel gibi sözleri Avrupalıların bakış açısı olduğu için -bana kaynak olamaz demiyorum - eğer ben öyle düşünmüyorsam onu alıp kendi düşüncem gibi göstermemem gerekir. Ben bir Japon olarak bağımsız bir birey olduğum için kesinlikle İngilizlerin hizmetçisi değilim. Dahası bu kadarcık bir düşünceyi de bu milletin bir ferdi olarak ortaya koymam gerektiği gibi, dünyada ortak olan ahlaka önem verme açısından bakıldığında da ben kendi sahip olduğum düşüncelerden geri dönecek değilim.⁵³

Söseki'nin yukarıda ifadelerine baktığımızda, Avrupalıların düşünce ve yaşayış biçimleri farklı oluşunun kaçınılmaz olduğuna vurgu yapılmaktadır. Farklı coğrafyalarda bulunma ve farklı insanlarla iç içe olmanın getirisi olarak, Japonlar ile İngilizler ya da Avrupalıların aynı olması beklenemez. Aynı hayat görüşüne ve

⁵³ SÖSEKI, a.g.e., s. 443-444

yaşayışına sahip olunmamasına rağmen, Avrupalıların ya da Batlıların düşüncelerini sorgulamadan, anlayamadan benimsemek, bir yazar olarak Sōseki için mantıksızlıktan başka bir şey değildir. Gürbilek, “her yazar ister istemez kendinden önceki yazarlarla ilişkiye hapsolmuştur; ama etkilenenin yerli, etkileyenin yabancı olması, üstelik yerlinin bu karşılaşmaya baştan yenik girmesi, borçluluğun verdiği sıkıntının, ikincilliğin yol açtığı huzursuzluğun, nihayet “kendi kendisi olma” ısrarının nasıl yaşandığını da daha baştan kesin bir biçimde belirlemiştir”⁵⁴ der.

Sōseki, Japon toplumunun farklı olduğunu ve ne yapılırsa yapılınsın bu farklılığın süreceğinin İngiltere’de bizzat farkına varmıştır. Bu nedenle daha önce de belirttiğimiz gibi, üzerinde çalıştığı alanın hakkını verebilmek ve çalışmalarında kendini yeter durumda hissedebilmek için, edebiyat üzerine araştırmalar yapmaya önem vermiştir. Edebiyatın ne olduğunu daha yakından kavrayabilmek amacıyla Sōseki, edebiyatla ilişkili birçok eser okumuştur. Felsefi ve edebi birçok kaynağı incelemiştir. Bu noktada kendi ifadesi olan *jikohon*’i terimini ortaya çıkarmıştır.

Jikohon’i psikolojik bir duruş olarak Sōseki’nin kendine olan inancının temeli olmuştur. Burada bahsedilen *jikohon*’i ifadesi yazarın bireyselciliği ile ortak görüş olmalıdır. Sōseki’nin vurguladığı bireyselcilik ile egoizm birbirinden tamamen farklıdır. Birey özgürce davranabilmeli ancak, bunun kesinlikle sorumluluk bilinciyle beraber olması gerektiğinden bahseder. Dahası özgürce hareket edebilmek için ahlakın gerekli olduğuna değinir.⁵⁵

Bu ifadenin ortaya çıkarılması ile birlikte Sōseki için bulanık olan sular berraklaşmaya başlamış, yapmak zorunda oldukları ile kendi doğru bulduğu yolda

⁵⁴ GÜRBİLEK, Nurdan, *Kör Ayna Kayıp Şark*, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 32

⁵⁵ GAO; YAMAMOTO, a.g.m., s. 48

ilerlemenin kilit noktasını keşfetmiştir. Kendi ifadesine göre, ortaya koyduğu *jikohon*'i kavramı ile yeniden benliğini kazandığını belirtir. Sōseki, Avrupa'nın taklidi bir tutum sergilemekten uzak, kendi açıklayabileceği mükemmel sebepler ile Batılıların önüne dökebileceği yeni bir düşünce ortaya koymanın hazzını duyar. Bu yeni düşüncenin, aydınlanmanın ortaya çıkışı ise İngiltere'den döndükten bir yıl sonra olur.

Sōseki için Batı'da kabul gören her düşüncenin doğru olarak benimsenmesi taklitçiliği getirir. Buna bağlı olarak bir millet kendine has özelliklerini korumak zorundaysa, kendine özgü düşünceleri olmak zorundadır.

Soseki'nin *Benim Bireyselçiliğim* konulu konuşmasında üzerinde ısrarla durduğu nokta, her kişinin kendi doğru bulduğu yolu izlemesi, o yolda ilerlemesidir. Herkes için doğru yol aynı olmayabilir. Soseki'nin belirlediği yol, kendi yoludur ve kimseye o yolun doğru olduğu konusunda ısrarda bulunmak niyetinde değildir.

...bir kimse eğer amacını gerçekleştiremezse, bu kimse tüm ömrü boyunca içinde bir rahatsızlık duyar ve sürekli yarı oturur vaziyette toplumun içerisinde kafası karışık olmak durumunda kalır. Bu noktanın üzerinde ısrarla duruşum, tamamen bu nedene bağlı olup, asla kendi yaptıklarımı model gösterme gibi bir anlam taşımamaktadır. Benim gibi sıkıcı birisi bile kendi yolunu belirleyip ilerleyebilme bilincine sahip ise, size de bu yol işe yaramaz gibi görünebilir ancak bu yol kendi gözlemlerinizi ve eleştirilerinizden oluştuğu için bunun bana hiçbir zararı yoktur. Ben kendi yolumda ilerleyerek mutlu olmak niyetindeyim. Fakat ben kendime güven ve inanca sahibim diye, aynı rotayı sizlerin de

örnek olarak izlemenizi kesinlikle beklemediğim için yanlış anlamamalısınız.⁵⁶

Bu yol, başkaları için değil, öncelikle bireyin kendini bulmasında esas teşkil eden noktadır. Bu açıdan bakılacak olursa, bireyin öncelikli olarak yapması gereken, kendini keşif yoluna çıkmak olacaktır. Bu keşif, bireyin özgürlüğünü ve diğer kimselerden farklı olmasını sağladığını gibi, birey için derin acılar ve yalnızlık olgusunu da beraberinde getirecektir. Bu nedenle herkesin belirlediği yol kendi doğru yolu olacak, birey bu yolu kendi başına yalnız yürüyecektir. Bu Sōseki için ayrı, başka birisi için ayrı bir yol olabilir. İfade edilmeye çalışılan husus, kişinin kendi arayışları sayesinde bu yolu bulabilmesi ve diğer kimselerden etkilenmemesidir.

Soseki, kendi bireysellik kavramını açıklarken, bu kavramın gruplaşmayı kabul etmediğinin altını çizer. Bireysellik, milliyetçilik ya da ulusalcılık kavramlarıyla bir noktada ters düşer. Çünkü birey öncelikle yaptığı davranışları milleti düşünerek yapmaz. Yemek yemesi, uyuması ya da bir dükkân çalıştırması millet için değil, öncelikle kendi geçimini sağlamak amacıyla. Bunun dolaylı bir etkisi olarak millet adına çalışır ancak, yaptığı her hareket milliyetçilik ideolojisi güdülerek yapılmış değildir. Savaşlarda, ulusal afetlerde elbette ilk düşünülecek kavram haline gelse de böyle durumlar olmadığında sürekli bu ideolojinin arkasından gidip bireyselliği arka plana atmak Soseki'ye inandırıcı gelmez. Bu anlayışı ve içinde barındırdığı yalnızlık olgusunu yazar şu ifadelerle açıklamaktadır:

Daha anlaşılır ifade edersek, hizipçiliğin olmadığı doğru ile yanlışın belli olduğu bir anlayıştır. Tüm politik grupların birbirine

⁵⁶ SÖSEKI, a.g.e., s. 447

bağlandığı bir grup oluşturup, para ve güç amacıyla hareket etmemektir. Bu nedenle, bu açıdan bakıldığında insanların farkına varmadığı bir yalnızlık duygusu da bu durumun içine saklanmıştır. Belli bir siyasal gruba dâhil olmamakla birlikte, ben kendi yürümem gereken etik anlayış yolunda bildiğim gibi ilerlerim. Aynı zamanda da başkalarının yürümeleri gereken yola engel olmadığım için, bir zaman sonra duruma bağlı olarak insanların ayrı yönlere dağılmaları gerekir. İşte bu yalnızlıktır.⁵⁷

Grup bilincinin ortaya çıkardığı hizipleşme ve belirli bir siyasi taraf gütme bilinci, insanların birbirlerine hoşgörüsüz olmasını da beraberinde getirir. Bu durumdan sıyrılmak için de görüş farklılıklarına da saygılı olunması gerekir vurgusunu yapmak ister. Fakat belirli bir gruba bağlı olunmadığı gibi insanların kendi inandıkları çerçevede var olacakları yolda yalnız olmanın gerekliliği de ortaya çıkacaktır.

Kişinin kendi bireyselliğine saygı duyulması ve başkalarının eğilimlerine ve bireyselliğine saygı duyulması ile huzurlu bir toplum ortaya çıkar. Burada başkalarının hareketlerine, eylemlerine, özgürlüklerine saygı duyarken bireysellik kavramını egoizmle karıştırmadan dillendirmeye çalışılmaktadır. İngiltere’de yaşadıklarını örnek göstermek niyetinde olmayan Söseki, sadece oradaki yaşantının da bir yansıması olarak kişisel özgürlüklerin daha ön planda olduğu bireyselliği açık bir dille savunmaktadır. Özgür olmanın önemini Söseki bu noktada kendi kardeşlerinden bir örnek vererek açıklama yoluna gider.

Kardeşlerimden küçük erkek kardeşim eve kapanıp kitaplar okumayı sever, buna karşın ağabeyim balıkçılığın kölesidir.

⁵⁷ SÖSEKI, a.g.e., s. 457

Bakınca ağabeyim küçük oğlan kardeşimi sürekli eve kapanmasını son derece nefret verici bulur. Sonuç olarak onun balık tutmamasından dolayı böyle bir düşünceye kapıldığı gibi, işin içine karamsarlık da girince, küçük oğlan kardeşimi zorla balığa çıkardı. Oğlan kardeşim ise sıkıntıdan duramadı ama ağabeyim büyük bir baskıyla ona oltayı tutturmuş, kovayı da yanına almasını istemişti. Balık tutması emredilen kardeşimin gözü kapalı tuttuğu balık, hiçbir işe yaramayan sazan balığı olduğu için nefret ede ede eve geri döndü. Bu nedenle ağabeyim planladığı gibi küçük oğlan kardeşimi değiştirememiş, bunu kesinlikle başaramayacağını anlayan oğlan kardeşimin içinde de gitgide balıkçılığa karşı tepki uyanmıştı. Yani ağabeyim ile balıkçılık, bir çarkın dişleri gibi birbirine tam uymuş olabilirdi ama bu ağabeyimin bir özelliği olduğundan küçük kardeşimle bir alakası yoktu. Ağabeyimin bireyselciliği küçük oğlan kardeşime baskı yaparak zorla balık tutturmaya çalışmaktı.⁵⁸

Yukarıda örnek verildiği gibi bu tür bir zorlamanın kardeşine faydadan çok zarar getirdiği ortadadır. Bu nedenle kişinin sahip olduğu güç ve ekonomik güç hem çok gerekli ama bir o kadar da dikkatli kullanılması gereken iki önemli olgu olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Söseki'ye göre modern bir bireyin oluşmasında her şeyden önce kendini yetiştirmiş olmasının büyük önemi vardır. Bu da ancak farklı kültürlerin öğrenilmesiyle olur. Diğer toplumlar gibi olmak değil, kendi özünü kaybetmeden orijinal olabilmek önemlidir. Bunun sağlanabilmesi için de bireyin kendine ait yolu farklı örnekleri görerek belirlemesi gerekmektedir.

İşte benim ilerleyeceğim yol burada! Sonunda ona ulaştım! Böyle bir zafer ünlemini kalbinizin derinliklerinde

⁵⁸ SÖSEKI, a.g.e., s. 450 - 451

bağırabildiğiniz anda kalbinizin ilk kez huzur duyduğunu anlayabilirsiniz. Kolayca yıkılmayan bu güven, bu ses sayesinde başımızı yukarı kaldıracaktır. Bu noktaya ulaşabilmiş kişiler de aramızda çoğunlukta olabilirler. Eğer aramızda, yollarında sis ya da bulanıklık olduğu için sıkıntı içinde olan kimseler varsa ne kadar kendilerini zorlanmış hissetseler de işte burada diyene kadar aramaya devam etmelerinin iyi olacağı kanısındayım. Bu kesinlikle sadece ülkemiz için değil. Aileleriniz için de değil. Kendi mutluluğunuz için.⁵⁹

Söseki hayatı bir yol olarak metaforlaştırır. Ancak, hayatın bir yol olduğunu ve herkes için farklı yollar olduğunu keşfedilmesi ise bireyin kendi çabası ile olabilecek bir durumdur. Japon toplumunda da Meiji döneminde yaşanan değişimlerde en çok eleştirdiği husus bu noktadadır. Bir ülke ve millet olarak kendine ait bir kültür ve kimliği olduğunu savunur.

Bu yol daha iyi deyip sizleri onu yapmaya zorlamak gibi bir niyette değilim. Ancak, bu sizin geleceğinizde mutlu olmanız için iyi bir yol olabilir diye düşündüğüm için sessiz kalamadım. İçimizde tereddüt ettiğimiz, yerine getiremediğimiz böyle bir ruh haline girip bulanıklaşmanın, içimizde bizi rahatsız eden şeylerin ne olduğunu bilememekten kaynaklandığını sanıyorum. Eğer içimi sıkı bir şeyler yok diyebiliyorsak işte orada mesele çözülmüştür, yine içimde bana sıkıntı veren durumları aştım diyebiliyorsak o da kâfidir.⁶⁰

⁵⁹ SÖSEKI, a.g.e., s. 447

⁶⁰ SÖSEKI, a.g.e., s. 447-448

Yukarıdaki ifadeler, Sōseki'nin bireyseliçiliğini net bir biçimde açıklamaktadır. Kendi amaçlarını gerçekleştirebilme mücadelesi ile yaşam sürmek gerektiği ve kimseye bağılı kalmadan kendi hür iradesi ile ilerlemenin önemi vurgulanmaktadır.

III. BÖLÜM

MEİJİ DÖNEMİ ve NATSUME SÖSEKI'NİN ESERLERİNDE MODERNLEŞME'NİN BİREY ÜZERİNE YANSIMALARI

3.1. Meiji Dönemiyle Gelişen Modernleşme Çalışmaları

Japonya'nın dünya tarihine güçlü bir ülke olarak çıkmasında Meiji Dönemi (1868 – 1912) son derece önemlidir. Bu dönemde siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda birçok değişimin yaşanması, Japonya tarihini derinden etkileyen durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Asıl adı Mutsuhito olan İmparator Meiji, imparatorluk tahtına getirildiğinde henüz on altı yaşındaydı. İmparatorun daimi olarak ikamet ettiği şehir Kyoto olarak belirlendiği için Kyoto dışına çıkmaya pek alışkın olmayan imparator, ilk kez geldiği Tokyo'dan Pasifik Okyanusunu görür. Bu imparator için bir ilktir. Ayrıca o dönemlerde Avrupa, Batı dünyası, Japonya için ayrı bir anlam taşımaktadır. Ada ülkesi olan Japonya'ya dış ülkelerden gelen bilgiler, gemi vasıtasıyla insanların getirdiği kitaplar aracılığıyla taşınmaktadır.⁶¹

Tokugava yönetiminin sonlarına gelirken, Uruga limanına yanaşan Perry'nin gemileri, içerisinde Kido Takayoshi'nin de bulunduğu birçok üst düzey yetkiliyi tedirginliğe uğratmış, bu kimselere nasıl bir cevap verileceği sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Bu bölge, Meiji döneminden 15 yıl öncesine kadar, Kido ve yanındaki önemli insanlar tarafından açık denizde ne zaman askeri gemilerin görüneceğine dair herhangi bir tedirginliğin bile olmadığı bir bölge olarak düşünülüyordu. Bakufu

⁶¹ SUZUKİ, Jun, *Ishin no Kōsō to Tenkai*, Kōdansha, Tokyo, 2002, s. 1-2

idaresi ve ona bağılı olan çeşitli beylikler *imparatora saygı barbarları kovma* fikri çatısı altında birleşiyordu.⁶²

Meiji ilk yılı (1868) 14 Mart günü ‘Beş Maddelik Yasa’ halka bildirilmiş, yeni hükümetin siyaset ilkeleri açıklanmıştı. Aynı zamanda ülke içinde, yeni yönetime karşı çıkan güçler de az değildi. Yeni başkentin kalesi açılmamış, kuzeydoğudaki bazı hanlıklar arasında savaşlar devam ediyordu. Savaşan hanlıklar dışındaki birçok hanlık arasında da nasıl bir döneme girileceğı karara bağlanamadığından yeni hükümetle işbirliğı içine girilmesi hususunda tereddütler yaşıyordu. Yeni hükümet olabildiğince hızlı bir şekilde prensiplerini belirlemiş, tüm ülkedeki hanlıkların desteğini alma gereğı görmüştür.⁶³ Meiji düşünce yapısının Batı tarzı düşünce yapısıyla örtüşen taraflarının fazla olmasını talep eden imparatorun çevresindeki genç yetki sahibi kişiler genç imparator Mutsuhito’ya tahta geçer geçmez halka beş maddelik bir yasa sunmasını önermişlerdir. Bu yasa ile genç İmparator ülke adına tek başına karar verme yetkisini reddederek, siyasete katılımın genişlemesini amaçlamıştır. Yasanın ilk maddesinde, geniş halk kitlelerinin fikrinin önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır. İkinci maddede, toplumdaki en üst kademedede bulunan bireylerin de en alt kademedede bulunan bireylerin de ortak bir yüreğe sahip olduğunu belirtmiştir. Üçüncü maddede, ülkede yetki sahibi insanların statü olarak en alt seviyede olan bireylerin huzurunu sağlayana dek çaba sarf edileceğinin yemini verilmiştir. Dördüncü maddede, eskide kalmış alışkanlıklar yerine yepyeni modern bir çağa ayak uydurulmasının önünün açılması için çalışılması gerektiğı son maddede ise dünyaca kabul edilen bilginin elde edilmesi için uğraş verilmesi yolunda

⁶² SUZUKİ, a.g.e., s. 2

⁶³ YAMAGUCHI, Osamu, *Nihon no Rekishi*, Chikuma Shobō, Tokyo, 1963, s. 26

destek vermenin imparatorun en önemli vazifesi olduğu vurgulanmıştır.⁶⁴ Meiji Reform düşüncesinin ana temelleri imparator tarafından okunan bu beş madde üzerine oturtulmuştur denilebilir. Bu maddeler bize Meiji dönemi reform politikasının kısa bir özetini sunmaktadır

Meiji yönetimiyle başa geçen imparatorun halka sunduğu beş maddelik yasa şu şekildedir:

1. Geniş bir halk meclisi kurulup, halkın fikirlerine önem verilerek kararlar alınmalıdır.
2. En üst kademedan en alt kademeye kadar halktan herkesin tek bir yürek olup siyasete katılımı sağlanmalıdır.
3. Devlet yetkililerinin, halkın en alt kesimine varana kadar, her bir bireyin huzurunu sağlaması gerekmektedir.
4. Eskide kalmış, kabul görmeyen alışkanlıklar terk edilip dünya tarafından benimsenen yol temel alınmalıdır.
5. Tüm dünyaca kabul edilen bilginin kaynağına geniş çapta ulaşabilmek için destek vermek İmparatorluk vazifesidir.⁶⁵

Yeni Meiji Hükümeti, beş maddelik yeminin ardından, belirlenen amaç, yeminde belirtilen hususların yerine getirilmesi, bu amaca uygun hareket edilmesidir kararı temelli olarak Batı tarzı bir modernleşmenin temellerini kurmak adına çalışmalarına hız vermiştir.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. HARSHALL, Kenneth, *A History of Japan*, Palgrave Macmillian Publisher, New York, 1999

⁶⁵ YAMAMOTO, Naofumi, *Waga Nihon Rekishi*, Asaoha, Tokyo, 1978, s. 140

Yeni hükümet siyasetin çerçevesini belirlemek ve yönetim tarzında bir düzen oturtabilmek için somut bir takım girişimlerde bulunulması gerektiğini düşünmekteydi. Yeni hükümette, nasıl bir toplum oluşturulacağı, siyaset olarak nasıl bir prensip uygulanacağı gibi düşünceler doğmaya başlamıştı. Ayrıca bu düşüncelere karşı çıkacak insanların bulunması ya da uygulamaya geçirilmesinde bir takım sıkıntıların yaşanması olası olduğundan bu gibi sorunlara karşı da önlem alınması için bir takım kişiler de görevlendirilmiştir.⁶⁶

Meiji kültürünün özellikleri, ilk olarak Edo Dönemi öncesinin Japon Kültür geleneklerini devam ettirirken bununla beraber düşünce, bilim, sanat gibi çeşitli alanlarda hızlı bir şekilde Batıdaki modern kültürü alıp, Japonya'nın kendine has yeni kültürünü inşa etmişlerdir.⁶⁷

İkinci olarak, öncelikle kültür, hükümet tarafından eğitimin yol göstericiliği temelinde gelişmiştir ancak, daha sonrasında gitgide halkın da gönüllü çabaları ile milli kültür olarak gelişmeyi başarmıştır. Bu şekilde kültürün yayılması, eğitim sisteminin tam anlamıyla uygulanması, haberleşme, ulaşım olanaklarının gelişmesi, gazete, kitap basımı faaliyetlerinin aktif hale getirilmesi gibi devletin üstlendiği sahalarda genişlemiştir.⁶⁸

Üçüncü olarak, modern kültürün özelliği olan bilim ruhunun gerekli olduğunun farkındalığının artmasıdır. Bununla beraber bilim, edebiyat, sanat gibi alanlar öncelikli olup siyaset, ahlak, din gibi alanlardan bağımsız olarak gelişmiştir.

⁶⁶ SUZUKI, a.g.e., s. 15

⁶⁷Japon Tarihi Meiji Dönemi ödev çalışmasında kaynak olarak kullanılan: GOMI, Fumihiko (ed.) *Shosetsu Nihonshi Kenkyu* (Ayrıntılı Açıklamalarıyla Japon Tarihi Araştırmaları), Yamakawa Shuppan , Tokyo 1998, s. 381 eserinden yararlanılmıştır.

⁶⁸ GOMI, a.g.e., s. 381

Ayrıca, bu noktada yine yeterli olmayan, siyasi güç ve ahlaki bakış açısından bilimsel alandaki teoriler ve doktrinlerin çürütüldüğü de zaman zaman olmuştur. Ancak, Edo Dönemi ile mukayese edildiğinde, her iki döneme de karşılıklı olarak incelendiğinde, edebiyat, sanat gibi alanların bağımsızlığının daha da güçlendiği kesindir.⁶⁹

Dördüncü olarak, Batının modern kültürünün alınıp geliştirilmesi oldukça hızlı bir şekilde gerçekleştiğinden, bunların giderek yalnızca yüzeysel ve sığ şeylere dönüşmüş olmasıdır. Özellikle ülkemizde Batının modern kültürünü alma, *Fukoku Kyōhei* (*Zengin Ülke Güçlü Ordu*) anlayışını hedefleyen modern ülkenin şekillenmesinde en büyük amaç olduğu, muhakkak sadece Japon toplumunun hayatına kök salmayan yüzeysel olarak taklit etme özelliğinden kaçınılmadığı için, bu durum geleneksel, Japonya'ya ait olan olgularla Batı'ya ait yabancı olgular arasındaki dengesizliği de beraberinde getirmiş, bunun kültürel karmaşaya davet eden bir yanı da olmuştur.⁷⁰

Daha az belirgin bir biçimde ortaya çıkan bir aşamada da olsa, bu dönemde düşünce yapısı da değişiyordu. Goethe'den Darwin'e, Mill ve Rousseau'ya kadar İngilizce ve yabancı dillerden yapılan Batılı roman yazarlarının, filozofların ve bilim adamlarının yazdıkları üzerine okuma oranları yükseliyordu. O günlerde Japon edebiyatında da, romantizm ve natüralizm etkileri ile faydacılık ve gerçeklerden kaçma gibi düşünce tarzları nedeniyle bazı karmaşıklıklar baş gösterdi.⁷¹ Yazarlar

⁶⁹ GOMI, a.g.e., s. 381

⁷⁰ GOMI, a.g.e., s. 381-382

⁷¹ HENSHALL, Kenneth G., *A History of Modern Japan*, Palgrave Macmillan Publisher, New York, 2004, s. 81

artık Batı'nın etkisi ile daha çok kendi ruhlarına yönelik, iç durumlarını yansıtan eserler ortaya koymaya başlamışlardır.

Meiji Döneminin başlamasıyla birlikte imparator halkı da siyasetin içine katarak demokratik bir yolda ilerlemenin kapılarını aralamıştır. Bireysel yeteneklerin geliştirilebileceği bir toplum oluşturarak, ilerlemiş ülkeler ve toplumlar arasına katılıp yeni bilgiler edinmenin yanı sıra eski gelenekler ve alışkanlıkları unutmadan yüksek standartlara uygun davranmak bu yasa ile beraber amaçlanan en önemli hedefler olduğu anlaşılmaktadır.

Ulusal eğitim sistemi hızlı bir biçimde yeniden oluşturulmuş, eski hanlık rejimlerinin yerini 1879 – 80 yıllarında vilayetler almış ve vilayetlerde, kasabalarda yeni yönetimler seçimle kurulmuştur.⁷²

Meiji 22 yılında (1889) Büyük Japonya İmparatorluğu anayasası ilan edilmiş, yemini baz alan bu anayasada özellikle tek kişinin değil çoğunluğun fikri esastır maddesi eleştiriye maruz kalmıştır. Büyük Japonya İmparatorluğu anayasasında imparatorun yemininin uygulamaya konulması geniş halk kitleleri tarafından benimsenmiş, anayasanın ortaya çıkmasına bağlı olarak imparator yemininin bir geçerliliği kalmadığı düşüncesi de oluşmuştur. Eşitlik üzerine olan anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve bunların ne anlama geldiğinin açıklanması sonucunda yapılan her türlü değişim toplumsal tutumu etkilemiştir.⁷³

Meiji dönemine yön veren liderler, feodal olarak ayrılmışlığa bir son verip merkezi bir yönetimin kurulması, sosyal düzenin yeniden sağlanması, samuray

⁷² CULLEN, L. M. *A History of Japan 1582 – 1941*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 207

⁷³ BEASLEY, W.G. *The Meiji Restoration*, Stanford University Press, California, , 2000, s. 1-2

otoritesi yerine ordu sisteminin getirilmesi, fabrikaların kurulması, modanın teşvik edilmesi ve okullarda Batı tarzı eğitimin geliştirilmesi gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁷⁴

Batı'da yaşanan değişim ve gelişmelerin takip edilmesinin amaçlandığı bu dönemde, ülkenin önde gelen üniversitelerinde eğitim gören başarılı öğrenciler de yurtdışına gönderilmiştir. Bu isimlerden biri de Natsume Sōseki'dir. Sōseki, ülkesine eğitim ve ilerleme anlamında faydalı olabilmek amacıyla İngiltere'ye gitmeyi kabul etmiştir. Ancak, İngiltere yaşantısı yazarın yaşamında derin izler bırakmış, bu durum yazarın eserlerine de yansımıştır.

3.2. Meiji Dönemi Gelişmelerinin Sōseki'nin Eserlerine Yansımaları

Meiji döneminde yapılan değişiklikler toplum yapısını etkilediği için bunun zorunlu etkisi yazın alanında da kendini göstermiştir. Meiji döneminin ünlü yazarları Avrupa ülkelerine giderek orada aldıkları eğitimi ve edindikleri kültürel farklılıkları eserlerinde de işlemişlerdir. Sōseki, İngiltere'de aldığı eğitimin ve okuduğu eserlerin etkisi ile Batı kavramının ve modernleşme faaliyetlerinin toplum yapısına olan etkileri üzerinde durmuştur.

Meiji dönemi, Japonya'nın gelişmesi ve ilerlemesi için önemli bir dönemdir. Ancak, yapılan değişimler ve yenileşme hareketleri daha önce de belirtildiği gibi oldukça hızlı gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Avrupa'nın ve Batı'nın ileri düzeyde oluşu ve Japonya'da da Batılı devletler düzeyine gelebilmek amacıyla yapılan tüm bu hareketlerin, toplum ve birey üzerinde etkileri ise zaman zaman göz ardı edilmiştir. İşte bu noktada yazarlar toplumun sesi olmuşlardır. Natsume Sōseki, bu yazarların

⁷⁴ BEASLEY, a.g.e., s. 1-2

başında gelmiştir. İngiltere gibi Avrupa'nın önemli ülkelerinden birinde bulunmuş ve toplum yapısını öğrenmiş bir aydın olarak, Japonya'nın girdiği değişim ve gelişim serüveninde doğabilecek sorunların habercisi olmuştur, denilebilir.

Sartre, *Aydınlar Üzerine* adlı eserinde, aydının tanımını yaparken şu ifadeleri kullanır:

“Aydın, kendisini ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokan, küresel insan ve toplum kavramı adına – bugün olanaksız, dolayısıyla soyut ve yanlış bir kavram, çünkü büyümekte olan toplumlar kendilerini yaşam biçimlerinin, sosyal işlevlerin, somut sorunların uç boyutlardaki çeşitliliğiyle tanımlamaktadırlar-kabullenilmiş gerçeklerin ve bundan kaynaklanan davranışların tümünü sorgulama iddiasında olan biridir.”⁷⁵

Yukarıdaki tanıma göre Sartre, aydının, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sorunların çeşitliliği nedeniyle bu gerçeklerden ortaya çıkan toplumsal karmaşa ve düzen sorunlarının nedenlerini araştıran özelliğe sahip olan kişi olduğunu belirtir. Ancak, aydınlar bu karmaşa ve düzensizliği sorgularken ellerinde belirli bir güç yoktur ve hükümete karşı zayıftırlar. Pek çok düzensizliğin arka planını araştırırken hükümeti rahatsız ederler. Sartre, Japonya'da yaşanan Meiji Reformunun ardından iktidarda olan kesimler ile aydınların arasının açıldığından bahsederken, birçok ülkede yaşanan olumsuzlukların kaynaklarının aydınlardan başladığı sonucuna varır.

Sōseki, Japonya'nın Batı karşısında zayıf bir ülke olduğunu İngiltere'de bulunduğu iki yıllık süre zarfında oldukça derinden hissetmiştir. 1911 yılında Asahi

⁷⁵ SARTRE, , Jean Paul, *Aydınlar Üzerine*, Çev.: Tahsin YÜCEL, Can Yayınları, İstanbul, 2013, s. 17

gazetesinde yayımlanan *Gendai Nihon no Kaika* (Günümüz Japonya'sının Modernleşmesi) başlıklı konuşmasında, Sōseki Japonya'daki modernleşme kavramının anlamına dair görüşlerini bildirir. Sōseki'ye göre modernleşme ve Japon modernleşmesi şu şekildedir:

“...Batıdaki modernleşme (yani genel anlamda modernleşme) iç kaynaklı bir hareketlenme olup, Japonya'nın günümüzdeki modernleşmesi dış kaynaklı bir gelişme hareketidir.”⁷⁶

Yukarıdaki ifadelerle göre Sōseki, Japonya'nın modernleşmesini ülke içinde kendiliğinden başlayan, içten doğan bir hareketlilik olarak görmemiştir. Ona göre kendiliğinden toplum tarafından oluşturulan bir hareketlenme olmadığından, modernleşme ifadesinin Japonya'da farklı bir biçimde tezahür ettiğini savunmak olasıdır. Sōseki, Batı'da yaşanan modernleşmeyi iç hareketlilik, Japonya'da yaşanan modernleşmeyi ise dış hareketlilik olarak betimlediği için bu ifadelerin daha iyi anlaşılabilmesi adına şu örneklendirmeleri yapar:

“...buradaki iç kaynaklı hareketlilik olarak ifade ettiğim, kendi içinde doğal olarak gelişme gösteren anlamında olup, bir çiçeğin açmasında, kendi kendine tomurcuğunu yırtarak çiçeğin dışarıya doğru yönelişini ifade eder. Yine dış kaynaklı gelişme olarak da, dıştan baskı yoluyla başka güçlerin etkisi ile yapılmak zorunda olan bir modeli almayı işaret etmektir. Bunu bir ifadeyle açıklarsak, Batı'daki modernleşme, bulutların sürüklenmesi, suyun yolunu bularak akması gibi kendiliğinden bir harekettir.”⁷⁷

⁷⁶ SÖSEKI, Natsume, '*Gendai Nihon no Kaika*' Sōseki Zenshū Hyōron Sōhen Bunheiron- , Iwanami Shoten, 11. Cilt, Tokyo, 1975, s. 333

⁷⁷ SÖSEKI, a.g.e. s. 333

Sōseki'ye göre kendiliğinden bir gelişim göstermeyen modernleşme hareketi, dış ülkelerin baskıları neticesinde olmuştur. Yazar, bunun da ülkede bir takım sorunları beraberinde getireceğini düşünür. Ona göre, Batı medeniyetleri uzun yıllar belirli aşamalardan geçerek, modernleşmenin ne anlama geldiğini anlayarak ilerlemişlerdir. Sōseki, Japonya'da yaşanan değişim ve modernleşme hareketlerini ise şöyle ifade etmektedir:

“Japonya'nın günümüzdeki modernleşmesini kontrol eden dalgalar, Batı'dan gelen akıntılar olup, bu dalgaları atlarmaya çalışan Japonlar, Batılı olmadıkları için, yeni dalgalar geldikçe bu dalgaların içinde hayatta kalmaya çalışırken kısıtlanmış hissi yaşıyorlar. Bırakın yeni dalgaları karşılamayı, atlattıkları eski dalgaların özelliklerini ya da gerçekliğini sorgulayabilecek boş bir anları olmadığı esnada, artık o dalgaları da geride bırakmak zorunda kalıyorlar. Bırakın yemek masasının karşısına oturmuş, önüne konulan tabakların içindeki lezzete vararak yemeklerini bitirmeyi, aslında nasıl bir ziyafetin olduğunu bile anlayamadan, masadakilerin kaldırılıp, önlerine yenilerinin konulması gibi bir durum. Böylesi bir modernleşmenin etkilerini yaşayan bir milletin, bir yerlerde boşluklar olduğunu hissetmesi gerekiyor.”⁷⁸

Yazarın yukarıdaki ifadelerine göre, Batı'dan gelen etki ve baskıların oldukça hızlı ve sürekli olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, ülkede yapılmaya çalışılan yenileşme hareketlerinin halk tarafından benimsenebilmesi için belirli bir zaman tanınmamıştır. Modernleşme hareketliliği içerisinde halkın yaşam biçimi değişirken, bireyler de bu değişimden çaresiz etkilenmişlerdir.

⁷⁸ SŌSEKI, *Gendai Nihon no Kaika*, s. 339

Yazar, toplumsal değişim ve kültürel farklılaşmaya eserlerinde eleştiriler göndermiştir. Sanshirō adlı yapıtında Tokyo'ya ilk defa gelen başat kahraman Sanshirō'nun yaşadığı yer ile Tokyo arasındaki inanılmaz değişikliklere hayretler içerisinde kaldığını görürüz. Eserde yazar bu durumu şöyle betimlemiştir:

...Sanshirō'nun Tokyo'da şaşırduğu birçok şey vardı. İlk olarak, trenlerin gürültüsüne şaşırıyor. Sonra, bu gürültü esnasında bir hayli kalabalık insan topluluğu trene inip biniyordu. Daha sonra tren istasyonlarının olduğu büyük çembere şaşırıyor. En çok şaşırduğu şey ise nereye kadar giderse gitsin Tokyo'nun sonunun gelmemesiydi. Dahası, nerde dolaşırsa dolaşsın, tahta malzemeler etrafa bırakılmış, taşlar yığılmış, yeni yapılan evler caddelerin yanlarında iki üç inşa ediliyor, eski depoların yarısı harap edilmiş, tek başlarına öylece kalakalmışlar. Her şey yok edilmeye devam ediyor gibi görünüyor. Aynı zamanda her şey yeniden inşa edilmeye devam ediyor gibi görünüyor. Müthiş bir değişim.

Sanshirō tamamen şaşkınlık içerisindeydi. Bir diğer ifadeyle, köylü bir insanın ilk defa şehrin tam göbeğinde etrafında olanlara şaşırmasıyla aynı derecede, aynı özelliklerde olduğuna bir hayli şaşırmişti. Şimdiye kadar aldığı eğitimin bu şaşkınlığı önlemede en ufak bir tesiri yoktu. Sanshirō'nun kendine olan güveni bu şaşkınlıkla yüzde kırk derecesinde azalmıştı. Dayanılmaz bir rahatsızlık içerisindeydi.

“Bu şiddetli hareketliliğin artışı eğer gerçek dünyaysa, benim bugüne kadar olan yaşantımda biraz olsun gerçek dünyayla bir bağlantım olmamış demektir. Bir mağarada öğle uykusuna yatmakla eşdeğer. Öyleyse, bugünden itibaren öğle uykusunu bırakıp, hareketliliğin içine girebilir miyim, bu sıkıntılı olacak. Ben şimdi hareketliliğin tam merkezinde duruyorum. Ancak, sadece kendi geçmişim ve geleceğimdeki değişimlere bakmak durumunda olduğumdan, öğrenci olarak yaşantım eskisinden farklı olacak değil. Dünya böyle dönüyor. Ben bu dönüşü seyrediyorum. Ama bu dönüşü dâhil olamıyorum. Kendi dünyam ve

gerçek dünya tek bir düzlem üzerinde dururken bile hiçbir yönden birbiriyle bağlantısı yok. Hiçbir yerinde bağlantı yok. Ve gerçek dünya, böyle dönerken, ben geçip gidiyorum. Bu çok rahatsızlık verici.”

Sanshirō, Tokyo'nun tam ortasında durmuş, trenlerin, vagonların, beyaz kimono giyen insanların, siyah kimono giyen insanların hareketliliğine bakarak böyle düşündü. Ancak, öğrencilik hayatının arka planında geçip giden düşünce dünyasının hareketliliğine biraz olsun dikkat etmedi. Meiji düşüncesi, Batı tarihinde ortaya çıkan üç yüz yıllık değişimi kırk yılda tekrarlıyordu.⁷⁹

Yukarıda Sanshirō adlı kahramanın Tokyo'da gözlemlediği fiziksel değişimin betimlemesi yapılmıştır. Kırsal bir kesimde yetişmiş bir birey olarak, Sanshirō adlı başat kahramanın Meiji döneminin düşünce yapısına dair fikirlerinin henüz oluşmadığı anlaşılmaktadır.

Yabancı yazarlardan etkilenilerek eserler kaleme alınması Sōseki için aynı ölçüde rahatsızlık vericidir. Yazarın *Benim Bireyseliğim* adlı konuşmasında belirttiği gibi “başka insanlar merkezli, kökleri olmayan yosunlar gibi”⁸⁰ tabiri de yine ülkenin hızlı bir batılılaşma sürecinin içine girmesi ve temelleri öğrenilmeyen bir modernleşmenin metaforu olarak düşünülebilir.

Sanshirō-Sorekara-Mon üçlemesinin ikinci eseri olan *Sorakara* adlı yapıtında Sōseki, başkahramanını işsiz biri olarak betimlemiştir. Daisuke, herhangi bir işi olmayan Japon gençlerinden biridir. Babasının verdiği para ile geçimini sürdürmektedir. Ancak, arkadaşı Hiraoka ile olan konuşmalarında çalışmama

⁷⁹ SÖSEKİ, *Sanshirō*, s. 23-24

⁸⁰ SÖSEKİ, *Watashi no Kojinshugi*, s. 442

nedenlerini açıklar. Japonya'nın Batı karşısındaki acizliğinden yakınır. Çalışmasının ülke adına bir getirisi olmayacağını, Japonya'nın ayakta durabilmesi için Batılı ülkelerin desteğini almak zorunda olduğundan yakınır. Borç içine saplanan bir ülkenin kolay kolay ayağa kalkamayacağını, gelişmiş ülkelerle aynı kulvarda olmanın o dönem Japonyası için bir hayalin ötesine geçemeyeceğini belirtir. Daisuke'nin Meiji dönemine yönelik eleştirileri şöyledir:

Niçin çalışmıyorsun diye sorarsan bu benim suçum değil. Yani dünya kötü. Daha da abartarak söylersem Japonya ile Batı'nın ilişkisi faydasız olduğu için çalışmıyorum. Birincisi Japonya kadar borç yapıp, fakirlikten titreyen bir ülke daha yok. Bu borçları ne zaman geri ödeyebileceğimizi düşünüyorsun sen? Yine yabancıların tahvili kadarını geri ödeyebiliriz. Ama sadece borç da değil. Japonya Batı'dan borç almazsa hiçbir şekilde ayakta durabilecek bir ülke değil. Ayrıca, birinci seviye ülkelerini taklit ediyor. Ve zorla da olsa birinci sınıf ülkelerle arasını iyi tutmaya çalışıyor. Bu nedenle her tarafa yönelerek derinlemesine ilerlemeden, sadece birinci sınıf ülkelerin seviyesine ulaşmaya çalışıyor. Bu ulaşmaya çalışma, zorlama olduğu için daha da trajik. İnek ile yarış içine giren kurbağa misali bir süre sonra patlayacak.

81

Daisuke, Japonya'nın Meiji dönemindeki durumunu, zengin Avrupa ülkelerinden borç alarak ayakta durmakla ifade etmektedir. Bu durum, Japonya'nın Avrupa ülkeleriyle kendini kıyaslayamayacak kadar gerilerde olduğunun bir göstergesidir. Bu duruma ise tepki olarak herhangi bir işte çalışmamayı gösterir. Japonya'nın Avrupa karşısında güçlü bir ülke olmaya çalışması durumu bir hayli

⁸¹ SŌSEKI, Natsume, Sōseki Zenshū- *Sorekara*, 'Sōseki Zenshū- Sanshirō; Sorekara; Mon', Iwanami Shoten, Cilt 4, Tokyo, 1975,s. 402-403

imkânsız görünmektedir. Kurbağa ile inek hikâyesinin örnek olarak sunulması ise Japonya'nın o dönemde ne kadar fakir ve cılız bir ülke olduğunu anlamamızda önemli bir örnektir. Bu durumun birey üzerindeki etkilerini ise Söseki, şöyle ifade eder:

*Bunların birey olarak hepimizin üzerindeki etkisine bir bak. Böylesi Batı baskısı gören bir milletin, beyninde de düşünmeye fırsatı olmadığı için, mantıklı işler de yapılamıyor. Son derece bölük pörçük bir eğitimin baş döndürücü derecede uygulanışından sinir hastalıklarına yakalanıyoruz. Çünkü konuşmaya kalktığımızda aptal olduğumuz söyleniyor. Bizim meselelerimiz ve günümüzde olan meseleler dışında hiçbir şey düşünmüyoruz. Düşünemeyecek derecede yoruluyoruz ve bunun için yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Ruhsal sıkıntı, bedensel çöküş ile mutsuzluk birleşiyor. Bu da yetmezmiş gibi ahlak yolundan sapma da beraberinde geliyor. Japonya'nın ne tarafına gözünü çevirip baksan dört bir yanda parlaklık yok mu? Bu tam anlamıyla bir karanlık aslında. Tüm bunların içerisinde tek başına ayakta duran ben, ne bir şey yapabiliyorum ne de bir şey söyleyebiliyorum.*⁸²

Söseki'nin Meiji dönemine dair anlayışında, Batı dünyasıyla yarış içine girebilmek için hızlı bir gelişim yaşanmasının bireyi bunalıma sürüklediği düşüncesinin hâkim olduğu ifade edilebilir. Yaşanan hızlı değişim ve gelişimin hızına ayak uyduramayan birey, hayata dair herhangi bir konuda söz sahibi

⁸² SÖSEKI, *Sorekara*, s. 403

olamamaya başlar. Çünkü varlığı bu değişimi anlayabilecek ve durdurabilecek güçte değildir. Tam aksine birey, çaresizce bu değişimin bir ürünü olmaya başlamıştır. Yapabileceği hiçbir şey olmadığını düşünmeyle beraber giderek kendini tüm yapabilecek olduğu işlerden de çekmeye başlar. Daisuke ifadelerinin bir başkası tarafından doğrulanıp doğrulanmadığıyla ilgilenmemektedir. Bu görüşler kendisine aittir ve bir başkası kendisiyle aynı aklı ve kalbi taşımadığı için de görüşlerinin aynı olmasını ya da desteklenmeyi beklemez. Bu durum, Sōseki'nin bireysellik anlayışında belirttiği bireyin kendi görüş ve düşüncelerinin diğer insanlardan farklı olabileceği gibi diğer insanların düşünce farklılıklarına saygı duyulması gerektiği görüşü ile örtüşmektedir.

Sōseki'nin *Kōjin* adlı eserinde başat kahraman Ichirō, hayatın akışında sürüklenirken kendi görev ve sorumluluklarının bilincinde, bu sorumluluklarını yerine getirmeye çabalayan bir birey olma mücadelesi vermektedir. Ancak, içinde olduğu zaman ve dönem ondan çok daha fazlasını beklemektedir. Buna bağlı olarak Ichirō içinde dinmek bilmez bir çaba ile birlikte hiçbir işe yaramadığını düşünen zavallı bir insan konumuna itilir. Ichirō'yu birlikte gittiği tatilde gözlemleme imkânı bulan arkadaşı H, Ichirō'nun içinde bulunduğu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır:

Ağabeyinizin yaşadığı sıkıntı sadece, neyi nasıl yaparsa yapsın, onu son noktaya vardırılmaz değil, aynı zamanda bunun anlamının da olmadığını düşünmesi. Yalnızca bir huzursuzluk içinde. Buna bağlı olarak odaklanamıyor. Ağabeyiniz rahatça uyuyamadığını bu nedenle uyandığını söylüyor. Uyanınca sadece uyuyamadığı için yürüyeceğim diyor. Yürürken sadece yürüyemediği için koşacağım diyor. Zaten koşarken de nereye

*giderse gitsin duramıyorum diyor. Sadece duramasa iyi ama an be an hızımı arttırarak gitmek zorundayım, diyor. Bu kadar aşırı düşünmenin korkunç olduğunu söylüyor. Soğuk terler dökmek gibi korkunç olduğunu söylüyor. Korktuğunu, korkmadan edemediğini söylüyor.*⁸³

Bilimin hızla ilerleyişi, insanoğlunu kendisine ayak uydurmaya zorlamaktadır. Ancak, bu kadar hızlı ilerleyişe ayak uydurabilmenin insan doğasını olumsuz etkilediği ortadadır. Üniversitede öğretim elemanı olan Ichirō, bilimin gelişmesini yakinen takip etmesi beklenen bir meslek grubunun içinde yer almaktadır. Bunun hakkını vermek isterken de yaşadığı ruhsal, ailevi problemlerin yanı sıra toplumsal baskı ve hızla ilerleyen yaşamın akışı içerisinde sürüklenmekte, bunalım yaşamaktadır.

⁸³ SÖSEKI, Natsume, *Kojin*, Shinchō Bunko, Tokyo, 2003, s. 342

IV. BÖLÜM

NATSUME SÖSEKİ'NİN ESERLERİNDE GÖRÜLEN YALNIZLIK OLGUSU

4.1. Natsume Sōseki'nin Eserlerine Genel Bakış ve Eserlerinde Görülen Yalnızlık

Natsume Sōseki, hayatı boyunca toplum içerisinde kendini sorgulayan ve bireyin kendi başına bir hayat felsefesi oluşturmasının önemi üzerinde durmuş bir yazardır. Bir eser ortaya koyabilmek için insan psikolojisi alanında derin çözümler yapabilmenin olanaksız oluşu ve her bireyin kendine ait bir dünyanın olması, eserlerini okurken hissedilen ana konuların başında gelmektedir. Sōseki, insan psikolojisini anlayabilmenin zorluğunu, kendi üzerinde düşünerek hissedebilmiştir. İç dünyasını sorgulayarak yaşayan ve bunu karakterleri üzerine oturtarak eserlerini kaleme alan, Meiji dönemi Japonya'sının önemli entelektüellerinden biridir.

Birey, kendini yetiştirirken topluluk içinde yalnızdır. Kendi yolunu keşfetmek için bulduğu yolda başkalarından ayrı, kendi doğrusunu bulmalıdır. Bu da beraberinde yalnızlığı getirecektir. Sōseki bireyseliğini tanımlarken yalnızlık olgusunu da bu nedenle bireysellik kavramıyla iç içe koyar. Ancak bu tanım, insanlardan kendini tecrit etme, soyutlanma ya da bencillik kavramını destekler bir yapıda değildir. Aksine, birey belirli bir yolda yürürken gruplaşmaların esiri olmadan, kendi doğrusunu savunarak ancak, başkalarının doğrularına da saygı duyarak kendine ait olan bireysellik yolunu bulmalıdır.

Friedrich Nietzsche (1844 - 1900) *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı yapıtının “Yaratanın Yolları Üzerine” başlıklı yazısında yalnızlaşmaya gitmek ister misin der, kendi yolunu arayıp bulmak üzere.

Kendi iyini ve kötünü sen verebilir misin kendine? Ve kendi istemini bir yasa gibi asabilir misin üstüne? Kendi yasanın yargıcı ve cellâdı olabilir misin? Kendi yasanın yargıcı ve cellâdıyla baş başa kalmak korkunçtur. Bir yıldız da böyle fırlatılır yalnızlığın ıssız boşluğuna ve buzlu soluğuna. Bugün hala eziyet çekiyorsun çoğunluktan, cesaretini ve umudunu yitirmedin henüz bugün. Oysa günün birinde yalnızlık yoracak seni, günün birinde gururun iki büklüm olacak ve cesaretin kırılacak. “Yalnızım!” diye haykıracaksın günün birinde.⁸⁴

Zerdüşt kendini yargılayabilmek için kendi başına kalabilmenin, kendiyle baş edebilmenin mücadelesindedir. En zoru da kendini bulabilmek, kendini acımasızca eleştirebilmektir. Ancak bu yolla bulabilir insan hayatın amacını. Üst insanı bu yolda bulabilir inancını taşımaktadır. Karşısına çıkan insanlara üst insanı anlatır. Toplumda sürünün peşine takılıp gitmenin sancıları vardır içinde. Niçin sürüden ayrı olmalıdır insanoğlu? Bunun ona kazandırdığı erdemlilik nedir? İnsan hayat boyu ne için uğraş verir? Sonunda elde ettiği nedir? Kendini bulmak için kaybetmek, toplum içerisinde var olabilmek için önce kendini bulabilmektir amacı. Bu gibi sorular ve iç sorgulamalar etrafında yalnızlığın tanımını özgürlükle ve kendi yolunu yürümeyle bulmayı ister gibidir.

⁸⁴ NIETZSCHE, Friedrich, *Böyle Söyledi Zerdüşt*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012, s. 57

*Ama sen kaderinin yolundan, yani kendine giden yoldan mı gitmek istiyorsun? Göster bakalım bana bunun için hakkın ve kudretin olduğunu!*⁸⁵

Kendi yolundan gitmenin, kendi yasaının yargıcı olmanın körü körüne sürüye bağlı olmaktan ne kadar ayrı olduğunu sorularla yanıtlamaya çalışır. Kendi üst insanı arama serüveninde, Zerdüş'te engel olan her türlü varlıktan tekrar yalnızlığıyla baş başa kalıp düşünebilmek için kurtulmak ister.

*“Dur! Zerdüş! Beklesene! Benim, ey Zerdüş, ben, senin gölgen!”
Ancak Zerdüş beklemedi; ansızın bir sıkıntı çökmüştü içine
dağındaki bu kalabalık ve izdiham yüzünden. “Nereye gitti benim
yalnızlığım?” diye konuştu. “Sahiden fazla gelmeye başladı bana;
bu dağ insan kaynıyor, benim ülkem artık bu dünya değil, yeni
dağlar gerek bana. Gölgem mi çağırıyor beni? Ne önemi var ki
gölgemin? Koştursun arkamdan! Ben - koşup kaçırım ondan.”*⁸⁶

Zerdüş insanlara üst insanı anlatabilmek için dağlara çıkmıştır. Uzun yollar kat etmiştir. Ancak, bu yolu yürürken tek başına olması gerektiğinin farkına varır. Üst insanı bulabilmek için, insanlardan uzaklaşmalıdır. Gölgesi bile onun arayışlarına engeldir. Üst insan kendini yakmalı, yok etmeli ve küllerinden yeniden doğmalıdır. Hiç kimseye bağlı kalmamalıdır. Tanrı'yı öldürmüştür. Tanrı'sız bir hayatta doğru yolu bulma mücadelesi vermelidir.

Bireyin yalnızlığı temasında, Söseki'nin bireyselciliğinin izlerini görmek mümkündür. Bireyselcilik, bireyin kendi yolunu kendisinin bulması ve bu yolda

⁸⁵ NIETZSCHE, a.g.e., s. 57

⁸⁶ NIETZSCHE, a.g.e., s. 275

yalnız olmasının vurgulandığı bir konudur. Natsume Sōseki'nin bireyseliğinin tartışıldığı önceki bölümlerde de bireyin toplum içerisinde bazı sorumluluk ve görevlerinin olduğu ve bir bireyin kendinden beklenen davranış şeklinin kısa bir özeti yapılmıştır. Bu doğrultuda Natsume Sōseki'nin belli başlı eserleri üzerinde durulmuş ve yalnızlık temasının Sōseki'nin bazı eserlerinde birey üzerinde nasıl etkiler bıraktığı konusu üzerinde tartışılmıştır. Bu doğrultuda Sōseki'nin *Sanshirō – Sorekara - Mon* üçlemesi ve *Kojin, Kokoro, Michikusa* adlı eserleri ile üzerinden gidilerek Sōseki'nin bu eserlerinde bireylerin yaşadıkları toplum içerisinde içine sürüklendikleri yalnızlık olgusu irdelenmeye çalışılmıştır.

McClellan, Sōseki'nin *Sanshirō - Sorekara – Mon* üçlemesinde başat karakter ne kadar olgun olursa o kadar gerçeği görebilme yetisinin arttığını, eserlerindeki her üç karakterin de sonunda ne kadar olgunlaşırlarsa o kadar acı çektiklerini ve yalnızlaştıklarını⁸⁷ belirtir. Sōseki'nin *Sanshirō - Sorekara – Mon* üçlemesinde yaşam gerçek yüzünü yavaş yavaş gösterir.

Giddens, “ toplumsal koşullar kişisel yaşantılardan bağımsız değildir, ne de bireylerin biricik dış çevresini oluştururlar. Bireyler kişisel ve özel problemlerle boğuşurken etraflarındaki toplumsal etkinlik evreninin yeniden inşasına aktif bir biçimde katkıda bulunurlar”⁸⁸ der. Toplum içine bırakılmış birey, toplumun getirdiği bir takım yasa ve kurallar çerçevesinde yaşamaya zorlanırken, birey bu kurallara uymakla yükümlüdür. Ancak, empoze edilmeye çalışılan çevre ve alışkanlıklar ile çevresindeki insanlar tarafından sarılmış bireyin çevre ve alışkanlıkları farklıdır.

⁸⁷ McCLELLAN, Edwin, *The Implications of Sōseki's Kokoro* Monumenta Nipponica, Vol. 14, No.3/4, Oct., 1958-Jan., 1959, s. 110

⁸⁸ GIDDENS, Anthony, *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, Çev.: Ümit TATLİCAN, Say Yayınları, İstanbul, 2010, s. 25

Bireyin kendini arayışı kendi yalnızlığıyla, kendi içine döndüğünde ortaya çıkabilecek bir durumdur. Toplumun bir parçasını oluşturan bireyin, toplum aracılığıyla kendini keşfetmesi ve kendi yolunu çizmesi için kendini bulması gerekir. Bu durum, yazarın kendini topluma kanıtlaması değil, yalnızca kendi bilincinin, kendi farkındalığının farkına varmasıdır.

Sanshirō, Kumamoto gibi gelişmemiş ve içine kapalı yaşadığı bir çevreden, Tokyo gibi sürekli gelişim ve değişim içerisinde olan bir şehre tek başına bırakılmış bireydir. *Sorekara* adlı eserde ise Daisuke, ailesinden ayrı bir yaşam sürmekle birlikte, ihtiyaçları olduğunda babasının parasına muhtaç olan, âşık olduğu kadının en yakın arkadaşıyla evlenmesine göz yummanın verdiği pişmanlığı bir ömür boyu içinde yaşamaya kendi kendini hapsedmiş ve en sonunda sevgisi uğruna etrafındaki tüm insanları kaybetmiş zavallı yalnızlığıyla baş başa kalan biri olmuştur. *Mon* adlı eserde ise Sōseki bir ailenin toplumdan kendini soyutlamasını işler. Eserdeki kahraman Sōsuke eşi ile birlikte bir tepenin kenarında ıssız bir evde yaşam sürmektedir. Eşi ile aralarının iyi olmasına rağmen geçmişte yapılan bir yanlışlık onları ömür boyu çocuk sahibi olamama cezasına çarptırmıştır. Eserdeki kahraman Sōsuke en yakın arkadaşını kandırılmış ve sevdiği kızı elinden almıştır. Eserde bunun ıstırabını arkadaşı ile karşılaşmalarının ardından derin olarak hisseden Sōsuke, içine düştüğü ıstıraptan kurtuluş çareleri aramaya çalışır. Bir tapınağa gidip ibadet etmek istese de kapılar açılmayacaktır. Kendi gücüyle o kapıyı açma cesaretini bulamayıp çaresizliğine acıyacaktır.

İnsanların çektikleri acılar ve bu acıların beraberinde getirdiği yıkıcı sonuçlar Sōseki'nin romanlarının büyük bir yelpazesini oluşturur. *Sorekara*, *Kojin*, *Mon*, *Kokoro* adlı eserlerinde işlediği temaların başat karakterlerin yaşadığı derin iç

sorgulamalar çerçevesinde şekillendiğini ifade etmek mümkündür. Bu karakterler kendilerini geçmişle yüzleştirmek, bir noktada kendini toplumdaki ayrı tutup yalnızlaştırarak kendini cezalandırmak ve insanlara zarar verilmesine izin vermemek gibi ortak durumlar içerisindedirler. Bu açıdan bakıldığında ele alınan bu dört eserin, bir yerde bireyin iç huzurunu ve barış ortamını aramak çerçevesinde şekillendiği ifade edilebilir.

Kokoro'da başat karakter yalnızlığını kendisini cezalandırmak için seçmiş olsa da bir süre sonra içinde büyüyen ıstırap onu daha da etkisi altına alır. Bu ıstırap ve yalnızlık duygularından kaçmanın tek yolunu ise hayatına son vermede bulur. *Kojin* adlı eserde kahraman için içinde bulunduğu bunalımlı durumdan çıkış yolları ya aklını kaçırmak ya da dine sığınmaktır ancak, kahraman ikisini de başaramayacaktır. Ichirō'nun durumunu gözlemlemeye çalışan arkadaşı H ise ne kadar ona yardım eli uzatmak istese de Ichirō içinde bulunduğu bunalımlı durumdan sıyrılamaz.

Kokoro, başat kahraman Sensei ve arkadaşı K'nın kendilerini yalnızlığa hapsederek cezalandırmaları üzerinde şekillenen bir eserdir. Sensei kendini arkadaşının intiharına sebep olmaktan dolayı yalnızlıkla cezalandırır, sonunda da hayatına son verir. K ise yaşadığı aşkın onu yolundan saptırdığını düşünerek intiharı seçer.

McClellan, "ölümün hayatı kesintiye uğrattığını anlarız çünkü çoğumuz yaşam ve ölümün farklı koşullar olduğunu ve birbirini yalanladığını zannederiz" der. Bu ifade ile yaşam ve ölüm sürekli birbirinin içinde olan ancak birbirlerinin varlığını kabullenemeyen iki zıt düşman gibidir. Ancak, Sōseki'ye göre, ölüm sadece

hayattaki yalnızlıktan bir kaçış değildir. Sensei ve K için aynı zamanda her insanın hayatındaki gerçeğin en açık net kabulüdür. Yani bu her birimizin yaşadığı en derin tecrübelerin başkalarına anlatılamamasıdır.⁸⁹

Sōseki, kendi yaşamındaki çaresizliği eserlerinde oldukça iyi yansıtılmıştır. *Michikusa* adlı eserinde yazar kendini anlatır. Kendi elinde olmadan onun hayatına işletilen fakat yazılan kaderinin ıstırabını kendi çeken bir kahraman vardır. André Gide *Ayrı Yol* adlı eserinde,

*Herkes, hayatın binlerce şeklinden yalnız birini tanıyabilir.
Başkasının mutluluğunu kıskanmak çılgınlıktır; insan o
mutluluktan faydalanamaz ki. Mutluluk hazır bir şey değildir,
herkes kendi şekillendirir.*⁹⁰

der. Hayatın binlerce şekli olduğundan herkesin aynı anda onlarca hayatı yaşaması mümkün değildir. *Michikusa* adlı eserinde pişmanlıklarını yazar kendi üzerine alır. Kimseyi suçlamaz. Eserde mutluluğa dair ifadeler neredeyse hiç rastlanmaz. İngiltere sonrası ülkeye dönüşünün kısa bir dönemlik kısmını anlattığı bu eser, onun önemsizlik ve gereksizlikler üzerine harcanan zamanlarını resmeder gibidir. Yazar gözlerinin önünde çizmekte olduğu yaşamını ıstırap içerisinde seyretmektedir.

Sōseki'nin farklı olduğunu hissettiren nokta, yazarın eserlerindeki karakterler üzerine yaptığı içsel betimlemelerdir. Ben anlatısında kendine özgü vurgulardan ziyade anlattığı kahramanların iç dünyalarını tahlil ve tasvir durumunun daha ağırlıkta olduğu görülür. Kahraman duygularını anlatırken çoğunlukla kendini aşağılama, hor ve hakir görme hisleriyle doludur.

⁸⁹ McCLELLAN, a.g.m., s. 121

⁹⁰ GIDE, a.g.e., s. 107

Sōseki'nin eserlerinde görülen karakterlerin, kendi dünyalarında yalnız olmaları ve yakınları tarafından sürekli bir ihanete uğramış tipler olmaları, kahramanların giderek yalnızlaşma durumunu ortaya çıkaran başka bir etmendir. Eserlerinde görülen diğer bir durum ise bireylerin kendi içsel yaşantılarındaki çalkantılar ve yaşanan olumsuz durumların sebebinin bireyin kendisi olduğunu düşünmelerinden kaynaklanan bir yalnızlaşmadır. Ancak, yazarın kendi metodu ve en başta gelen yolu, kendi iç dünyasının, psikolojisinin temellerinde yatan duyguları keşfedebilmektir. Bu nedenle yazarın eserlerinde yalnızlığı seçen karakterlerin de her konu üzerinde ayrıntısıyla kafa yorduğu gözlemlenir.

4.1.1. Sanshirō

Sanshirō (1908 (Meiji 41) 1 Eylül – 29 Aralık tarihleri arasında, Tokyo Asahi gazetesi ve Osaka Asahi gazetesinde düzenli olarak yayımlanmıştır) öyküsü, kırsal bir yerden⁹¹ Tokyo'ya gelen üniversite öğrencisini resmeder. O dönemde İmparatorluk Üniversitesindeki⁹² öğrencilerin içinde seçkin sınıftan olanlar belirgin biçimde az sayıda kimselerdi ancak, 1890 yılında Üniversite öğrencisi olan Natsume Kinno'suke'nin durumu 'kesinlikle azınlık kesimde olan' (İngiliz Edebiyatı bölümünde tek kişiydi) seçkin sınıfa mensup kültürlü kimselerdendi.⁹³

Sanshirō, *Sanshirō-Sorekara-Mon* üçlemesinin ilk romanıdır. Eserde, Meiji döneminde yaşanan hızlı değişim ve gelişmelerin Tokyo çerçevesi içerisinde nasıl yön bulduğu ve Sanshirō'nun üniversite çevresinde bu değişimlerin nasıl yankı uyandırdığını görmek mümkündür.

⁹¹ Kırsal bir yer olarak geçen yer, Japonya'nın Honshū adasında güneyde bulunan bir şehirdir.

⁹² Tokyo Üniversitesi

⁹³ HASHIKAWA, Toshiki, *Sōseki no Sanshirō: Inochi no Ne ga Yuragu Toki*, Kyoritsu Kokusai Kenkyū, dai 28 gō, 2011, s. 21

Eserdeki, başat kahraman Sanshirō, Kyūshū'daki Kumamoto'dan Sanyōsen trenine binmiş, Tokyo'ya gitmektedir. Şehir hayatını bilmemekle beraber evinden hiç dışarı çıkmamış olan birisi için Tokyo gibi büyük bir şehre gitmek yeni bir hayata başlamak karaman için yepyeni bir hayat tecrübesi olacaktır.

Sanshirō, Tokyo'ya gitmektedir. Orada yeni bir hayat onu beklemektedir. Ünlü bir üniversiteye başlayacaktır. Edebiyat üzerine çalışacaktır. Trende başka kimselerle de sohbet eder. Sanshirō sakallı bir adam ile konuşmaya başlar. Tokyo'ya ilk defa gittiğini orda edebiyat okuyacağını söyler. Adam o halde Tokyo'da mutlaka Fuji dağına gidip görmesini tembihler. Japonya'daki en ünlü ve en güzel yapıdır. Ancak, onu bile Japonlar yapmamıştır. Burada Japonya'ya yapılan açık bir eleştiri vardır.

...Tokyo'ya ilk gidişinse, henüz Fuji dağına görmemiş olmalısın. Şu sıralar görülebileceği için, gidip görmelisin. O, Japonya'nın en ünlü turistik yeridir. Ondan başka övünülebilecek hiçbir şey yok. Ancak, Fuji dağı da eskiden beri var olan doğal bir yapı olduğu için yapacak bir şey yok. Bizim ortaya çıkardığımız bir eser değil.⁹⁴

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı gibi Fuji dağı, Japonya'nın en önemli yerlerinden biridir. Fakat, doğal bir yapı olması nedeniyle övülecek bir yanının olmadığı ifade edilir. Sanshirō bu sözleri eden bir kişinin Japon olabileceğinden kuşku duyar. Çünkü Japonya, Japon-Rus savaşından yeni çıkmış, onun zaferini kutlayan bir ülke olmuştur. Bu duruma rağmen ülkesini eleştiren bir Japon'u pek de Japon olarak niteleyemez. Japonya'yı adamın eleştirileri karşısında savunmak ister.

⁹⁴ SÖSEKI, *Sanshirō*, s. 21

Meiji dönemi düşünce yapısının eleştirilecek yönlerini bilmeyen kırsal kesimde yetişmiş bir kişi olarak Japonya'nın değişimine olumlu yaklaşmaktadır. Sanshirō'nun Japonya'yı savunur tarzdaki ifadeleri şöyledir:

... *“Ama bundan sonra Japonya da git gide gelişecektir” diye savundum. Ben öyle deyince, o adam, sonunda, “yok olacak” dedi.*⁹⁵

Yaşlı adamın ifadelerinden Japonya'nın gidişatı olumsuz bir yöne doğru ilerlediği ve karamsarlık sezilmektedir. Burada Meiji dönemi Japonya'sına bakış açılarında Japonlar arasında da düşünce farklılıklarının var olduğunun bir örneği olduğu savunulabilir.

Sanshirō okulda birçok kişi ile tanışır. Bu kişiler onun üniversite yaşantısında farklı rolleri olan ayrı ayrı bireyler gibidirler. Yojirō adlı öğrenci, Sanshirō'ya sürekli kütüphanede çalışmasını öğütleyen, oldukça cesur yapılı ve üniversite çevresi geniş olan bir bireyi temsil ederken, Hirota Hoca, yalnız bir insandır. İlerlemiş yaşına rağmen evlenmemiştir. Budist rahiplerini andıran bir yüze ve Batılıları andıran bir buruna sahiptir. Onu ne zaman görse Aoki'de çay içmektedir. Yüzü Sanshirō'nun net bir şekilde aklında kalmıştır.

Sanshirō Tokyo'ya gidişinden sonra, annesinin mektubunda tanışmasını tavsiye ettiği bir kişi vardır. Bu kişi Nonomiya isminde, yerin altında bulunan bir mahzende teleskopla güneş ışınların derecesini ölçmektedir. Günlük hayatta son

⁹⁵ SÖSEKI, *Sanshirō*, s. 21-22

derece sade giyimli, toplumda pek fazla dikkat çekmek istemeyen birisidir. Yerin altında güneş ışınlarının derecesini ölçerken gerçek dünyadan ilişğini kesmiş gibidir. Nonomiya isimli karakterin o dönem için Japonya'nın kalkınması adına kendini çalışmalarına vermiş, son derece gayretli bir karakteri temsil ettiğini ifade etmek mümkündür. Hirota Hoca'nın Nonomiya için bazı görüşleri vardır. Bu görüşler şu yöndedir:

“Bay Nonomiya yabancı ülkelere karşı aydınlık ama Japonya'ya karşı kapkaranlık. Hiç kimse nedenini tam olarak bilmiyor. Ayrıca kıt kanaat bir maaş kazanıyor, kendini mahzene kapatmış,--- gerçeği söylemek gerekirse hiç kârı olmayan bir iş. Nonomiya'nun yüzüne her bakışında ona acımadan edemiyorum”⁹⁶

Hirota Hoca, bilimin gelişmesi ve ilerlemesi adına uğraş veren Nonomiya'nın durumuna içten içe üzülmemektedir. Yaptığı işin ufak da olsa kendisine de bir getirisi olması gerektiğini vurgulamak ister gibidir. Nonomiya, hayattan tamamen kopmuş olmasa da bilimsel ilerleme için son derece çaba sarf eden bir bilim adamıdır. Etrafındaki insanları önemsememezmek etmese de hayatını bilime adanmış, bunun için gün boyu güneş görmeyen bir mahzende tek başına uğraş vermektedir. Fakat uğraş verdiği alanın başkaları tarafından anlaşılmaması da Hirota Hoca'ya göre üzücüdür. Hirota Hoca'nın Japonya'ya yönelik olarak da bazı eleştirileri bulunmaktadır. Sanshirō'nun yorumuna göre Hirota Hoca'nın Tokyo ile ilgili olan görüşleri eserde şu şekilde aktarılmaktadır:

...Aslında Tokyo'nun sembolü diye söylenenin gravür hatası olduğunu ifade ettiğini anladım. Hocanın açıklamasına göre, bu

⁹⁶ SÖSEKİ, a.g.e., s. 77

kadar eski fener kulelerinin hala duruyor olmalarının yanında, modern toplumun yeni stili olan kırmızı tuğlalı binalar yapılıyordu. İkisine yan yana bakınca gerçekten aptalca görüyordu. Ancak, buna kimse dikkat etmiyor, normal karşılıyor. İşte bu Japon toplumunu temsil ediyor diyordu.⁹⁷

Hirota Hoca'nın eleştirilerine bakıldığında, açık bir dille yapılan değişimlerin mantıksızlığına vurgu yapılmaktadır. Var olan eski düzenin üzerine yeni düzen oturtulmaya çalışılmakta ancak, bu durum iki farklı kültür ortamının oluşmasına sebep olmaktadır. Yapılmaya çalışılan, yenileşmeden çok farklılık oluşturma çabası gibi görünmektedir. Bu durumu ise Japon toplumunun sıradan bir olay olarak görmesi, normal karşılaması, Japon toplumunun olumsuz tarafı olarak tasvir edilmektedir. Sorgulamadan yapılan değişimleri kabul etme ve sonuçlarını düşünmeme, endişe verici bir durumdur.

Hirota Hoca yalnız bir insandır. Evlenmemiştir. Japonya'nın savaş sonrasına yönelik düşünceleri ve yalnızlığı Yojiro adlı öğrencinin anlattıklarından anlaşılabilir. Hirota Hoca'nın niçin yalnız olduğunu, Yojirō adlı öğrencinin şu ifadelerinden anlayabilmemiz mümkündür:

- *Geçmişten günümüze kadar lisede öğretmenlik yaptı. Seçkin birisi. On yıla bir gün gibi geçti diyor ama artık on iki on üç yıl olmuştur herhalde.*
- *Çocuğu var mı?*
- *Çocuğu olmasını bırak, hala yalnız.*

⁹⁷ SÖSEKİ, a.g.e., s. 78

Sanshirō biraz şaşırmişti. Bu yaşa kadar tek başına nasıl yaşadığını merak etti.

- *Acaba neden bir hanım almadı ki kendine?*
- *Orası hocayı hoca yapan nokta işte. Öyle olduğundan büyük bir kuramcı zaten. Kendine bir hanım edinmeden önce, “bir kadınla yaşanmaz” teorisinde karar kıldığından böyle oldu. Aptal. Bu nedenle baştan sona çelişkilerle dolu. Hoca, Tokyo kadar kirli bir yer yok gibi şeyler söylüyor. Bir de taştan yapıma kapıları görünce dehşete kapılıp, olamaz olamaz gibi, mükemmel ötesi tarzında şeyler söylüyor.*
- *O halde bir eş sahibi olmanın nasıl bir şey olduğunu denese iyi olabilir.*
- *Büyük ihtimalle böyle iyi diyecektir.*
- *Hoca, Tokyo pis, Japonlar çirkin gibi şeyler söylüyor ya Avrupa'ya hiç gitti mi?*
- *Ne gitmesi. Öyle bir insan işte. Hepsi kafasının içinde gerçeklerden çok kurduğu şeyler olduğu için öyle oluyor. Onun yerine Avrupa'yı fotoğraflardan araştırıyor. Paris'teki Eiffel Kulesi, Londra'daki Parlamento Binası gibi birçok resmi var. O fotoğraflarla Japonya'yı yargılaması dayanılmaz. Çirkin bir şey. Ayrıca kendi yaşadığı yer, ne kadar pis olursa olsun buna son derece sıradan bakması da garip ”⁹⁸*

Hirota Hoca Japon – Rus savaşının ardından Japon toplumunun ‘hayat sıkıntılarını’ yaşamış insanlarla dolu olduğunu bilen biridir. Ancak, gitmediği Paris caddelerinin fotoğraflarından hayal ettiği duruma benzer şekilde, gerçek hislerini bilmediği durumları beyninde canlandırmaktan öteye gidememektedir.⁹⁹ Hirota Hoca,

⁹⁸ SÖSEKİ, a.g.e., s. 81-82

⁹⁹ HASHIKAWA, a.g.m., s. 27

bazı yönlerden Japon toplumunu temsil eder gibidir. Kendi evindeki kirliliği görmeyip dışarıya yüzünü çevirmiş, içeride var olan aksaklıkları görmezden gelmiştir. İçindeki olumsuzluklara son derece sıradan olaylar olarak yaklaşmakta ancak, yanı başındaki aksaklıklara hemen sinirlenen, kendi içinde çelişkilerle dolu bir bireydir. Lisede İngilizce dersleri vermektedir ancak, kendine ait bir takım felsefi düşünceleri vardır. Başka alanlara meraklıdır ama yetersizdir. Felsefe bilimi ile de ilgilenmektedir. Zaman zaman yazdığı bir takım tezler olsa da toplumda pek yankı uyandırmamaktadır. Yojiro, Hirota Hoca'nın kocaman bir karanlık olduğunu düşünmektedir.

- *Okulda felsefe de mi öğretiyor?*
- *Hayır, okulda yalnızca İngilizce dersleri onda ama o kendi kendine bir felsefe ortaya çıkardığı için eğlenceli oluyor.*
- *Yazarlık da yapar mı?*
- *Öyle bir özelliği yok. Zaman zaman bazı makaleler yazıyor ama biraz olsun yankı uyandırmıyor. Öyle olmaz. Toplumla ilgili hiçbir şey bilmediği için elden bir şey gelmez. Hoca benim bir gaz lambası gibi olduğumu söylüyor ama kendisi tam anlamıyla kocaman bir karanlık.*
- *Neden halkın içine çıkarsa kötü olacağını düşünüyor ki?*
- *Çıkarsa kötü olacağı için: Hoca, aslında hiçbir şey yapamayan bir insan olduğu için. En başta ben olmasam günde üç defa yemek bile yiyemeyecek türde biri...*¹⁰⁰

Eserde geçen Hirota Hoca isimli karakterin niçin yalnız bir birey olduğu eserin ilerleyen kısımlarında anlaşılacaktır. Hoca rüyasında bir kadın görmüştür. Bu kadın

¹⁰⁰ SÖSEKI, a.g.e., s. 82

yirmi yıl önce bir defa cenazede gördüğü küçük kızdır. Ne kılık kıyafeti ne de saçı değişmiştir. Yirmi yıl önce gördüğünde on iki on üç yaşlarındadır. Daha sonra rüyasında gördüğünde aynı kız bir ormanın içinde yürümektedir. Birden gözlerini açıp kendisi de ormanın içine doğru yürümeye başlar. Bir gün rüyasında gördüğü o kadınla gerçek hayatta karşılaşır. Hirota Hoca'nın hayatı boyunca yalnızlığı seçmesinin sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır:

- *Bu nedenle mi bekâr kalmak zorunda kaldınız dersen, ben o kadından dolayı bu kabiliyetimi kaybettim diyebilirim. Ancak, insanlarda doğuştan, evlenebilme kabiliyetsizliği de olabiliyormuş. Onun dışında evlenmenin zor olduğu durumlara sahip birçok insan da var.*

- *Evlenmeye bu derece engel olabilecek durumlar insanlar arasında bu kadar çok olabiliyor mu yani?*

Hoca dumanlar arasından gözlerini dikmiş Sanshirō'ya bakıyordu.

- *Hamlet evlenmek istememiş olmalı. O tek başına yaşamış olabilir ama ona benzeyen birçok insan var.*

- *Mesela nasıl insanlar?*

- *Mesela... dedikten sonra sustu hoca. Sigarasının dumanı ara ara yükselirken, "Mesela, burada bir tane oğlan var. Babası erken vefat etmiş, annesi onu tek başına büyütüyor. Annesi de bir hastalığa yakalanınca, nihayetinde benim de nefesim son bulacak, o zaman, ben ölürsem ona kim bakar? Hiç çocuğu olmamış, hiç ismini duymadığı birinin ismini veriyor. Nedenini sorunca, annesi hiçbir cevap veremiyor. Biraz zorlayınca aslında o kişi senin gerçek baban diye fısıldar gibi bir sesle cevap veriyor.---yani böyle bir hikâye vardı. Öyle bir anneye sahip olan bir çocuk var, dedi.. Öyle olunca, bu çocuğun evliliğe inancını kaybetmesi şüphe götürmez herhalde.*

- *Öyle biri hiç yoktur herhalde.*

- *Belki yoktur ama olanlar da olabilir.*
- *Ama hocam, siz öyle değilsinizdir herhalde.*

Hoca güldü.

- *Senin annen hayatta mı?*
- *Evet*
- *Baban?*
- *Öldü.*
- *Benim annem anayasanın yürürlüğe girişinin ertesi yılı vefat etti.¹⁰¹*

Anayasa'nın yürürlüğe girişi Meiji 22 yılında olmuştur yani 1889 yılına denk düşmektedir. Küçük kız ile Hirota Hoca ilk kez o anda karşılaşırlar. Annesi ise bir yıl sonra vefat eder. Hirota Hoca yirmi yıl önce bir kez karşılaştığı o kızını aramış, bir daha karşılaşmamış, belki de onunla karşılaşabilmek umudu ile evlenmek istememiştir. Bir anlık gördüğü kızın etkisinde kalarak tüm hayatı boyunca o kızını beklemiş, bu uğurda yalnız kalmıştır.

Nonomiya'nın kız kardeşi olan Yoshiko, Sanshirō ile sohbet ettikleri bir sırada Sanshirō'nun Yoshiko'nun abisi olan Nonomiya'ya karşı nefret mi yoksa sevgi mi hissettiğini sorar. Şüphesiz bu soruda derin bir anlam vardır. Nonomiya ile ilgili de Yoshiko böyle bir sonuca varmıştır. Aşağıda Nonomiya ile ilgili ifadeleri bulmak mümkündür:

¹⁰¹ SÖSEKI, a.g.e., s. 284

... Yoshiko Sanshirō'ya garip bir soru sordu. Bu, kendi abisi olan Nonomiya'yı sevip sevmediğine dair bir soruydu. Biraz kulak verince soru tamamen masum bir çocuğun söylediğine benzer bir şeydi ama Yoshiko'nun kastettiğinde biraz daha derin bir anlam vardı. İçinde araştırma duygusu güçlü olan ilim sever insanlar, her şeye araştırma duygusuyla baktıkları için, sevgi duyguları da azalmaktadır. İnsani duygularla nesnelere yaklaşıldığında, her şey sevgi ve nefret gibi iki duygudan ibarettir. Böyle olduğunda araştırma ruhu canlanamaz. Abisi bilim adamı olduğu için, kendisini de araştırması gerekiyordu. Kendi üzerinde araştırmaya girdikçe, kendine olan sempatisi gitgide azaldığından, kız kardeşine karşı kabalaşmaya başlamıştı. Ancak, bu derece araştırma yapmayı seven abisinin bu derece kendisini sevebildiği düşünüldüğünde, onun tüm Japonya'da en iyi insan olduğuna şüphe olmadığı sonucu ortaya çıkıyordu.¹⁰²

Bu ifadeler Sōseki'nin daha sonraki kısımda ele alınacak olan eseri *Kojin*'deki Ichirō karakterine benzer bir karakterin de Nonomiya olduğunu düşündürmektedir. İşi bilgiyi araştırmak olan insanlar, etrafındaki her şeyle ilgili araştırma yapma eğilimine düşerler. Çevresini araştırmakla yetinmeyip kendilerini de sorgulamaya başlarlar. İnsan kendisini sorgulamaya ve kendiyle hesaplaşmaya başladığında yanlış taraflarını görmeye başlayacak ve gitgide kendisinden ve dolayısıyla çevresinden de uzaklaşmaya başlayacaktır. Eserde geçen Nonomiya adlı karakterin de işi gereği kendisini çevresinden soyutlamak zorunda kaldığını ve kendine yönelme durumunu yaşadığını görebiliriz.

Bir gün okulda Yojirō Sanshirō'yu bahçeye davet eder ve cebinden *Bungeijihyō- Edebiyat Eleştirileri* isimli bir dergi çıkarır ve ilk sayfasını Sanshirō'ya

¹⁰² SÖSEKI, a.g.e., s. 119

gösterir. Dergiye baktığında “*Büyük Karanlık*” diye bir başlık atıldığını görür. Altında yazıyı yazan kişi Reiyoshi mahlaslıdır. Sanshirō, Yojirō’nun sık sık Hirota hocayı işaret ederek büyük karanlık dediğini duymuş olsa da bu isimle başka bir kimsenin eleştiri yazısı yazmış olduğuna şaşırır. Fakat Yojirō bu yazıyı kendisinin yazdığını hemen itiraf eder. Her sayıda mahlasını değiştirerek yazılar yazmaktadır. Dergi çok fazla bilinen bir dergi değildir. Yazıyı çok önceden yazmıştır. Bu yazı, Hirota Hoca ile ilgilidir. Ancak Sanshirō niçin gizli yazılarak geniş çevrelere duyurulduğu konusunu anlayamamıştır. Bu dergiyi para kazanmak için mi çıkardığını sorduğunda Yojirō’nun tepkisiyle karşılaşır. Yapılanların para kazanmak için olmadığı, toplumda değişen durumlara karşı bilinçli olunması gerektiğinin altı çizilmektedir. Sanshirō ise bu gelişmeleri bilebilmek için henüz çok bilinçlenmemiş bir yapıdadır. Bu ifadeler, Sōseki’nin edebiyat alanında ve Batı’nın taklitçiliğinden uzak durulması gerektiğine dair ifadelerin eserde yeniden gündeme getirilişi gibidir. Henüz üniversite çağlarında edebiyat üzerine düşünmeye başlayan Sōseki’nin bu düşüncelerinin Sanshirō adlı eserinde ele alınışı gibidir.

...Günümüzün fikir dünyasının merkezinde, bu hareketliliğin şiddetle gerçekleştiğine tanıklık ederken düşünebilme yeteneği olanların bunu bilmiyormuş gibi davranması mümkün olamaz. Aslında günümüz yazın dünyası, tam anlamıyla bizlerin elinde bulunduğu için, tek bir sözcük ya da yarı sözcük de olsa ilerleyebildiği yere kadar gidilmezse kayıp olmaz mı? Edebiyat, hızlı bir etki ile göz açtıran yenilikleri taşıyor. Hepsi kendine göre bir hareketlilikle yeni bir kadere yönelerek ilerlediği için, geride artık kalan bir şeyler bırakılması kötüdür. İlerleyerek kendi kaderimizi oluşturmadıkça, yaşamın bir anlamı yok. Edebiyat edebiyat diye kolayca söyleyebiliyoruz ama bu üniversitelerde

*duyduğumuz edebiyat. Bizim kastettiğimiz yeni edebiyat, insan hayatının olduğu gibi, en büyük yansımasıdır. Edebiyatın yeni kaderi tüm Japon toplumunun faaliyetlerine etki etmek olmalıdır.*¹⁰³

Yojiro'nun bu eleştiri yazısı, edebiyatın önemi ve döneme dair bilgilerin edebiyat aracılığıyla taşınması gerektiğini içeren önemli bir mesaj niteliğindedir. Yojirō yazısına, dönemin edebiyatçılarına eleştiri ile başlamış, Hirota Hoca'ya övgülerle sona ermiştir. Bazı yerlerde üniversitedeki yabancı hocalara yönelik olumsuz ifadeler yer almaktadır. Bir an önce üniversiteye uygun Japon hocaların gelmesi ve yine üniversite ortamına uygun derslerin açılmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Hirota hoca eğitim dünyasına yardımları dokunabilecek Japon toplumuyla ilişki içerisinde olan bir hoca olduğu için onun da bu görevde yer almasının gerekliliğinden bahsedilmektedir. İşin ilginç yanı ise Hirota hocanın derin bir karanlık olarak örneklerken, diğer bilim adamlarını ışık kaynağı ile kıyaslayarak yalnızca bulanık bir ışık yaymadan başka bir şey yapmadıklarını söylemesidir. Bakıldığında Yojirō kendisini yeni Japonya'nın temsilcisi gibi gördüğü için dergide yazılanları okurken bu hisse daha net bir biçimde kapılınmaktadır. Sanki sebebi belli olmayan bir savaş gibidir. Ders esnasında bu yazıyı okumaya çalışan Sanshirō'nun aklında bir cümle takılı kalır. Bu cümle:

“Doğa bir mücevheri meydana getirmek için kaç yılını harcamıştır? Yine bu mücevher kazılarak bulunabilme şansına erişene değin kaç yıl sessizce parlamıştır?”¹⁰⁴”

¹⁰³ SÖSEKI, a.g.e., s. 141

¹⁰⁴ SÖSEKI, a.g.e., s. 142

Yukarıdaki ifadelerden, Meiji Dönemi'nde, yabancı eğitimcilerin gölgesinde kalan Japon eğitimcilerin, keşfedilmeyi bekleyen mücevherler olarak tasvir edildiği düşünülebilir. Yaşananlar tüm toplumu etkilemektedir ve yapılan yanlışlara bir takım çözümler bulunması gerekmektedir. Bunun için eğitilmiş bir Japon'un derhal üniversite ortamına getirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Sıradaki mesele ise bu kişinin kim olacağıdır. O isim ise Hirota Hoca'dır. Üniversitede yaşanan gelişmeler üzerine yapılan sohbet toplantısında daha önce defalarca tekrarlanan siyasal özgürlük, ifade özgürlüğü gibi kavramlardan da söz edilmiştir. Üniversite gençlerinin ifadelerinin özgürleşmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Toplantıda geçen aşağıdaki ifadelerde, Meiji Dönemi'nin düşünce yapısının temellerinde esas noktanın birey temelli olarak çizilebileceği, edebiyatın nasıl bir seyir izlemesi gerektiği ve bu dönemde yaşanan Avrupa baskısının insanlar üzerindeki etkilerini bulabiliriz:

Bizler eski Japonya'nın baskılarına dayanamayan gençleriz. Aynı zamanda yeni Avrupa'nın baskılarına da dayanamayan gençler olduğumuzu halkımıza ilan etmemiz gereken şartlar altında bulunuyoruz. Yeni Avrupa baskısı, halk üzerinde de edebiyat üzerinde de bizler yeni yüzyılın gençlerine göre eski Japonya baskısı ile aynı şekilde ıstırap vericidir.

Bizler Avrupa'nın edebiyatını araştıran insanlarız. Ancak, araştırma nerden bakarsanız bakın sadece bir araştırmadır. Bu edebiyatta uzlaşıya varmada temelde farklılıklar vardır. Bizler Avrupa edebiyatına hapsolmek için onu araştırıyor değiliz. Ona hapsolmuş kalplerimizi ondan kurtarmak için, bu araştırmayı yapıyoruz. Bu vesile ile edebiyat, her türlü baskının altında zorlamanın da öğrenildiği, dahası yapmak zorunda olma özgüveni ve kararlılığını barındırır.

Bizler bu özgüven ve kararlılığa sahip olma noktasında sıradan insanlardan ayrılıyoruz. Edebiyat, teknoloji değildir, masa

başı işi de değildir. Oldukça fazla insanın radikalliğine dokunan, toplumu harekete geçiren bir tahrik gücüdür. Bizler bu anlam ile edebiyatı araştırıyor, bu anlam ile yükselen özgüven ve kararlılığa sahip, bu anlam ile toplandığımız bu gecede tüm genelimiz üzerinde önemli etkileri olacak görüş ve fikirleri sunuyoruz.

Toplumumuzdaki şiddetli hareketlilik devam etmektedir. Toplumumuzun bir ürünü olan edebiyatta da yine hareketlilik devam etmektedir. Hareketliliğin ivmesine kapılarak, kendi düşüncelerimiz doğrultusunda edebiyata yol çizmek amacıyla en küçük yapı olan birey ile birleşen kendi kaderimizi tam donanımlı şekilde geliştirip genişletmek zorundayız.¹⁰⁵

Bahsedilen toplantıda, üniversitede çalışma alanı edebiyat olan ve ülkedeki gelişmeleri yakından takip eden bir topluluğun net görüş ve ifadelerini belirtilmektedir. Bu topluluk, ülkedeki değişimlerin farkında olan, ne eski Japonya gibi olmayı tercih eden ne de Avrupa'nın etkilediği ülkelerden olmak isteyen bir gruptur. Söseki'nin *Benim Bireyselçiliğim* adlı konuşmasında daha önce de bahsedildiği gibi Avrupa'nın etkisi ya da diğer milletlerin etkisi ile hareket etmenin yanlışlığı ve huzursuzluğunun resmedildiğini görmemiz mümkündür. Yojirō bu sözleriyle net olarak Batılı eğitimcilerin ve Batı'nın ülkeye kök salmasına tepki göstermektedir.

Eserdeki başat karakter Sanshirō'nun yaşanan gelişmelerden etkilenen ancak yaşamın anlamı ya da gerçekleri üzerine çok da kafa yoran yapıda bir kişiliğe sahip olmadığı görülmektedir. Kahramanın Meiji dönemine yönelik düşünce yapısının arkadaşları aracılığıyla oluştuğunu savunmak olasıdır. Dolayısıyla eserde Sanshirō

¹⁰⁵ SÖSEKI, a.g.e., s. 157

karakterinin Tokyo'nun en itibarlı üniversitesinde öğrenim gören bir öğrenci ve oradaki hayata uyum sağlamaya çalışan yalnız bir birey olduğu ifade edilebilir. Sanshirō, hayata dair kafasında net düşünceler oluşturamamış acemi bir gençtir ancak, etrafındaki gelişmelerden de oldukça etkilenen yapıda bir delikanlı olduğu söylenebilir. Onun yaşam ve ölüm sorunu üzerine de çok kafa yormadığını şu ifadelerden anlayabilmemiz mümkündür:

Sanshirō ciddi olarak yaşam ölüm meselesi üzerine düşünen erkeklerden değildi. Düşünüldüğünde, gençlik kanı fazla sıcaktı. Gözünün önünde kaşlarını yakacak kadar büyük bir ateş yanıyordu. Bu his, gerçek olan kendisiydi.¹⁰⁶

Meiji döneminde, yabancı ülkelerden kişiler getirilerek ülkede eğitim vermeleri istenmiştir. Bu durum, Japonların herhangi bir alanda gelişme gösterebilmek adına yaptıkları bir ön adımdır. Ancak, bu durum edebiyat çevresine de yansımış olacak ki, Sōseki bu durumdan duyduğu rahatsızlığı önceki ifadelerinde açıkça belirtmektedir. Ülkede yabancıların kendi edebiyatlarını öğretmeleri Japonlar için anlaşılma güçlüğü yaratma gibi bazı sorunları doğurmaktadır. Bir ülkenin kültürünü ve edebiyatını öğrenebilmek için yabancı ülkeye devlet bursu ile gönderilen Sōseki için de durum eşdeğerdir

¹⁰⁶ SŌSEKI, a.g.e., s. 246

4.1.2. Sorekara

*Sorekara*¹⁰⁷, Meiji 42 yılı (1909) 27 Haziran tarihinden 14 Ekim tarihine kadar Tokyo Asahi ve Osaka Asahi gazetelerinde aynı anda seri halinde yayımlanmış eserdir.¹⁰⁸ Üçlemenin ikinci kitabıdır.

Eserdeki başat kahraman Daisuke, ailesinden ayrı bir yaşam süren, herhangi bir işi olmayan bir karakterdir. Büyükanesi ve Kadono isminde bir öğrenci ile birlikte yaşamaktadır. Kadono pek de okula gitmeyen, ders çalışmayan, gün boyu tembellik yapan bir çocuktur.

Bu eserde ilk olarak, sağlıklı ve yaşam enerjisiyle dolu, çalışması beklenen yaşlarda olmasına aldırış etmeksizin her şeye karşı duyarsızlık hali içine düşmüş Daisuke'nin sıra dışı hali dikkat çekmekte, onun bu hale düşmesine neden olan sebeplerin neler olduğu üzerine düşünmek gerekmektedir. Bu duruma düşen bir birey olan Daisuke ile 'aile' sistemi arasındaki mücadelenin varlığından bahsedilebilir. İkinci olarak bu mücadele üzerinde düşünüldüğünde, eserdeki ana motifi kurgulayan Sōseki'nin kendine ait 'ego' özellikleri ile bu özelliklerin içine düşmüş 'aile' yaşantısına yönelik Sōseki'nin açık bir şekilde nefreti ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁹

Daisuke kalbinden rahatsızdır. Bu durum kendisini pek de endişelendirmemektedir. Bir gün okul yıllarından tanıdığı arkadaşı Hiraoka'nın Tokyo'ya geleceğini yazan bir mektup alır. Mektupta geleceğe dair beklentileri, çalıştığı iş yeri hakkında neler düşündüğü yazılıdır. Daha sonra Daisuke, Hiraoka'nın

¹⁰⁷ SŌSEKI, Natsume, Sōseki Zenshū- *Sorekara*, 'Sōseki Zenshū- Sanshirō; Sorekara; Mon', Iwanami Shoten, Cilt 4, Tokyo, 1975

¹⁰⁸ YAGI, Yoshio, '*Sorekara*' Ron, Kōshien Tanki Daigaku Kiyō dai 7 gō, 1987, s. 57

¹⁰⁹ YOUNG, Oh Jun, '*Sorekara*' Ron: *Je to Kojin no Sōkoku no Kōzu ni Miru Sōsekiteki Jiga no Ariyō*, Tsukuba Studies in Literature 13, 1996, s. 245

iş yerinden ayrıldığını öğrenir. Hiraoka ile birlikte okuldan mezun olduktan sonra da görüşmeye devam etmişler, kardeşten daha yakın olmuşlardır. Bir yıl sonra Hiraoka evlenir. Çalıştığı bankanın Keihan bölgesindeki şubesine atanır.

Daisuke'nin babasının ismi Nagaitoku'dur. Japonya'nın Meiji döneminde savaş tecrübesi yaşamış, devlet memurluğu görevini bıraktıktan sonra iş âlemine girmiş, oldukça iyi miktarda para biriktirerek bir hayli zengin olmuştur. Abisi babasının işiyle alakalı bir şirkette oldukça iyi bir mevkide çalışmaktadır. Abisinden başka bir de ablası vardır ancak, o, bir diplomatla evlenmiş ve evlendikten sonra Fransa'da yaşamaya başlamıştır. Anneleri vefat etmiştir. Daisuke ayda mutlaka bir defa kendi evine para almaya uğrar, ailesinin parası ile abisinin kullanmadığı parasını alarak yaşamını sürdürür.

Abisi genelde iş yoğunluğundan dolayı evde bulunmamaktadır. Babası ise ilerlemiş yaşına rağmen genç bir bayanla birlikte. Ancak, bu onlar için pek de mesele değildir. Daisuke'nin babası, Japonların geneli ile karşılaştırıldığında yenilenme öncesi samuraylara özgü katı bir eğitimden geçmiştir. Bu aldığı eğitime son derece bağlı bir yapıya sahiptir. Ayrıca dünyevi hırslarına kolayca kapılan bir yapıya sahiptir. Buna bağlı olarak eski hali ile şimdiki hali arasında önemli farklılıklar vardır ancak, o böyle olduğunu kabul etmemektedir. Cesaretin önemine her seferinde vurgu yapar, oğlu Daisuke ise babasının tam aksine oldukça ürkektir. Babasının Daisuke'ye yönelik eleştirileri vardır. Bu eleştirilerinin en başında sadece kendisi için yaşayıp bir şeyler yapmamaya gösterilen tepki vardır. Babasının Daisuke'nin yaşam tarzına yönelik eleştirilerine eserde şu şekilde yer verildiğini görmekteyiz:

...öyle ya insanlar yalnızca kendilerini düşünmemeliler. Toplum da var. Memleket de var. Biraz da insanlar için bir şeyler yapmamak kötü. Senin, öyle boş boş durman psikolojin için de iyi değil. Alt kesimlerdeki insanların eğitimsiz olmaları onların özellikleri olabilir ama en üst seviyede eğitim almış insanların kesinlikle eğlenerek vakit geçirmeleri mantıklı değil. Öğrendiklerimizi gerçek alanlarında uyguladığımızda ilk ilgi alanlarımız ortaya çıkacaktır.¹¹⁰

Daisuke, ailesinden uzak yalnız başına bir hayat sürmektedir. Fakat herhangi bir işi olmadığı için ailesinden aldığı para ile geçimini sağlamaktadır. Bu durum babasını son derece rahatsız etmektedir. Bu ifadelerde, eğitilmiş insanların toplum için faydalı olması gerektiği düşüncesinin altı çizilmektedir.

Hiraoka'nın eşinin ismi Michiyo'dur. Michiyo da Daisuke gibi kalpten rahatsızdır. Evlilik yaşantıları sıkıntılıdır, eşi Hiraoka sürekli bunalım içerisinde. Bu sıkıntıların temelinde ise parasızlık vardır. Çalıştığı iş ile ilgili sıkıntılar içerisinde. Hiraoka içki içince sarhoşluğun etkisiyle çok konuşmaya başlar. Sevinçlerini anlattığı gibi, dertlerini, sıkıntılarını da dile döker. Daisuke'nin herhangi bir işte çalışmamasını eleştirir. Daisuke'nin işsiz, başkalarına bağlı bir insan olmasına yönelik Hiraoka'nın eleştirileri şöyledir:

“Ben hata ettim. Ama hata etmiş olsam da çalışıyorum. Yine bundan sonra da çalışmak niyetindeyim. Sen benim hata etmeme bakıp gülüyorsun.[...] Gülüyorsun. Gülüyorsun ama sen de hiçbir

¹¹⁰ SÖSEKİ, a.g.e. s., 344

şey yapmıyorsun, öyle değil mi? Sen şu hayatı olduğu gibi kabullenen adamlardansın. Başka niyetlerini geliştiremeyen adamlardan olmalısın. Niyetin yok deyişim bir yalan. İnsanız. Bunun kanıtı olarak da sürekli bir göz doymazlığımızın olduğuna şüphe yok. Ben niyetlerimi toplumda çalışarak - bu toplumun benim niyetlerim için, çok az bir kısmı da olsa- düşündüğüm gibi oldu, diyebileceğim bir sonucu yakalayamazsam, yaşayamam. İşte o nokta ben denen şey, var olma anlamını işaret ediyor. Sen sadece düşünüyorsun. Sadece düşündüğün için beynindeki dünya ile beyninin dışındaki dünyayı ayrı ayrı inşa ederek yaşıyorsun. Bu büyük uyumsuzluğa katlanmak, göremediğin asıl en büyük hata değil mi? Niye diye bir sor. Ben bu büyük uyumsuzluğu dışarı attım, sen ise içine gömmüş olduğun için sadece dışarıdan bakınca benim yaptığının hata oranı gerçekten görünüyor. Ama benim sana gülmem bekleniyor. Ve ben sana gülemiyorum. Hayır, gülmek istiyorum ama toplum açısından bakılınca, gülmek yasak oluveriyor belki de.¹¹¹

Japon – Rus savaşının ardından Japonya'nın modernleşmeye yönelik çatışkısında hem sistem için hem de bireylerin psikolojisinde her iki açıdan da hızlı ilerlemelerin olduğu açıktır. İnsanların birbirine olan bağlılık duygusu yok olmuş, bu durum 'yalnızlaşmayı' beraberinde getirmiştir. Daisuke'nin modernleşmeye olan eleştirisinde, yukarıdan bir baskıyla getirilen modernleşmeye bağlı olarak yalnızlaşma vardır. Bu anlamda Söseki'nin kendisinde de bu durum ciddi bir sorun oluşturmuştur.¹¹²

Hiraoka'nın eleştirisinin temelinde, Daisuke'nin düşündüklerini uygulamaya geçirememesinin ve içinde bulunduğu toplumda içten içe itiraz ettiği birçok durum olmasına rağmen ses çıkarmamasının yattığını ifade edebiliriz. Daisuke cesaretsizdir.

¹¹¹ SÖSEKI, a.g.e., s. 400

¹¹² YAGI, a.g.m., s. 59

Kendini yalnız yaşamaya mahkûm etmiştir. Kendi iç dünyası ile dış dünya arasında iletişimsizlik yaşamaktadır. Bu nedenle Hiraoka Daisuke'nin eskisi gibi olmadığını düşünmektedir. Onu değişmiş görür ve Daisuke'nin bu durumu Hiraoka'nın hoşuna gitmez. Hiraoka'nın hoşnutsuzluğuna dair ifadeleri şu yöndedir:

“Bugün uzun bir aradan sonra kendimi iyi hissettim. Ya sen--- Sen kendini pek de iyi hissetmemiş gibisin. Bu hoşuma gitmedi. Ben eski Hiraoka Sunejirō'yken senin eski Nagai Daisuke olamaman hoşuma gitmedi. Yine eskisi gibi olmalısın. Ve bana da öyle davranmalısın. Ben de bundan sonra öyle yapacağım. Bunun için sen de öyle yap” Daisuke bu ifadelerin içinde, şimdiki halini eski haline dönüştürmek gibi gösterişsiz, basit bir çaba gördü. Ve bundan etkilendi. Ama aynı zamanda bir önceki gün yediği ekmeği şimdi değiştirmeye zorlanıyormuş gibi bir hisse kapıldı¹¹³

Daisuke'nin hayata dair düşüncelerinin arkadaşı Hiraoka'dan farklı olduğunu ifade edebiliriz. Daisuke, hayatın anlamının ekmeğe yemek için çalışarak kazanılamayacağı görüşündedir. Karın doyurmak için çaba sarf etmek hayatın anlamını kavramada insana bir şey katmaz ya da böyle bir yaşam için harcanan çaba çaba değildir.

... karın doyurmak için çalışmak, gerçekte yapılabilecek kötü bir şeydir¹¹⁴

¹¹³ SÖSEKI, a.g.e., s. 401

¹¹⁴ SÖSEKİ, a.g.e., s. 406

Daisuke'nin bu fikirde olmasının nedeni ise, çalışmak ya da yemek yemek, ikisinden birinin amaç haline geldiği kanısına varmasından ileri gelmektedir. Eğer kişi sadece doymak için çalışıyorsa, nasıl bir iş olursa olsun çalışacaktır. Çünkü onun için yalnızca karnını doyurmak önemli hale gelmiştir. Hiraoka ise Daisuke ile aynı fikirde değildir. Daisuke'nin boş zaman geçirdiğini düşündüğü için şu ifadelerde bulunur:

“Yani kendi yüzüne aynada bakabilecek boş zamanın olduğu için böyle oluyor. Meşgul olduğun zaman bırak kendi yüzüne bakmayı kim olduğunu bile unutursun, öyle değil mi?[...] Şu hayatta zorluk yaşamadığından çalışma isteği duymuyorsun. Yani sen bir ‘Küçük Bey’ olduğun için ...”¹¹⁵

Hiraoka'ya göre Daisuke boşa zaman geçiren, aile parasının rahatlığına alışmış bir bireydir. Onun hayatın rahatlığına alıştığından dolayı çalışmadığını düşünmekte ve ona kızmaktadır.

Hiraoka, insanların üzüntülerinden memnuniyet duyan bir yapıya sahiptir. Daisuke ise tam aksine insanlar için üzülen bir yapıdadır. Hiraoka ile Michiyo'yu tanıştıran kişi Daisuke'dir ve onların evliliğine vesile olmuş olmaktan mutluluk duymasına rağmen son zamanlarda aralarında yaşanan tatsızlıklardan dolayı onları tanıştırdığına pişman olmuştur. Hiraoka gitgide niçin Michiyo ile evlendiğini bile sorgulamaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak da onları tanıştıran Daisuke de aralarındaki anlaşmazlıkta bir payının da kendisi olduğunu düşünerek üzüntüye

¹¹⁵ SÖSEKİ, a.g.e., s. 405

kapılmaktan kendini alamaz. İnsanlar arasındaki ilişkilerin giderek bozulmasında toplumun giderek yozlaşmasının etkili bir rolü olduğunu düşünmektedir. Daisuke'nin Hiraoka ile Michiyo ilişkisinde yaşanan huzursuzluk temelli olarak, insan ilişkilerinde yaşanan bozulmalara yönelik genellemeleri aşağıdaki gibidir:

*Daisuke bir birey olarak, insanlarla karşılıklı ilişkilerde içinde küçümseme duygusu olmasını, karşılıklı bir ilişki kuramamanın çağdaş yirminci yüzyıl toplumunun bir yozlaşması olarak adlandırıyordu. Ayrıca bunu, yakın zamanlarda hızla artan dünyevi hırsların yüksek baskı gücünün ahlaklı olma arzusunu yok etmeye zorladığına yorumluyordu. Yine bunları karşılıklı hırsların bir çarpışması olarak görüyordu. Nihayetinde, bu dünyevi hırsların göz açtıracak derecedeki gelişimlerin Batı'nın baskısı ile gelen büyük dalgalar olduğunu biliyordu.*¹¹⁶

Yani Daisuke Batı'dan gelen baskıya bağlı olarak 'psikolojik, ahlaki ve bedensel' olarak sağlıksız bir konuma düşen Japonya'nın toplum olarak vaziyetinden umutsuz, böyle bir durumun içinde kendisi tek başına ne kadar çabalasa da bir çözüm olamayacağını düşünmekte, bu nedenle çalışmadığını söylemektedir.¹¹⁷ Daisuke'nin insan ilişkilerinde yaşanan bozulmaların temelini Batı'nın etkisi olduğunu yukarıdaki ifadelerden açıkça görebilmekteyiz. Yazarın Batı'dan gelen etkilerin olumsuz taraflarının Japon toplumuna ve bireye olan yansımalarının görüldüğü diğer eserlerinde olduğu gibi, *Sorekara* adlı eserinde de insan ilişkilerinde yaşanan kopukluk ve bireylerin yalnızlığa sürüklenmesinin temelinde modernizmin getirdiği dünyevi hırslar olduğunu ifade etmekten çekinmez. Ahlak anlayışının toplumsal gerçekler temelli olduğu düşüncesi, Daisuke'nin yaşamında önemli bir yer teşkil

¹¹⁶ SÖSEKI, a.g.e., s. 439

¹¹⁷ YOUNG, a.g.m., s. 242

etmektedir. Bu düşünce yapısına dair ifadelere eserde şu şekilde yer verildiğini görmekteyiz:

Daisuke tüm ahlak anlayışlarının çıkış noktasının, toplumsal gerçeklerden başka bir şey olmadığına inanmaktaydı. Başından beri aklında sabitleştirerek kurduğu ahlaklılık, bu ahlak anlayışının tersinden bakıldığında toplumsal gerçeklerin oluşmasını sağlayan bir anlayış olarak ifade edilmesi kadar yanlış bir hikâyenin olamayacağına inanmaktaydı. Buna bağlı olarak Japonya'da uygulanan eğitim, derslerdeki ahlak eğitiminin anlamsız olduğunu düşünmekteydi. Okullarda eski tarz bir ahlak eğitimi alınmaktaydı. Böyle olmasaydı geneli Batılıların uygun gördüğü ahlak anlayışını benimseyecekti. Bunlar, şiddetli dünyevi hırsların saldırısına uğramış mutsuz halk açısından bakıldığında, işe yaramaz boş konuşmalardan başka bir şey değildi.¹¹⁸

Yukarıdaki ifadelerle ilgili olarak Daisuke'nin babasından aldığı katı ahlaklılık eğitimi ile o dönemlerde uyuşmayan bir ahlak anlayışı eğitimi birbiriyle çelişmektedir. Bu nedenle arada aşılabilen bir uyumsuzluk sorunu ortaya çıkmakta ve bu durum Daisuke'nin huzurunu kaçırmaktadır. Japonya'da benimsenen ahlak anlayışıyla çevrelenmiş bir eğitim sisteminin yerini Batılı tarzda bir eğitim sisteminin alması da bir o kadar acı verici olacaktır.

Daisuke yaptığı eylemlerin amacını düşünen ve bu doğrultuda hareket eden bir bireyi temsil etmektedir. Dünyaya geliş amacını içinde sorgulamaktadır. Düşüncelerinin gerektirdiği gibi bir davranış sergilemek ise özgür olabilmek

¹¹⁸ SÖSEKI, a.g.e., s. 441

gerekmektedir. Daisuke'nin yaşama dair düşüncelerini eserde şu ifadeler içerisinde bulabilmemiz mümkündür:

Daisuke, birdenbire, ben niçin doğup bu dünyaya geldim diye düşündüğü zamanlardan biriydi. O, defalarca bu soruyu ele almış, şimdi bu konuda düşüncelere dalmıştı. Bunun sebebi felsefeye merak duymasından kaynaklandığı gibi dünyanın durumu fazla karmaşık bir renge sahip olduğundan bunu kafasında resmetmek için acele etmeye çalışmasından da kaynaklanıyordu. Yine en son bugünkü gibi bir can sıkıntısının sonucunda gelen bir düşünce olabileceği sonucuna da vardı. Ancak, bu sonuç bu sorunun çözümü olmamış, elbette bunun tersi de olmamıştı. Onun düşüncesine bakılırsa, insanlar bir amaca sahip olarak doğuyor değildiler. Bunun tam tersi bir durum olarak, dünyaya gelmiş insanlarda bir takım amaçlar ortaya çıkıyordu. En başından bir gerçeğe dayalı bir amaç ortaya koyup, insanların buna bağlı olarak yaşamaları, insanların özgürce hareket etmelerini zaten doğduğu andan itibaren çalan bir şeydi. Bu nedenle, insanların amaçlarının, dünyaya gelen kişinin kendisi tarafından ortaya konulması gereken şeyler olması gerekiyordu. Ancak, birçok insan bunu özgürce yapamıyordu. Kendi var oluşumuzun amacı, kendi varlığımızın gelişimi zaten buna yönelik olarak ortaya konulan şeydi.

Bu temel görüşten yola çıkan Daisuke, kendi doğasından gelen eylemleri, kendi doğasının gerektirdiği amaçlar olarak belirledi. Yürümek istediğim için yürüyorum. Bunu yaptığımda yürümek benim amacım oluyor. Düşünmek istediğim için düşünüyorum. Bunu yaptığımda düşünmek benim amacım oluyor. Bunların dışında bir amaca sahip olarak yürür ya da düşünürsem yürüme ya da düşünme eylemleri ortadan kalkacağı gibi kendi eylemleri dışında bir amaç ortaya koyup da eylemde bulunmak da bu eylemleri yok edecektir. Buna bağlı olarak kendi bedenimizi böyle amaçlar için bir alet olarak kullanmak da kendi varlığımızın amacını yok etmekle eş değerdir. Bu nedenle bugüne kadar

Daisuke'nin bilinçaltında istek ve ilginin her uyanışında bu arzu ve istekleri başarabilme amacı oluyordu. ¹¹⁹

Daisuke, yaptığı eylemlerin nedenini düşünerek hareket eden bir yapıya sahiptir. Yolda yürürken yürümesinin amacını kendi kendine sorgulamaktadır. Ancak aynı zamanda da kendinde yaşam gücünün eksikliğini de derinden ve şiddetli olarak hissetmektedir. Buna bağlı olarak da amaçlarını gerçekleştirebilecek yeterliliği kendinde bulamamaktadır. Bu nedenle de olabildiğince hayata dair istek ve arzularını aza indirmeye çalışmaktadır. Sıradan Japonların sahip olduğu cinsten mütevazı bir evde yaşamaktadır. Onun hayata yönelik düşünce yapısının temelinde önüne konulan belirli kural ya da yasalara göre yaşamak yoktur. Önceden belirlenmiş kurallara yönelik olarak yaşamak, Daisuke için kendi hayatını yaşamak anlamına gelmemektedir. Bu nedenle kendi hayatına yönelik başka kimselerin söz sahibi olmasına izin vermeyen bir yapıya sahip olduğunu ifade etmemiz mümkündür.

Daisuke ile babası evlilik meselesi nedeniyle anlaşmazlık yaşarlar. Etrafındaki insanlardan etkilenmek istemeyen Daisuke, Michiyo'ya olan aşkı ve babasının baskıları arasında kalmıştır. Böyle bir duruma düşmüş olmak, Daisuke'nin içine korku salmaktadır. İnsanların ona bu korkuyu yaşatmalarından çok o aslında kendisinden korkmaktadır. Bu tarz düşüncelere kapılmak onu korkutmaktadır. Kafasını toparlayabilmek için bir süreliğine tatile çıkmaya karar verir ancak gitmek istediği yer dünyada yoktur. Daisuke düşünce yapısı olarak ne geleneksel bir Japon ne de modern bir Japon olabilmiştir. O sadece duygularını yaşayabileceği kendine özel bir dünya kurmak istemiş, ancak toplumsal baskılar bunun önüne geçmiştir.

¹¹⁹ SÖSEKI, a.g.e., s. 470-472

Daisuke'nin içine düştüğü karamsarlığı aşağıdaki ifadelerde bulabilmemiz mümkündür:

Daisuke yengesi ile yakın olmaktan korkuyordu. Aynı şekilde Michiyo'nun etkisine kapılmaktan da korkuyordu. Yaz gelmesine daha zaman vardı. Tüm eğlence tarzı şeylere olan ilgisini kaybetmişti. Kitap okusa da kendi gölgesini bu siyah harflerin üzerinde düşünemiyordu. Biraz rahatlayarak düşündüğünde, düşünceleri nilüfer çiçeğine asılı bir ip gibi ortaya çıkıyordu ama ortaya çıkan şeylere bir daha baktığında yalnızca insanlara dair korku vardı. En sonunda ise böyle düşünmek zorunda olan kendisinden korkuyordu.¹²⁰

Daisuke önceden beri babasından farklı bir yapıya sahiptir. Babası belli planlar yapıp ona göre hareket eden bir kişidir. Ancak, Daisuke farklıdır. Babasının verdiği kararlara da itiraz edebilme durumu pek yoktur. Bu nedenle evlilikten vazgeçme gibi bir durum da mümkün görünmemektedir. Babası ile olan ilişkilerinin gidişatını düşündüğünde içinde bir acı hisseder. Ancak, bu acı üstesinden gelinemeyecek bir acı değildir. Bu konu daha çok maddi gelir ile alakalı bir durumdur. Babasının etkisi ile başka birisiyle evlenmemek istemesi, Michiyo'ya duyduğu aşk nedeniyledir. Michiyo da eşi Hiraoka'nın arasında yaşanan problemlerin bir kısmının da Daisuke nedeniyle yaşandığı ortadadır. Michiyo eşi Hiraoka ile olan anlaşmazlıklarında ve sonrasında Daisuke'nin aşkını itirafı ile içinden çıkılmaz bir yola sürüklenmiştir. Anlaşamadığı eşi ile aynı evde yaşamak zorunda kalmış, sevdiği adama ise bir türlü ulaşamamıştır. Giderek içine kapanan Michiyo, yaşadıklarının verdiği acı ile hasta

¹²⁰ SÖSEKI, a.g.e., s. 493

düŒer. Michiyo'nun Daisuke ile olan iliŒkisinde içine düŒtüğü durum ve Daisuke'nin Michiyo ile ilgili düŒünceleri eserde Œu Œekilde ifade edilmektedir:

Daisuke'nin Michiyo'ya karŒı hissettiğı aŒkın, bu çiftin son zamanlardaki iliŒkilerinde önemli bir durum oluŒturduğı inkâr edilemezdi. Michiyo, Hiraoka ile evlenmeden önce, Daisuke ile Michiyo'nun iliŒkisinin ne aŒamaya kadar ilerlediğı bir kenara bırakılacak olsa da, Daisuke, Michiyo'nun son zamanlardaki durumuna kesinlikle duyarsız kalamıyordu. Hastalığa yakalanan Michiyo'yu yalnızca eski Michiyo'dan daha zavallı buluyordu. Çocuğunu kaybetmiş Michiyo'yu eski Michiyo'dan daha zavallı buluyordu. EŒinin aŒkını kaybeden Michiyo'yu eski Michiyo'ya göre daha zavallı buluyordu. YaŒamın zorlukları sebebiyle acı çeken Michiyo'yu eski Michiyo'dan daha zavallı buluyordu. Ancak, Daisuke bu çiftin iliŒkisinde sonsuza dek onları bu halleriyle bırakıp gitmeyi deneyebilecek kadar cesaretli değıldi. Daisuke'nin aŒkı bu kadar çılgınca değıldi.¹²¹

Daisuke aŒkının etkisine kapılıp Michiyo'nun hayatını mahvetmek istememekle birlikte, bu aŒkı ona itiraf etmenin gerekliliğini hissetmekten kendini alamamıŒtır. Bu aŒkı Michiyo'ya itiraf ettiğinde ise Michiyo'nun da ona karŒı hislerinin olduğunu anladığında, içindeki piŒmanlık hissi daha da artar.

Daisuke sevgisini kaybetmemek uğruna karŒısına ailesini alır. Yalnızca ailesini almakla kalmaz, Hiraoka'yı ve ailesini de karŒısına alır. YaŒadığı duyguyu kaybetmemek adına vereceğı mücadeleden kaçmadan, tüm toplum tarafından dıŒlansa da sadece aŒk duygusunu ona yaŒatan Michiyo ile beraber olmak adına

¹²¹ SÖSEKI, a.g.e., s. 522

sonuna kadar mücadele edeceğine yemin etmiş gibidir. Ancak, kendi kendine dönüp baktığında bu cesaretine de şaşırmadan edemez.

Daisuke kendi kararlarında toplum tarafından belirlenen yasaların etkisinin önemi olmadığını düşünmektedir. Hayat ona verilmiş bir armağandır ve bu armağanı dilediği şekilde kullanıp yaşama hakkına kendisi sahip olmalıdır. Bu düşüncesinde ona karşı çıkan insanların da fikirleri Daisuke'nin kararlarını etkileyemez. Bu doğrultuda eserde Daisuke'nin görüşlerine şöyle yer verilir:

Aslında, toplum yaptırım hakkını elinde bulunduruyordu. Ancak, bir davranışta bulunma hakkını elinde bulunduran ise tamamen Tanrı tarafından verilmiş yetileri kendinde bulunduran bireyin kendisiydi. Daisuke bu yoldan başka bir yol olduğuna inanmıyordu. Bu noktada, toplum ile kendisi arasında hiçbir ilişkinin olmadığını kabul ederek yoluna devam etmek niyetindeydi.¹²²

Tüm işlere göz gezdirdikten sonra, Daisuke'nin gözleri işsizliğe kenetlenmiş, orada kalakalmıştı. O, kendi gölgesini, açıkça köpekler ile insanlar arasındaki sınırdaki kaybolmuş, yiyecek dilenen bir grup içinde gördü. Hayatın çöküşünün, insanın ruhsal özgürlüğünü yok etmesi noktası onu daha da çok sıkıntıya sokan noktaydı. Daisuke bu kirlenmenin bedeninin her yerine yayılışının ardında, kalbinde bir yıkılma hissedince aniden titredi.

Bu yıkılışın içine Daisuke Michiyo'yu sürüklemek zorundaydı. Michiyo zihinsel olarak zaten Hiraoka'ya ait değildi. Daisuke ölene kadar onun sorumluluğunu üstlenmek niyetindeydi. Ancak, iyi mevkilerde olan insanların sadakatsizlikleri, en dibe çökmüş insanların alçak gönüllülükleri... Sonuç olarak arada artık hiçbir fark yok diye düşündü. Ölene kadar Michiyo'nun sorumluluğunu üstlenmeye niyet etse de, içinde olduğu durum, sorumluluğu

¹²² SÖSEKI, a.g.e., s. 574

üstlenmek niyetinden öteye gidemeyen bir gerçeklikten başka bir şey değildi. ¹²³

Daisuke aşkı uğruna mücadele etmede kararlı oluşu ile tüm ailesinin desteğini kaybeder. Artık ne onu destekleyecek bir babası vardır ne de Michiyo'ya kavuşabilme umudu kalmıştır. Michiyo yaşadığı büyük problemlerin etkisi ile iyileşmesi çok zor olan bir hastalığın pençesine yakalanmıştır. Daisuke yaşadığı duyguları Hiraoka'ya dürüstçe itiraf eder. Ona Michiyo'yu önceden beri sevdiğini söyler. Ancak, arkadaşlık görevini yapmak için ona olan aşkını geri plana itmiştir. Yaptığı hatanın kendisi de farkındadır. Hiraoka'dan kendisini affetmesini ister. Ve sonunda Michiyo'yu ona bırakması için ricada bulunur. Hiraoka da bu teklifi kabul eder ancak, Michiyo çok hastadır ve o iyileşene kadar kocalık görevi olarak ona bakmak ister. Daha sonra ise Daisuke ile birleşmelerini kabul eder. Ve o andan itibaren onunla olan arkadaşlığına son verecek olduğunu da ekler. Daisuke bunu anlayışla karşılar ve içinden Hiraoka'ya teşekkür eder. Ancak, Michiyo'nun durumu ağır seyretmektedir. Fakat Hiraoka, eşi Michiyo ile ayrılana kadar Daisuke'nin kendilerini ziyarete gelmemesini istemiştir. Michiyo ile hastalığında hiçbir şekilde görüştürülmemek ve eğer ölürse yalnızca naaşını görmesine izin vermek bir zalimliklerdir.

Sonunda aşkı uğruna her şeyden vazgeçen Daisuke, babası tarafından evlatlıktan reddedilmiş, abisi tarafından terk edilmiş, sevdiği kadını ölüm döşğinde bile görememe cezasına çarptırılmıştır. Toplumun baskıcı etkilerinden kurtulamayan bir bireyin yalnızlığa sürüklenişi, Daisuke için çaresizliğin son noktası olmuştur.

¹²³ SÖSEKI, a.g.e., s. 584 - 585

4.1.3. Mon

Mon, üçlemesinin sonuncusudur kitabıdır. Eser 1910 yılında yayınlanmıştır. Eserdeki başat kahraman Sōsuke, eşi Oyone ile birlikte dağa bakan bir evde yaşamaktadır. Her an yıkılacakmış gibi duran bir eğimin kenarında kalan bu evde karı koca sade bir yaşam sürmektedirler.

Sōsuke'nin erkek kardeşi Koroku da daha sonra bu çift ile beraber yaşamaya başlar. Koroku lisede okumaktadır. Sōsuke devlet dairesinde memur olarak çalışmakta, her gün işine trenle gidip gelmektedir. Kahraman her gün Tokyo gibi yoğun bir şehirden evine gidiş geliş yapmasına rağmen, bu şehir yaşamının içinde kendini yalnız hissetmektedir. Sōsuke'nin yaşantısının kısa bir kesiti eserde şöyle verilmektedir:

Yıllardır Tokyo'nun havasını solumakla kalmayıp, her gün devlet dairesine gidip gelmek için treni kullanırken, kalabalık kenti iki defa mutlaka geçiyordu. Ancak, hem akli hem de bedensel olarak rahat olamadığı için her zaman yukarıdaki berrak gökyüzüne bakarak geçip gittiğinden, son zamanlarda kendisinin bu kalabalık şehrin ortasında yaşadığı düşüncesine kapılamıyordu. Daha çok bu meşguliyet sakinliği kovalıyor, özellikle dikkatini çekmiyordu. Ancak yedi günde bir defa gelen tatilde yüreğini dinlendirebileceği bir fırsat yakalayabilirse, aralıksız devam eden hayatında onu rahatsız eden bir şeyler ortaya çıkıveriyordu. Yani Tokyo'nun içinde yaşarken yine Tokyo denilen şehri hiç görmüyormuş gibi bir sonuca vardığında Sōsuke işte bu noktada içinde her zaman bir yalnızlık duygusuna kapılıyordu.¹²⁴

¹²⁴ SÖSEKI, Natsume, *Mon*, Kodansha Bunko, Tokyo, 1972, s. 14 -15

Tokyo'nun kalabalığı içinde Sōsuke yalnızlık duygusu içerisinde. Eşi ile olan ilişkisinde sorun yaşamamasına rağmen, erkek kardeşinin de kendisiyle birlikte yaşamak zorunda oluşu, aileyi maddi olarak sıkıntıya sokar. Koroku da abisinin evinde mutsuz ve yalnızdır. Koroku'nun abisinin evinde rahat olmadığını ve yalnızlık hissi eserde şöyle verilmektedir:

Bu sırada yıllar geçiyor, geceler hayatın üçte ikisini kaplıyormuşçasına yılın sonunu getiriyordu. Rüzgâr her gün esiyordu. Yalnızca rüzgârın sesini duymak bile hayata karamsar bir yankı getiriyordu. Koroku ne yaparsa yapsın ufacık bir odanın içine gömülerek günlerini geçirmeye dayanamıyordu. Sakinleşip düşündükçe beynindeki yalnızlığa tahammül edemiyordu. Oturma odasına çıkıp yengesiyle konuşmaktan daha da nefret duyuyordu.

125

Koroku, abisinin evinde alıştığı düzenden ayrı bir yaşam sürmek zorunda kalmış olmaktan dolayı bir hayli rahatsızdır. Yengesi Oyone ile aralarında sebepsiz bir soğukluk olmasının yanı sıra ağabeyini de uzun yıllar görmediği için ne ağabeyine ne de yengesine karşı bir samimiyet gösterememektedir. Sürekli kuzeni Yasunosuke'nin yanına ya da arkadaşlarına gitmektedir. Oyone ise Koroku'nun bu halinden endişe duymaktadır.

Oyone Koroku'nun hüznü halini gördükçe, bunu zaman zaman içkili halde eve geldiğinde, bir yerlerde cinayete karıştığı ya da bir şeylerin sinirlerine dokunduğunu düşünerek sebebini

¹²⁵ SŌSEKI, a.g.e., s. 111

bilmediğinden bir hayli huzursuz görünen Koroku'nun durumuna bakınca yüreğinde bir acıma duygusu uyanıyor aynı zamanda da bir gariplik hissediyordu.¹²⁶

Koroku'nun içinde bulunduğu sıkıntılı durum yengesi tarafından fark edilmiş olsa da bu durumun nedenini sorabilme cesaretini kendisinde bulamamaktadır. Oyone'nin Hiroşima ve Fukuoka'da buldukları dönem boyunca bazı sağlık problemleri olmuş, Tokyo'ya taşındıktan sonra da bu problemler devam etmiştir. Koroku'nun, abisinin evine taşınmasıyla beraber, Oyone, Koroku'nun sıkıntılarını anlayarak ona yardımcı olmak istemiş ancak, Koroku'nun kendisine soğuk davranışlarda bulunmasına engel olamamıştır.

Sōsuke'nin komşusu Sakai'nin evi neşeli bir evdir. Ne zaman Sakai'nin evine uğrasa sürekli gülüşen çocuk sesleri işitilmektedir. Evde eşi kardeşi ve hizmetçisi ile yaşayan Sōsuke de çocuk sahibi olmak istediğinden, bu durum kahraman için oldukça imrenilecek bir durumdur. Sōsuke, çocukların evde ayrı bir neşe ve mutluluk kaynağı olduğunu düşünmektedir. Kahramanın duyduğu çocuk hasreti şu ifadelerinden anlaşılabilir:

Ne kadar fakir bir aile de olsa, yalnızca çocukların varlığı bile evi neşelendiriyor.¹²⁷

Sōsuke için zengin olmak ve mal varlığına sahip olmak gibi özelliklerden çok ev içerisinde çocuk seslerinin oluşunun insana daha büyük bir mutluluk getirdiği düşüncesi hâkimdir. Bu düşüncenin oluşmasında komşusu Sakai'ye sık sık ziyarete

¹²⁶ SÖSEKI, a.g.e., s. 112

¹²⁷ SÖSEKI, a.g.e., 132

gitmesinin etkisi büyüktür. Çocuğu olmayan bir ailenin içine düştüğü yalnızlık duygusunu çift derinden hissetmektedir. Oyone çocuk sahibi olamayacaktır. Hiroşima, Fukuoka ve Tokyo'da buldukları zamanlarda her şehirde bir kere çocuk düşürmüş olmanın verdiği acı, Oyone için tarif edilemez derecededir. Tokyo'da da çocuk düşürdükten sonra, yataktan kalkıp sağlığına kavuştuğu bir gün falcıya gider. Falcı onun ömrü boyunca çocuk sahibi olamayacağını, bunun nedeninin geçmişte birisine karşı yaptığı bir hatadan kaynaklandığını söyler.

Çift kent yaşamının içinde kent yaşamını reddeder gibidirler. Sösuke ailesinin telafisi mümkün olmayan hatalarından dönüş şansları olmadığı gibi çaresizlikleri ile baş başa kalmışlardır. En yakın arkadaşına ihanet etmiş olmanın kefaretinin ödemek zorunda kalan çift sanki toplum tarafından terk edilmiştir. Eserde çiftin hayatla mücadelede birbirlerinden başka çevrelerinde kimsenin olmayışı şu ifadelerle anlatılmaktadır:

Yaşam onlara ahlaki olarak affı olmayan bir günah yüklemişti. Ancak, onlar, kendi ahlakları yönünden vicdanlarını sorgulamadan önce, şaşırılmış bir halde bir kere akıllarında olanın kesin olup olmadığından şüphe duydular. Kendi gözlerinde kendilerini ahlaksız bir erkek ve kadın olarak görmeden önce zaten mantıksız bir kadın ve erkek oldukları garip bir şekilde gözlerine görünmüştü. O noktada mazeret olarak söylenebilecek hiçbir söz yoktu. Suçsuz iki insanın zalim kaderlerinin cilvesine yakalanmış yarı şaşkın yarı eğlenceli hayatın çukurlarına dalıp çıkmalarını pişmanlıkla hissediyorlardı.

Zor günlerle dolu zamanlar yaşarken ahlaki açıdan ıstıraplı kramp dolu günler geçirdiler. Başlarını yukarı kaldırdıklarında alınlarında aleve benzer bir damga

hissediyorlardı. Ve görünmez bir zincirle bağlanmış, elleri bağlı şekilde nereye giderlerse gitsinler birlikte adım atmak zorunda olduklarını fark ediyorlardı. Ailelerini terk ettiler. Akrabalarını terk ettiler. Arkadaşlarını terk ettiler. Daha geniş ifade edersek, toplumu terk ettiler. Belki de onlar tarafından terk edildiler.¹²⁸

Sōsuke ve eşi toplumdan kendilerini soyutlamış, birbirlerine destek olarak, birlikte hayatlarını devam ettirme yolunu seçmişlerdir. İçine düştükleri sıkıntılı günlerin sebebinin kendileri olduğunun bilincinde olan çift, hayattan uzak, kendi hallerinde yaşam sürerler. Geçmişe dair pişmanlıklarından ve yaşadıkları olumsuz günlerden birbirlerine dahi bahsetmek istemezler. Hayat her şeye rağmen devam etmektedir. Mücadele etmenin ikisi için de en doğru yol olduğunu bilerek, toplum içinde ama toplumdan uzak bir ömür geçirmenin ikisi için de en uygun yol olduğuna karar vermişlerdir. Sōsuke komşusu Sakai ile sık sık görüşmektedir. Sakai sosyal yönü güçlü bir insan olmasına rağmen, Sōsuke yalnız bir adamdır. Oyone için iki farklı karakterde insanın sık sık görüşmeleri ve çok iyi anlaşmaları anlaşılır bir şey değildir. Sōsuke ve Sakai'nin kişisel özellikleri eserde şu şekilde tasvir edilmiştir:

Sōsuke genel olarak toplumsal ilişkilerden nefret ediyordu. Ancak zorunlu hallerde topluluk içinde kendi gösteren erkeklerdendi. Birey olarak da çok fazla arkadaşı olmasını beklemiyordu. Onları ziyarete gidecek boş vakitleri kendinde bulamıyordu. Yalnızca Sakai tüm bunların dışındaydı. Zaman zaman işi olmadığında bile onlara gidiyor, zaman öldürüp geldiği bile oluyordu. Sakai ise insanlar arasına karışan oldukça sosyal

¹²⁸ SŌSEKI, a.g.e., 160

*bir kişiydi. Sosyal olan Sakai ile yalnız olan Sōsuke'nin ikisinin biraraya gelip konuşabiliyor olmaları, Oyone'ye garip geliyordu.*¹²⁹

Sōsuke toplumdan uzak yaşamayı seven bir kişiliğe, Sakai ise toplumla iç içe olmayı tercih eden bir kişiliğe sahiptir. Farklı kişilik özelliklerine sahip olmalarına rağmen oldukça samimi bir arkadaşlıklarının oluşu da romanda dikkat çeken bir unsurdur.

4.1.4. Kōjin

Kōjin, sözlük anlamı olarak, *giden, yolda yürüyen* gibi manalara gelmektedir. Eser, Sōseki'nin hayatının son dönemlerine yaklaştığı bir zaman diliminde kaleme alınmış, 1912 yılında basılmıştır. Eserde, Jirō ismindeki anlatıcının ben anlatısı ile aile yaşantısını ve aile yaşantısı çerçevesinde gelişen durumları anlattığı görülmektedir. Yazarın *Kokoro - Gönül* adlı eseriyle benzer biçimde anlatıcının etrafında çeşitlenen olaylar ve durumlar tasvir edilmektedir. Eserde Jirō'nun kendi hayat öyküsünün değil, daha çok abisinin hayat öyküsünün anlatıldığını ifade etmemiz mümkündür. Jirō aile hayatı ve yakın arkadaşlarını oldukça iyi gözlemleyen bir karaktere sahiptir.

Eser, *Arkadaşım, Ağabeyim, Dönüş sonrası* ve *Istırap* başlığı altında dört bölümden oluşmaktadır. Her bölümde, Jirō'nun çevresinde geçen kişilerin yaşantıları ve kahramanın kendi hayatı çevresinde dönen durumlar anlatılmaktadır.

¹²⁹ SÖSEKI, a.g.e., s. 168

Eser, *Arkadaşım* başlığını taşıyan ilk bölümde, Jirō'nun, Tokyo'dan Osaka'ya annesinin ricası üzerine Bay Okada isminde bir kişi ile görüşmek ve annesinin yolladığı bir hediyeyi ona ulaştırmak üzere gelmesi ile başlar. Jirō, Okada ile annesi arasında nasıl bir akrabalık olduğu konusunda pek fikir sahibi değildir. Bay Okada eşi ile birlikte yaşamaktadır. Jirō orada kaldığı esnada Misawa isminde bir arkadaşı ile de buluşmayı planlar ancak, Misawa'nın hastaneye yatması ile planladıkları gezi gerçekleştirilemez. Jirō bir süre Bay Okada'nın evinde misafir olarak kalır. Daha sonra bir süreliğine Misawa'nın evinde yaşamaya başlar. Misawa, Jiro'nun aklına bile gelmeyen şeyler düşünen, bu düşündüklerini de mutlaka gerçekleştiren bir kişiliğe sahiptir.

Okada ve eşi mutlu bir çift gibi görünmektedirler ancak, çocukları yoktur. Bu durumun pek de önemi olmadığını düşünen Jirō, bir bayanın çocuk dünyaya getirmesi için evlenmesini etik bulmamaktadır. Okada ise çocuğun olmadığı bir evliliği yalnızlık olarak nitelemektedir.

Eserde ikinci kısım olan *ağabeyim* başlıklı bölümde ise Jirō'nun ağzından ağabeyini anlattığını görürüz. Jirō'nun ağabeyi üniversitede öğretim elemanıdır. İsmi Ichirō'dur. Ağabeyinin en yakın arkadaşı ise aynı üniversitede birlikte çalıştıkları H'dir. Ichirō, kardeşi tarafından önceleri dışa dönük ve olumlu bir kişiliğe sahip olarak tasvir edilse de bu durum, hareketlerindeki bazı değişimler nedeniyle eserin ilerleyen bölümlerinde önceki hallerinden farklı tasvir edilir. Ichirō, eşi Nao ile erkek kardeşi Jirō arasında gizli bir aşkın olduğundan şüphe etmektedir. Bir gün bu durumu kardeşine sorar ve kardeşinin yüreğinin derinliklerinde ne hissettiğini dürüstçe söylemesini ister. Ancak, yengesi ile aşk duygusuna dair hiçbir şey yaşamayan Jirō'ya bu soru çok mantıksız gelir:

Hiçbir şeyi saklı tutamama prensibinin en yüksek erdem olduğuna inandığım için soruyorum. Bu soruyu sormadan önce verilebilecek alışılmış cevapları ben de tahmin edebilirim ama sadece soruyor olmam, senin yüreğinin derinliklerindeki en derinlerindeki hislerin. Oradaki hakikati lütfen söyle bana.”¹³⁰

Bu sorunun altında, kardeşi Jirō'nun gerçekten yengesine karşı bir his besleyip beslemediğini öğrenme isteği yatmaktadır. Jirō ise abisinin kuşku duyduğu hislerin yanlış olduğunu söylemek istese de bunları ifade edemeden, ağabeyinin kuşku dolu sözlerine maruz kalmış olmanın iç sıkıntısını yaşamaktadır. Ağabeyinin eşi ile kardeşi Jirō'nun arasında bir duygu olduğu hissine kapılmasının Jirō için nasıl duygulara sebep olduğu ise Jirō tarafından şu şekilde aktarılmaktadır:

Aslında Nao meselesi hakkında ağza alması bir hayli zor olan bir şeyi sonunda söyleyivermiş gibi görünüyordu. Ben Nao ismini duyar duymaz buz kesilmiştim. Ağabeyimin karı-koca ilişkisiyle ilgili annem sıklıkla yakındığından ben de konuyu hemen hemen biliyordum. Ayrıca anneme söz verdiğim gibi ben de uygun bir zamanda yengeme öğrendiklerim hakkında enine boyuna soracak, ondan bilgiler edindikten sonra ağabeyime danışacaktım. Ben bunu yapmadan, ağabeyimin önce davranması hoş olmayacağından içten içe endişe duyuyordum. Gerçeği söylemek gerekirse bu sabah ağabeyimden “Jirō ikimiz dışarı gidelim, yalnızca ikimiz” denilince kendi kendime yoksa bu meseleyi mi gündeme getirecek diye düşünmüş, kendimi kötü hissetmiştim.

-Yengeme ne oldu, diye sordum.

-Nao sana aşık değil mi?

¹³⁰ SÖSEKİ, Natsume, *Kōjin*, Shinchō Bunko, Tokyo, 1952, s. 119

Ağabeyimin bu sözü ani olmuştu. Bu ağabeyimin sahip olduğu bir özellik değildi.¹³¹

Ichirō'nun kardeşinde eşi Nao'ya karşı aşka dair bazı hislerinin olduğunu düşünmesinin ise herhangi bir açıklaması yoktur. İçinde yaşadığı karmaşa ve düzensizliklerin gitgide aile ortamına yansıdığı ve çevresindeki insanların ona karşı ihanet ya da aldatma gibi davranışlarda bulunabileceklerini düşünmüş olması kardeşine böyle bir soruyu sormasında önemli bir etken olduğu düşünülebilir. Ağabeyi'nin Jirō'daki duyguları sorgulayışına baktığımızda:

Niçin olduğunu sorarsan beni zor durumda bırakırsın. Sonra, bu ne terbiyesizlik diye sinirlenirsen daha da zor durumda kalırım. Herhangi bir mektup mu buldun, öpüşürken mi gördün gibi kanıtlarla ortaya çıkan bir konuşma değil çünkü bu. Gerçeği söylemek gerekirse, yüzüne karşı böyle aptalca, aşağılık bir soruyu, bir koca olarak nefret ede ede soran ben, başka birine dönüp soramazdım. Karşımdaki kişi sen olduğun için ben de çekinmeden, sorulması çok zor olan bir noktaya katlanarak soruyorum. Bu nedenle lütfen söyle.¹³²

Ichirō, kendi içinde kendisiyle bir hesaplaşma içine girmiştir. Bu hesaplaşma, çevresindeki insanlardan şüphe duymaya başlamasına ve gitgide insanlardan uzaklaşarak kendi dünyasına yönelmesine sebep olur. İş hayatının hızlı akışı içerisinde bu hızlı yaşam biçimine uymaya kendini zorlamakta, eşi ile ise kendi

¹³¹ SÖSEKİ, a.g.e. s., 118

¹³² SÖSEKİ, a.g.e. s., 119

beyninde kurguladığı bu his nedeniyle anlaşmazlığın içine sürüklenmektedir. Bu anlaşmazlığın sebebini sürekli kendi içinde sorgularken, kardeşinin kendisine ihanet ettiğini ve eşi ile aşk ilişkisi yaşadığını düşünmesi ise eşi ile anlaşamamasının sebebini oluşturan, ilişkiyi kötüye götüren nedenler bulma arayışı gibidir.

Ichirō, eşinin namusunu, ahlaklılığını kardeşi aracılığıyla sınamak ister. Kardeşinin bir gece Wakayama’da eşi ile ikisinin birlikte yalnız kalmalarını rica eder. Böylece eşi ile kardeşi arasında nasıl bir duygu bağının olduğunu anlayabileceğini düşünmektedir. Jirō ise bu isteği mantıksızca bulur. Bu teklifin çok ahlaksızca olduğunu söyleyip kabul etmediğinde ise, abisi o halde tüm ömrü hayatı boyunca onlardan şüphe ederek yaşayacağını söyler. Jirō’nun abisinin kendi eşine güvenip güvenemeyeceğini denemesi için kardeşine ricada bulunması, Jirō’nun insanların özel hayatlarını araştırmak isteyen biri olduğunu düşündürterek kendini kötü hissetmesine neden olur. Abisi kardeşine güvendiği için bu teklifi yaptığını söylese de, ortadaki şüphe, ona güvenmediğinin açıkça bir delilidir.

Sōseki’nin eserlerinde, içe dönük, kendi kendini tahlil etmeye çalışan karakterlerin yanı sıra, kahramanların diğer bireyler üzerinde de gözlemler yaptıkları görülmektedir. Eserinde başkahramanın çevresinde geçen olaylardan etkilenen yan karakterlerin durumlardan nasıl etkilendikleri ve nasıl davranışlar sergilediklerine geniş yer verilir. Jirō’nun yengesi ile birlikte tatile gitmesini isteyen abisi ise şu şekilde tasvir edilmektedir:

Böyle sıradan olaylarla günler geçerken, ağabeyim ve yengem arasındaki durumlar, kendiliğinden, bizleri ruhsal olarak birbirimizden ayırdı. Daha öncesinde söz verdiğim gibi,

ağabeyimin karşısına çıkıp, yengemle ilgili durumları açıklama gerekliliğim ortadan kalkmış gibi hissediyordum. Annem, Tokyo'ya döndükten sonra uzun uzun konuşuruz dediği zor gibi görünen bu meselenin de annemin ağzından öyle kolaylıkla çıkabileceğini de düşünemiyordum. En sonunda o kadar yengemle ilgili bilgi edinmemi isteyen ağabeyim, gitgide sessizliğe bürünmüştü. Buna karşılık, anne babam da benimle eskisi gibi konuşmuyorlardı. Havanın sıcak olduğu zamanlarda bile çoğunlukla kütüphanesine gömülüp canla başla bir şeylerle ilgileniyordu.¹³³

Ichirō, gitgide kendini ailesinden soyutlamış, kütüphanede zaman geçirmeye başlamıştır. Bu durumun asıl nedeninin eşi ve erkek kardeşi arasında bir aşk ilişkisi olduğundan şüphe etmesi ve üniversitede öğretim elemanı olan önemli bir kimse olduğu için zamanın akışı içerisinde, bu akışa uyum sağlamak zorunda olmasındandır. İş yaşantısı ondan çoğu duyguları alıp götürmüş gibidir. Dolayısıyla hem aile yaşantısı hem de iş yaşantısı arasında sıkışmış, kendi kendine çareler aramakta ve bu çareleri de yalnız başına kalmakta bulmaktadır. Bu noktada, Ichirō'nun mesleki hayatının kendisi üzerindeki etkileri Ichirō'nun kendisi tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

Ben sadece derslere girmek için doğmuş bir insan değilim. Ancak, ders vermek için kitaplar okumak gerektiğinden, diğer insanlar gibi başkalarını memnun etmeyi sağlayan, insanlara özgü çok değerli duyguları yaşamayı başaramaz hale geldim. O olmayınca da beni memnun eden durumlar da ortadan kalktı.¹³⁴

¹³³ SÖSEKİ, a.g.e. s., 190

¹³⁴ SÖSEKİ, a.g.e. s., 192

Ichirō'nun duygusallıktan uzaklaşması ve insanlara özgü duyguları yaşayamaz hale gelişi, mesleki hayatının zorunlu bir getirisi gibi olmuştur. Sadece derslere girmek için yaratılmış bir insan olmadığını belirtirken, içten içe duygularını rahatlıkla gösterebilmeyi istemektedir. Ancak, yapması gereken görevler olduğunu düşünmek ve kendini belirli mecburiyetlerin altında ezilmekten kurtaramamaktadır.

Bireylerin psikolojik durumlarının birbirinden farklı oluşu ve bu durumları ancak aynı kalbi taşıyan kişinin hissedebileceğini, dolayısıyla bir insanın içinde var olan duygu yoğunluklarını ve sıkıntıları sadece bireyin kendisinin hissedebileceğini eserde Jirō ağabeyine şu ifadelerle betimler:

*İnsan kalbi denilince, üzerinde ne kadar eğitim alınsa, araştırmalar yapılsa da, anlaşılamaz diye düşünüyorum ben. Abi sen benden daha eğitilmiş olduğun için önceden beri bu noktanın farkına varmış olmalısın. Her ne kadar samimi bir aile, samimi bir abi kardeş olsak da, sadece birbirimizin duygularından anlıyormuş gibi bir hisse kapılsak da aslında, karşımızdaki ile bizim bedenimiz ayrı olduğu sürece duygularımız da ayrı olacaktır. Bunun için yapılabilecek bir şey yok.*¹³⁵

Sōseki'nin eserlerinde belirli bir aksiyon ya da gerilim unsurlarına pek rastlanmadığını görmekteyiz. Genellikle sıradan hayatın içerisinde, gündelik yaşamda geçen sıradan olayların tasvirine yazarın romanlarında daha sık rastlanmaktadır. Bu sıradan olay örgüsünün içerisinde bireyin kişiselliğine yönelik

¹³⁵ SÖSEKİ, a.g.e. s., 125

açıklama ve tasvirler yapmayı tercih eden yazar, okuru bireyin psikolojisini anlamaya ve aktarmaya yöneltmektedir. Genellikle hayata dair olaylarda insanın ruh halinin nasıl etkilendiği ve verilen tepkilerin aktarımı söz konusudur. Genellikle geçmişte yaşanan durumların bugüne yansıyan duygusal sarsıntıları, pişmanlıkları diğer bir ifadeyle duygu dünyasının geniş anlatımına yer ayrıldığını ifade edebilmemiz mümkündür.

Ağabeyinin ricasını kıramayıp yengesi ile Wakayama'ya giden Jirō, yengesinde de birtakım çaresizliklerin olduğunu hisseder. Yengesi Nao'nun da hisleri anlaşılmalıdır. Bu hislerinin ölüm isteği ile birleştiğine tanık olur. Nao kendisini Waka'da bulunan körfeze götürüp, körfezden atlayarak dalgaların arasında yok olmak istemektedir. Jirō, yengesinin duygularını abisine yardımcı olmak için ne kadar öğrenmek istese de, Nao'nun duyguları hakkında bir şeyler öğrenmek yerine kafası daha da karışır.

Yengesi ile tatilden döndükten sonra ise Jirō ile abisi arasında bir tartışma yaşanır. Ichirō kardeşinin de babaları gibi dikkatsiz olduğunu söyler. Bu olayın ardından ne yaparsa yapsın ağabeyinin güvenini kazanamayacak olmanın haklı gururu ile Jirō ailesinin evinden ayrılıp kendi başına bir yaşam kurar.

Eserin *Dönüş Sonrası* başlıklı bölümünde Jirō, ağabeyi ile yengesi arasındaki anlaşmazlıklara bir çözüm bulma arayışına girer. Ailesi de ağabeyinin durumundan endişe duymaktadır. Bu nedenle Jirō, Ichirō'nun üniversiteden samimi arkadaşı H ile bir tatile çıkmasının iyi olabileceğini düşünerek H'ye bu konuda ricada bulunur. Bu ricayı geri çevirmeyen H, Ichirō ile uzun bir tatile çıkar. Eserin son bölümünü oluşturan *Istirap* kısmı H'nin mektubuna ayrılmıştır. H, Jirō ile çıktığı tatilde Jirō'nun

ricası gereği sürekli olarak Ichirō'nun durumunu gözlemlemekte, onun yaşadığı bunalımın nedenlerini araştırmaya çalışmaktadır. H'nin, Ichirō ile konuşmalarında Jirō ile ilgili neler düşündüğü konusu ise Jirō için oldukça merak konusudur.

Beni en çok endişelendiren, ağabeyimin bana karşı olan düşünceleriydi. Bana ne gözle bakıyordu acaba? Benden ne derece nefret ediyordu acaba, ne derece şüphe duyuyordu? Bunlar en çok bilmek istediğim noktalardı. Dolayısıyla merak ettiğim, gelecekte ağabeyimin nasıl olacağı ve aynı zamanda bugünkü ağabeyimin nasıl olduğuydu.¹³⁶

Jirō ağabeyinin durumundan endişe etmektedir. Kendisi ile ilgili olarak beklenmediği düşüncelere kapılan ağabeyinin hislerini öğrenmek bu nedenle Jirō için büyük önem taşımaktadır denilebilir. Arkadaşı H, Ichirō'nun iç dünyasında derin çelişkilerin olduğunu sezinler. Bu çelişkiler, hem aşk arayışları ve ona duyulan ihtiyaç, hem de mutluluğu aramada ona verilen yüksek değerlerdir. Ichirō bilgili olmaya ve mesleki yaşantısında başarılı bir akademisyen olmaya her şeyden çok önem verdiği için, yaşadığı sorunların da temelinde mesleki hayatı ile duygusal yaşantısını ortak bir paydada buluşturamamasının bunalımları vardır. Aynı zamanda hayatın hızlı akışından yaşadığı tedirginlik vardır. Eserde Ichirō'nun ruhsal sıkıntısının temellerinin neler olduğu aşağıdaki ifadelerden anlaşılabilir:

*İnsanların huzursuzluğu bilimin gelişmesinden geliyor.
Durmak nedir bilmeyen teknik, bizlerin durmasına da izin vermiyor.
Yürümekten el arabalarına, el arabalarından atlı arabalara, atlı*

¹³⁶ SōSEKI, a.g.e., s. 319

*arabalardan trenlere, trenlerden otomobillere, otomobillerden havada ve denizde gidebilen zeplinlere ve daha sonra da uçaklar derken ne kadar ilerlese de sonu gelmeyecek. Bunun bizi nereye kadar sürükleyeceğini bilmiyorum. Bu gerçekten korkunç.*¹³⁷

Söseki'nin eserlerinde yaptığı eleştiri, teknik ilerlemenin gitgide insanları da birer teknik varlık olmaya zorlaması olarak görünmektedir. Gelişen ve ilerleyen modern hayatın içerisine hapsolmuş insanoğlu, giderek elinde olanlarla yetinemez hale gelmeye başlamıştır. Teknik anlamda yaşanan hıza ayak uydurabilmek, bir entelektüel olarak bu hızı yakalamayı kendinde bir zorunluluk, mesleğine duyduğu bağlılığın gerekliliği olarak gören Ichirō, yapması gereken görevleri zamana sığdıramayışının acısını, huzursuzluğunu yaşamaktadır. Bu derece hızlı değişim, bireyin psikolojisinde derin hasarlar oluşturmaktadır.

*Tüm insanların bir çağdan sonra varması gereken kaderi,
benim tek başıma kendi dönemimde tecrübe etmek zorunda olmam
korkunç.*¹³⁸

Ichirō'nun yukarıdaki ifadesine baktığımızda ülkedeki modernleşme hareketlerine bağlı olarak, bir bilim insanının kendi üzerinde hissettiği yükü kolaylıkla anlayabiliriz. Arkadaşı H, Ichirō'nun yaşadığı bunalımdan kurtulabilmesi için ona çözüm yolları sunmaya çalışır. Bunlardan birisi de Tanrı'ya inanma düşüncesidir. Ancak, Ichirō'nun bu tavsiyeye tepkisi sert olur. Arkadaşına tokat atar. Ichirō'ya göre eğer Tanrı var ise niçin onun H'ye tokat atmasına engel olmamıştır?

¹³⁷ SÖSEKI, a.g.e., s. 343

¹³⁸ SÖSEKI, a.g.e., s. 344

Tanrı var ise hareketlerimizi kontrol etmede niçin bize yardımcı olmamaktadır? Bu soruları sorduğunda hiçbir cevap alamaz. Ichirō ölmeden ya da aklını kaçırmadan bir dine inanıp inanamayacağını bile sorgulamaktadır.

Ölmek mi, aklını yitirmek mi, bunlar olmadan bir dine girilebilir mi? Benim geleceğimde bu üç olgudan başka bir şey yok.¹³⁹

Ichirō, Tanrı'nın insanın içinde olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle de insanlar ancak kendilerini tam olarak anlayarak Tanrı'yı bulabilirler. İnsanlar, acının merkezidir. Birey, çevresindeki insanlar nedeniyle ruhsal sıkıntılar yaşamaktadır. Ichirō arkadaşı H ile birçok yeri gezmiş olmasına rağmen gidilen çoğu güzel yerleri sevmez, rahat edemez. H'ye göre bunun nedeni abisinin kendi bedeninden hoşnut olmayışıdır. Toplumu ya da çevresindeki insanları suçlarken aslında Ichirō kendini suçlamaktadır. İnsanlardan uzak kalmak isteği, kendinden uzaklaşmak isteğidir. Eserde H'nin Ichirō ile ilgili son ifadeleri şöyle olur:

Bulutlarla sarılmış güneşe, niçin ısıtıcı ışınlarını yaymıyorsun diye ısrar etmek boşuna olsa gerek.¹⁴⁰

¹³⁹ SÖSEKI, a.g.e., s. 357

¹⁴⁰ SÖSEKI, a.g.e., s. 388

4.1.5. Kokoro

Natsume Sōseki'nin Kokoro adlı yapıtı Asahi gazetesinde 20 Nisan 1914 tarihinden 1 Ağustos 1914 tarihine kadar seri halinde yayımlanmıştır.¹⁴¹ *Kokoro*, *Gönül* adı ile Türkçeye çevrilmiştir. Eser, üç bölümden oluşmaktadır. *Hocam ve Ben* başlığını taşıyan ilk bölüm, yazarın- kendisini sürekli *ben* olarak tanıttığı için eserde kimliğine dair net bilgiler yoktur- Hoca ile olan tanışması anlatılır. Hoca yani Hocam olarak tasvir edilen romanın başkahramanının kişiliği üzerine betimlemeler yapılmaktadır. Yazar, üniversitede okuyan genç bir öğrencidir. Eserin ikinci kısmı *Ailem ve Ben* başlıklı bölümdür. Bu bölümde de yazarın ailesi ile ilgili bilgiler verilir. Genç adam Hoca olarak hitap ettiği kişiye karşı ailesinden de fazla saygı ve bağlılık duygularına sahiptir. Üçüncü bölüm ise *Hoca'nın İtirafı* kısmına ayrılmıştır. Eserin düğüm noktası son bölümdür demek yanlış olmaz.

Hoca ile genç adamın tanışmaları Kamakura¹⁴² denilen bir tatil bölgesinde olur. Genç adam ilk kez çay evinde Hoca'yı görmüş ve onun suskunluğu, ağırbaşlılığı ilgisini çekmiştir. Onun yanında bir yabancıyla geldiğine tanık olmuş ancak, daha sonraları Hoca'yı tek başına görmeye başlamıştır. Sahilde ve çay evinde sık sık Hoca ile karşılaşır ve zamanla onunla konuşmaya başlarlar.

Genç adam, Tokyo Üniversitesinde okumaktadır. Bu üniversite öğrencisi, Tokyo Üniversitesi'ndeki öğretim elemanlarından çok Hoca'nın fikirlerine saygı duymakta Hoca ile daha sık vakit geçirmek istemektedir. Hayatta ona üniversitedeki öğretim elemanlarının öğrettiğinden daha fazla şeyler öğrettiğini düşünmektedir. Ona

¹⁴¹ KATAOKA, Yutaka, *Natsume Sōseki 1- "Kokoro" wo Yomu to Iu koto*, Nihon Bungaku Kenkyū Ronbun Shūsei 26, Wakakusa Shobō, Tokyo, 1998, s.7

² Japonya'nın başkenti olan Tokyo'daki Kanagawa bölgesinin güney doğusunda bulunan bölge.

Hoca diye hitap etmesi de bundan kaynaklanmaktadır. Gencin Hoca ile ilgili düşüncelerine eserde şöyle yer verilmektedir:

Gençliğimden olacak, tek bir şeye kafayı taktığım çok olurdu. En azından hocama öyle görünmekteymişim. Hocamın konuşmaları bana okuldaki derslerden daha faydalı geliyordu. Profesörlerin görüşlerinden ziyade, Hocamın mütalaalarına müteşekkirdim. Velhasıl kürsüye çıkıp bana hocalık eden o büyük insanlardan ziyade, yalnızlığını muhafaza edip çok laf etmeyen Hocamın tutumu bana daha anlamlı ve yüce görünüyordu.¹⁴³

Hoca da Tokyo’da yaşamaktadır. Tatil bittikten sonra, genç adam Hoca ile tekrar buluşmak ister ve arada Hoca’nın evine uğrar. İlk kez Hoca’nın evine gittiği gün onu evinde bulamaz, ikinci kez gittiğinde de evde yoktur ve öğrenci bu duruma şaşırır. Şaşırmasının nedeni, Hoca’nın hep evde olduğunu, hemen hemen hiç dışarı çıkmadığını bir konuşma sırasında söylemiş olmasıdır. Evde Hoca’nın eşiyle konuşur ve eşi onun Zoshigoya’da bir mezarlığa gittiğini söyler. Genç adam da oraya gider ve Hoca ile karşılaşır. Hoca, adamı ilk gördüğünde çok şaşırır onu nasıl bulduğunu sorar. Adamın orayı öğrenmiş olmasından biraz rahatsızlık duymuş gibidir. Genç adam, Hoca’ya o mezarın kime ait olduğunu sorduğunda Hoca’dan cevap alamaz. Mezar ziyareti Hoca’nın en çok önem verdiği alışkanlıklarından biridir. Niçin sürekli olarak o mezara gittiğinin sorulması üzerine Hoca, bir arkadaşını ziyarete geldiğini söyleyerek konuyu geçiştirir. Mezar ziyaretleri onun için oldukça önemlidir ancak, yanına başka kimseyi almak istememesi de gence bir o kadar garip gelir. Eşini bile

¹⁴³ SÖSEKI, Natsume, *Gönül (Kokoro)*, Paraf Yayıncılık, Çev.: Bilal ÜNAL, İstanbul, 2012 s., 46

mezara götürmek istemez, genç adam onunla birlikte her ay mezar ziyaretine gelmek istediğini söylediğinde ise bu teklifi reddedilir. Hoca, bunun için geçerli sebepleri olduğunu söyler.

Hoca'daki ilginç olan taraf, kimseyle fazla konuşmaması, samimi olmamasıdır. "Ben" figürü Hoca ile samimi olduğunu düşünmek istese bile Hoca'nın ona sürekli bir mesafe içerisinde olması genci hayal kırıklığına uğratmaktadır. Arkadaş gibi konuşmasına ve evine dahi davet etmesine rağmen Hoca'daki mesafeli yaklaşım genç adamın kafasında niçin sorularının oluşmasına neden olur.

Genç adam sürekli gizemli bir kişiliği çözmeye çalışmaktadır. Onunla vakit geçirmekte, onun duygularını bilmek istemektedir. Hoca'nın insanlardan soyutlanarak yaşamasının ardında bir sebep olup olmadığı sorusu da sık sık genç adamın aklından geçmesine rağmen bir türlü onunla tam olarak dertleşmemekte, hayata dair niçin karamsar düşündüğünü bilememektedir. Fakat, daha sonraları Hoca'nın bu tavırlarının kendisine yönelik bir davranış tarzı olmadığı, aksine Hoca'nın kendisine duyduğu kinden kaynaklandığını anlayacaktır.

Hocamın zaman zaman selam sabahındaki soğukluğu ve bana karşı ilgisiz bir tavır takınıyormuş gibi görünmesi, beni kendisinden uzaklaştırmaya çalışmak gibi hoş olmayan bir sebepten dolayı değilmiş. Zavallı hocam kendisine yaklaşmaya çalışan insanlara aslında buna değmeyecek birisi olduğundan, vazgeçmeleri ikazında bulunuyormuş sadece. Öyle görünüyor ki insanların samimiyetine mukabele etmeyen hocam, başkalarını hor görmeden önce kendini hor görmüştü.¹⁴⁴

¹⁴⁴ SÖSEKI, a.g.e., s. 16-17

Zaman zaman Hoca oldukça düşündürücü sözler söyler ve genç adam bu sözlerin anlamını anlayamaz. Niçin o sözü söylediği ya da ne kastettiğini sormak istese bile soruları cevapsız kalır ya da verilen cevaplar genç adamın yine aklını karıştırır. Bu ifadelerden birini aşağıdaki örnekte görmemiz mümkündür:

Vaktinde dizinin dibinde el pençe divan durduğunuz benim, sonradan başımı ayaklarınız altına almak isteyeceksiniz. Ben yarınki hakaretinize uğramamak için bugünkü takdirinizden feragat etmeyi yeğliyorum. Şimdikinden kat be kat daha çetin gelecekteki yalnızlığıma dayanmak yerine, şimdiki yalnızlığıma katlanmayı tercih ediyorum. Özgürlük, bağımsızlık ve benlik dolu günümüz dünyasına doğmuş bizler bunun bedelini yalnızlığa kurban olarak ödemek zorundayız.¹⁴⁵

Genç adam, Hoca'nın bu ifadelerine şaşırılmış bir o kadar da anlam verememiştir. Ancak, insanların davranışlarındaki değişimlerin temel nedenlerini henüz anlayamadığı için sürekli düşünmektedir. Hoca'nın çevresinde çok insan yoktur. Hatta genç adamın da onunla buluşmak istemesinin yalnız olduğundan dolayı olduğunu söyler.

Doğrusu Hocamda hiçbir şekilde rahatsız olduğunu gösterir bir hal görünmüyordu. Oldukça dar bir arkadaş çevresi olduğunu biliyordum. Hocamın eski sınıf arkadaşlarından o sıralar

¹⁴⁵ SÖSEKI, a.g.e. s., 48

Tokyo’da kalanların iki üç kişiyi geçmediğinin de farkındaydım. Hocamın hemşerisi olduğu kimi talebelerle ara sıra “zaşiki” de oturup konuştuğu da oluyordu ama hiçbirisinin de benim kadar Hocama yakın olmadıkları anlaşılıyordu.

“Ben yalnız bir insanım.” Dedi Hocam.

Ben yalnızım lakin yeri gelmişken siz de yalnız sayılırsınız değil mi? Ben yalnızsam da artık yaşımı aldığım için yerimden kıılmıdamadan idare edip gidiyorum ama yerinden kıılmıdamamak sizin gibi bir delikanlyya uymasa gerek. İçinizde bir çırpınış olmalı. Çırpınışlarınızla kabuğunuzu kırmak istiyorsunuzdur belki de.

- *Aslında hiç de yalnız sayılmam.*
- *Gençlikteki yalnızlıktan beteri yoktur. Öyleyse niye beni böyle sıklıkla ziyaret edesiniz ki?*

İşte burada da Hocam, önceki sefer söylediklerini tekrar etmiş oluyordu.

- *Korkarım beni ziyaret ediyor olsanız da içinizde bir yerlerde halen bu yalnızlığı hissediyor olmalısınız. Benim sizdeki bu yalnızlığı kökünden söküp atacak bir gücüm yok çünkü. Pek yakında bir başkasını bulup ona kollarınızı açmak zorunda kalacaksınız. Çok geçmeden evimden elinizi ayağınızı çekmiş olacaksınız.¹⁴⁶*

Hoca’nın kendine dair olumsuz ve son derece acımasızca özeleştirilerine rağmen genç adam sık sık onunla buluşmaya devam eder. Hoca’nın evine gider, eşiyle sohbet eder. Hoca herkese karşı olduğu gibi eşine karşı da mesafeli davranmaktadır. Eşi bu duruma alışkındır. Hoca’nın herkese karşı davranışlarının aynı olması genç adamı şaşırtmaktadır. Genç, her buluşmalarında Hoca ile ilgili yeni bilgiler öğrenmektedir. Hoca ile eşinin aralarındaki ölüm muhabbetlerini garip

¹⁴⁶ SÖSEKI, a.g.e. s., 26 - 27

karşılar. Eşi ve Hoca arasında hangisinin daha erken öleceği konusu sürekli konuşulan bir konudur. Ölüm konusu geçtiğinde genç adamın aklına kendi babası gelir. Babası da iyileşemeyecek derecede hastadır. Birinci bölümün sonunda genç adam üniversiteden mezun olur ve ailesinin yanına geri döner. Ailesi küçük bir semtte yaşadığı için oğullarının Tokyo’da eğitim almasından oldukça memnundurlar.

Yalnızlık pençesine düşmüş kişinin yolunu anlatırken *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı yapıtında Nietzsche, kişinin kendine giden yolda en acımasız düşmanının kendisi olduğunu belirtir. Kendi külünden yeniden doğmak için, yeniden kendi yolunu bulabilmek için kendini yok etmek gerektiği düşüncesindedir.

Ama karşına çıkabilecek en kötü düşman her zaman sen kendin olacaksın; sen kendin pusuda bekleyeceksin kendini mağaralarda ve ormanlarda. Yalnız kişi, kendin gidiyorsun kendine giden yolda. Ve senden geçiyor yolun ve senin yedi şeytanından! Kendine karşı bir zındık olacaksın, bir cadı, bir kahin, bir deli, bir kuşkucu, bir uğursuz ve bir alçak olacaksın. Kendini yakmak istemelisin kendi ateşinde: nasıl yeniden doğmak isteyebilirsin ki önce kül olmadan? Yalnız kişi, yaratanın yolundan gidiyorsun: bir tanrı yaratmak istiyorsun kendine kendi yedi şeytanından! Yalnız kişi, sevenin yolundan gidiyorsun: kendini seviyorsun sen ve bu yüzden aşağılıyorsun kendini, ancak sevenlerin aşağılayabildiği gibi.¹⁴⁷

Kokoro adlı yapıtın ikinci kısmında genç adamın mezun olduktan sonra evine geri dönüşü ve ailesi hakkında bilgilere yer verilmektedir. Gencin ailesi, şehir hayatından uzak bir yerde yaşamaktadır. Genç adam, mezun olduktan sonra evine

¹⁴⁷ NIETZSCHE, *Böyle Söyledi Zerdüşt*, s. 58-59

dönmüş olmasına rağmen Hoca ile olan arkadaşlığını bir an olsun unutmaz. Ona sık sık mektup yazar ve Hoca'nın bir arkadaşı ile yazdığı mektubu yollar ancak cevap gelmez. Genç adam ailesinin yanında olmasına rağmen yalnızlık duygusu içerisindedir. Bu yalnızlığın temelinde ailesinde bulamadığı fikir zenginliğini Hoca'da bulmasının da payının büyük olduğunu savunmak mümkündür.

Son olanlarla ilgili Hocama mektup yazmaya niyetlenip kalemi elime aldım. On satır kadar yazdıktan sonra vazgeçtim. Yazdığım yerleri un ufak yırtıp çöp kutusuna attım. (Hem Hocama hitaben bu tür şeyleri yazmanın yersiz olacağını düşündüğümünden, hem de geçen sefer gelmediğine göre pek cevap gelecek gibi görünmediğinden) Yalnızdım. Hasılı mektuba sarıldım. Bir cevap gelmesini umut ederek...¹⁴⁸

Genç adam, üniversiteden arkadaşlarıyla da irtibatını kesmez. Arkadaşlarına mektuplar yazar. Ailesi Hoca'nın ne işle meşgul olduğunu merak ederler, ancak Hoca'nın tam olarak ne iş yaptığını genç adam da bilmemektedir. Hoca'nın herhangi bir yerde çalışmamasına rağmen genç adam onu asla tembel olarak nitelendirmez. Aksine ona dair övgü dolu ifadeler vardır:

İnsan sevgisiyle dolu bir kişi, insanı sevmeden edemeyen, buna rağmen kalbinde yer edinmeye çalışana da kollarını açıp onu bağrına basamayan bir kişi... İşte böyle biriydi Hocam.¹⁴⁹

¹⁴⁸ SÖSEKI, a.g.e. s., 131

¹⁴⁹ SÖSEKI, a.g.e. s., 22

Ailesi de Hoca'nın fikirlerine oldukça önem veren oğullarına, Hoca'nın iş konusunda oğullarına bir yardımcı olabileceğini düşünerek ona mektup yazmasını ve iş bulmasına yardımcı olmasını istemesini, söylerler. Ancak aileyi iş konusundan daha çok endişelendiren bir konu vardır ki o da babanın hastalığıdır. Babalarının hasta olduğu dönemde imparator da hastalanmıştır. Her yer imparatorun hastalık haberleri ile yankılanırken bir gün imparatorun ölüm haberi gelir ve bu en çok hasta olan babalarını etkiler.

Genç, üniversitede okuduğu dönemlerde babasının sağlığından tam olarak haberdar olmadığı için bu durumu pek fazla önemsememiş olmasına rağmen, Hoca'nın da dediklerinden etkilenecek babasının sağlık durumunun ciddiyetinin farkına varır. Hastalığında bazı dönemlerde iyi olan babasının, bir dönem sonra durumu gittikçe ağırlaşır. Gencin ağabeyi, kız kardeşi ve kendisinden küçük bir oğlan kardeşi vardır. Her biri iş dolayısıyla farklı şehirlerde yaşamaktadırlar. Babasının durumunu sürekli haber vermesine rağmen kardeşleri anne babalarının yanına bir hayli geç giderler.

İş konusunda yardımcı olması için Hoca'dan haber bekleyen gence bir gün mektup gelir. Hoca oldukça uzun bir mektup yazmıştır. Genç adam Hoca'dan gelen mektubu önce cebine koyar, okumaz ancak içinde mektubu okumak için büyük bir merak vardır. Babasının durumu sürekli değişmektedir ve onu yalnız bırakamaz. Bir süreliğine Hoca'nın yazdıklarını incelemeye koyulduğu esnada mektubun bir kısmında:

*Bu mektup sana ulaştığında büyük ihtimalle ben bu dünyadan
ayrılmış olacağım¹⁵⁰*

yazılı notu görür ve şok olur. Evden hızla çıkar. Doktorun evine gider ancak doktor evde değildir. Trene binip Hoca'nın olduğu yere doğru yola koyulur. Kitabın ikinci kısmı genç adamın babasını ölüm döşeğinde bırakıp evden ayrılması ile son bulur. Eserde en dikkat çekici nokta, genç adamın ölmek üzere olduğunu bile bile babasını geride bırakması ve ölmüş olduğunu bildiği halde Hocasının mektubunu alır almaz yola koyulmasıdır.

Genç için kendi öz babasının ölüm döşeğinde oluşu değil de niçin Hoca'nın ani ölüm haberi onda bu kadar derin etkiler yaratmış olabileceği üzerinde düşünüldüğünde, babasının gencin Hocam diye hitap ettiği karaktere göre bilgi anlamında daha sığ oluşu ve köy hayatı sürmesinden kaynaklanan insan ilişkilerinde pek de tecrübe kazanmadığı gibi sebepler öne sürülebilir. Bir diğer sebep ise Hoca'dan intihar edebileceğine dair bir haberi beklemiyor oluşu ve ondan gelen mektubu açtığında fikirlerine son derece önem verdiği ve hayatta herkesten daha çok değer verdiği kişiyi kaybetme duygusunun verdiği şok ile ne yaptığının farkında olmadan ilk olarak aklına trene binip son kez de olsa Hocası ile karşılaşma umudu gütmesi gibi sebepler düşünülebilir. Eserde bu kısım muğlak bırakılmıştır. Hocası ile genç öğrenci arasında büyük bir bağ kurulduğu açıktır ancak bu bağın nasıl kurulduğu, Hoca'nın gence neler kattığı da belirgin değildir. Bu noktada da yine düşünülen çeşitli ikilemler karşımıza çıkar. Gencin babası ile Hoca'nın ölüm haberinin aynı ana denk düşmesi ve seçim yapmak zorunda kalması, Hoca'da övülen belirli bir

¹⁵⁰ SÖSEKI, Natsume, *こころ-Kokoro*, Tuttle Publishing, Çev.: Edwin McClellan, Tokyo, 1969, s. 122

yönün olmamasına rağmen ona son derece hayran olması, ömrünün hiçbir döneminde yaşadıklarını eşine dahi anlatamamasına rağmen çok kısa bir süre önce tanıştığı bir yabancıyla paylaşması gibi noktalar en belirgin çelişkilerdir denilebilir. Hoca figürünün gencin hayatında bu denli önemli oluşu belki de olmak istediği ancak olamadığı bir kişiliğe duyulan hayranlık olarak ifade edilebilir.

Kitabın üçüncü kısmı ise Hoca'nın itiraflarına ayrılmıştır. Kitapta duygularını sürekli gizli tutulan Hoca, tüm hislerini, yaşadıklarını oldukça açık bir şekilde yazmıştır. Duygularını direk söylemek yerine mektupla yazmasının sebebi ise gencin karşısında konuşmaktan, yaşadıklarını anlatmaktan utanmasıdır, denilebilir. Bir diğer sebep ise hayatına son verme kararını özellikle gencin orada olmadığı bir zaman diliminde düşünmesi ve hayatına son vermeden önce de yaşadıklarından ders alması için gence yol göstermek istemesi olarak verilebilir.

Son kısımda Hoca'nın gençliğindeki hayatından bahsedilmektedir. Anne ve babası genç yaşta ölmüşlerdir. Hoca, ailenin tek çocuğu olduğu için artık amcasından başka kimsesi kalmaz. Ancak, amcası da- babasının çok güvendiği kişi- ona ihanet eder. Babasının evini kendi evi gibi sahiplenir. Miras konusunda amcası tarafından aldatıldığını, paranın amcasını çok değiştirdiğini yine mektubunda anlatır. Amcasının onu kendi kuzeniyle evlendirmek istemesi ve bunu kendi bencilliği nedeniyle yaptığını, kuzeniyle evlenmek istemediğini, amcasına bu durumu söylediğinde hem amcasının hem de kuzenin onlara karşı olan tavırlarını anlatır. En yakın akrabasından gördüğü yanlış hareketleri bir türlü affetmez. Ailesinden miras kalan eve amcasının yerleşmesi artık Hoca için bardağı taşıran son damladır. Amcasının maddi durumunun giderek daha da iyi hale geldiğini ve eve hizmetçi dahi aldığını duyar. O günden sonra artık öz amcasını tanıyamaz hale gelmiştir. Para insanları değiştiriyor,

diye düşünür. Amcasından nefret etmeye başlar. Kendi kendine asla amcası gibi olmayacağına dair söz verir. Diğer akrabalarıyla da samimi değildir. Bu nedendir ki, hayatta kimseye güveni kalmaz. Hocanın insanlara güvenmemesine dair ifadelerine baktığımızda:

“Köylüler şehirlilerden de beter olurlar. Bir de sen şimdi ‘Akrabalarının içinde ‘Şudur’ diyebileceğim kötü bir insan yok.’ dedin, değil mi? Yoksa yeryüzünde kötü insan diye bir tipin var olduğunu mu sanıyorsun sen. Öyle alnında kötü insan yazan birisi yok bu dünyada. Normalde herkes iyi. En azından herkes normal birer insan. Umulmadık bir zamanda birden kötü insana dönüvermeleridir korkunç olanı. İşte bu yüzden hüküm vermek zordur ya.”¹⁵¹

Hoca'nın ifadelerine bakıldığında insanların kötü olmalarını umulmadık bir zamanda ve para temelli olduğuna dikkat çekmek ister. Hiç kimse hakkında iyi ya da kötü şeklinde bir hüküm verilemez ancak, bireyler yaşanan durumlara bağlı olarak kişiliklerini ortaya koyarlar.

Yaşanan kötü durumların ardından Hoca bir eve taşınır. Taşındığı evde Ojosan ve Okusan¹⁵² diye hitap ettiği anne ve kızından ve hizmetlilerinden başka kimse kalmamaktadır. Hanımefendi bir asker eşidir. Asker eşi oluşu da evin içine yansımıştır. Hoca'ya geçmiş yaşantısını, üniversiteyi, okuduğu bölümü sorar. Ona güvenmiştir. Hoca'ya evin en güzel odasını kiralar. Zamanla evdeki iki kişiyle samimi olmaya başlar ve bu samimiyet Hoca'nın evin kızına âşık olmasını da

¹⁵¹ SÖSEKI, a.g.e. s., 89

¹⁵² Türkçe'ye Hanımefendi ve Küçükhanım olarak çevrilmiştir.

beraberinde getirir. Ancak, bu olumlu ilişkiler Hoca'nın K ismindeki arkadaşı ile aynı evde yaşamaya başlamasına kadar sürer.

K, maddi durumu iyi olmayan, kendi öz babası rahip olan biridir. Öz ailesinin maddi durumu iyi olmasına rağmen bir doktora üvey evlat olarak verilmiştir. Niçin üvey evlat olarak verildiği ise bilinmemektedir. Doktor olan ailesi onun da aynı eğitimi alması için onu Tokyo'ya göndermiştir. Hoca ile aynı okuldadırlar. Ancak, K üvey ailesi ile aynı fikirde değildir. O rahip olmak istemektedir. Bu nedenle ailesi ile araları açılır ve Hoca onun bu durumuna üzüldüğü için aynı evde yaşamalarını teklif eder. Hanımefendi ilk anda bu fikri sevmese de Hoca'yı kıramaz.

K'nin hayatlarına girmesi ile Hoca'nın kaderi değişir. K ile Küçükhanım giderek samimi olmaya başlarlar ve bir gün K Küçükhanım'a âşık olduğunu Hoca'ya itiraf eder. Aynı kişiyi seven iki arkadaş giderek birbirlerinden soğumaya başlarlar. Ancak bu iki arkadaşın birbirlerine soğumasından öte Hoca'nın nefretine dönüşür. K arkadaş olarak güvendiği Hoca'ya sırlarını açmakta ancak anlattığı her sırrın ileride onun sonunu hazırlayacağını bilememektedir. Hoca arkadaşından Küçükhanım ile ilgili olan her türlü haberi öğrenir.

Şayet kendisini fikren alt etmiş olsam da illaki buna aşırı tepki vereceğine şüphem yoktu. Kendisiyle kavga etmeye korktuğum yoktu fakat yalnızlık hislerine gömülmüş olduğum kendi halime dönüp bakınca, dostum olan kendisinin, aynı yalnızlık hissinde bulunması, benim için dayanılmaz bir şeydi. Bir adım ileri giderek onu daha derin bir yalnızlık içine düşürmek istemezdim.¹⁵³

¹⁵³ SÖSEKI, a.g.e. s., 244

Hoca öğrendiklerine göre hareket etmeye başlar. Aynı kişiyi sevdiğini K'ya itiraf edemez ama bir gün Hanımefendi'ye kızı ile evlenmek istediğini söyler. Bu durumu ertesi gün Hanımefendi K'ya bahseder. K duyduklarına herhangi bir tepki vermez. Romanda K'nın bu tepkisizliği en çok dikkat çeken noktalardan biridir. Küçükhanım'a olan sevgisi ve aşkı son derece yoğun olmasına rağmen ona sevdiğini söyleyememiş, arkadaşına güveni tam olmasına rağmen hiç beklemediği bir davranışla karşılaşmıştır. Ondaki bu tepkisizlik insanlardan gördüğü davranışlar değildir. O kendi yalnızlığıyla baş başa kalışına tepkisizdir.

Hoca arkadaşıyla bu durumu yüz yüze konuşmak için birkaç gün sonra ancak cesaret bulur ve K'nın odasına gittiğinde arkadaşının intiharı ile sarsılır. Bir süre sonra o evden taşınırlar ve Hoca Küçükhanım ile evlenir. Ancak hiçbir zaman K'nın gölgesi aralarından ayrılmaz. Eşini çok sevmesine rağmen K'yı her an aralarında gibi hissedip kendini rahat hissedemez. En son olarak da K'nın niçin intihar ettiğini sorgulamaya başlar. İlk aklına gelen aşk acısıdır. Daha sonra onun düşünceleri ile toplumun düşüncelerinin ters düşmesinden dolayı intihar etmiş olabileceğini düşünür. Ancak, en sonunda asıl sebebi bulur. Asıl neden, onun hayatta yapayalnız kalmış olmasıdır.

Soseki'ye göre yalnızlık olgusu başa çıkılmaz, karşı konulamaz bir olgudur. Kendiyle baş etmektan korkmak ya da kendi içinde yaşadıklarının onu giderek çürüttüğünü düşünmek bireyi içinden çıkılmaz bir düşünce yumağının içine sürükler. Bu yalnızlık toplumdan soyutlanmanın yanı sıra kendisinden de vazgeçmeyi gerektirecek derecede yoğun bir yalnızlık duygusudur.

K dinine oldukça bağılı bir karakteri temsil eder. Yaşadıkları ise ona Tanrı tarafından verilmiş bir ceza gibidir. Kendine bile itiraf etmeye zorlandığı bir konuyu en yakın arkadaşına her ne kadar tereddüt ederek de olsa açması ve bu aşkın onu Tanrı olgusundan uzaklaştırıyor oluşu, K için büyük bir ıstırap sebebidir. Aşkın pençesine düşmüş olmaktan utanç duymaktadır. Aklında Tanrı'ya bağılı kalıp sadece onu düşünmek ve ona bağılı bir hayat sürme isteğı ve düşünceleri olmasına rağmen bir kadına âşık olup tüm gününü ona dair düşüncelerle geçirmek K için kabullenilmesi güç bir durumdur. Arkadaşının ihaneti ise K tarafından hiçbir şekilde dile getirilmez. Ardında bıraktığı mektupta arkadaşına teşekkür ifadesinin yer alması, Küçükhanım hakkında tek bir kelimeye bile rastlanmaması, cenaze işlemlerini arkadaşının yapmasını rica etmesi, Hanımefendi'ye rahatsızlık verdiğini belirtmesi ve özellikle daha önce ölmesi gerekirken niçin uzun zaman beklediğini yazması gibi durumlardan bakıldığından K'nın hayatında Küçükhanım'a yönelik duyulan aşkın özellikle bertaraf edilmek istendiğı ifade edilebilir.

Hoca, ömrü boyunca kendini arkadaşının intiharına sebebiyet vermekten dolayı affedemez ve en sonunda kendisi de intihar eder. Amcası gibi olmak istemediğini ve bu konuda kendine söz verdiğini hatırlamış, ancak kendi yaptığı amcasının ihanetini de aşmıştır. Amcası ona ihanetin ne demek olduğunu net olarak göstermiştir. Onun gibi bir hain olmayacağı konusunda kendine defalarca söz vermesine ve onun davranışlarını yadırgamasına rağmen daha acısını kendisinin en yakın arkadaşına yaşatmış olması, Hoca'nın ömrü boyunca sırtından atamadığı ağır bir yük olarak kalmıştır. İçinde yaşadıklarını en yakınında olan insanlara bile anlatamamış olmanın verdiğı ayrı bir ıstırap vardır, eşini çok sevmesine rağmen mesafeli duruş vardır, eşinin ona K'dan kalan bir ceza olduğunu düşünme vardır.

Uğruna mücadele verdiği kişiye hayatı boyunca mesafeli davranmak zorunda kalmanın hem kendisine hem de eşine zarar verdiğini bile bile bu davranıştan kaçamaz. En sevdiği insanın yanında olması uğruna bunca olayın başına gelmesine karşılık en sevdiği insandan uzaklaşmak zorunda kalmak K'nın Hoca'ya arkasında bıraktığı bir tür lanet gibidir. Bu nedenle kendisinden nefret etmiş, toplumdan kendini giderek soyutlamış, bu şekilde kendini cezalandırma yoluna gitmiştir. İçindeki ıstırap ise giderek onu kemirmeye başlamış, bu yükünün altında ezilerek kendinden uzaklaşmak istemiş ve intihar yolunu seçmiştir.

4.1.6. Michikusa

Michikusa, (Tenshō 4 yılı) 3 Haziran 1915 tarihinden 14 Eylül 1915'e kadar Asahi gazetesinde tefrika edilmiştir. Yazar ertesini yıl, *Meian (Aydınlık ve Karanlık)* adlı eserini yazmaya başlamıştır. Bilindiği gibi bu eser, Sōseki'nin vefatı nedeniyle tamamlanamamıştır. Buna bağlı olarak, *Michikusa* Sōseki'nin en son tamamlanmış uzun öyküsüdür.¹⁵⁴

Sōseki vefatından iki yıl önce, kendi otobiyografik romanı olan *Michikusa*'yı kaleme almıştır. Roman, kahraman Kenzō'nun hayatının sadece altı aylık bir kısmını kapsar. Ancak geri dönüşler, Kenzō'nun hayatındaki hatıralar, kahramanın tüm hayatını kapsar niteliktedir.¹⁵⁵ Ayrıca bu öykünün Sōseki'nin kendi hayatını ve evlatlık olarak verilmesi ile *Michikusa*'nın Sōseki'nin kendi otobiyografik eseri olduğuna dair ifadelerin eşi tarafından yazarın hayatının anlatıldığı *Sōseki no Omoide- Sōseki'ye Dair Hatıralar* adlı eserde şöyle yer aldığını görmekteyiz:

¹⁵⁴ ODAJIMA, Motoari, "*Michikusa*" Ronjōsetsu 'Tadashikata' soshite 'Fuyukai', Kushiro Kōtō Senmongakkō Kiyō, Dai 35 gō, 2001, s. 110

¹⁵⁵ BIDDLE, Word William, *The Authenticity of Natsume Sōseki*, Monumenta Nipponica, Vol. 28, No.4 (Winter, 1973), s.415

“Shiobara ailesi ile ilgili ayrıntılı otobiyografik hikâye, Michikusa adlı eserin içerisinde kendisi tarafından kaleme alındığı için üzerinde ayrıntılı bahsetmeye gerek yok.[...]Shiobara Michikusa’nın içerisinde Shimada adıyla geçmektedir.”¹⁵⁶

Sōseki’nin eşi Natsume Kaneko’nun yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı gibi eser, yazarın kendi hayatı üzerinden kaleme alınmış, özellikle üvey babası ve üvey annesi hakkında eserde geniş bilgilere yer verilmiştir.

Eserin giriş kısmı, romanın başkarakteri Kenzō’nun içine düştüğü yalnızlık hissine dair ifadeleri ile başlar. Biddle’ın yukarıda belirtilen ifadelerinden de anlaşıldığı gibi eser, Sōseki’nin hayatının bir kesitini bizlere sunmaktadır. Eserde, yazarın İngiltere’den dönüş sonrasındaki yaşamının kısa bir dönemi anlatılmaktadır. Yazarın geçmiş hayatına dair pişmanlık ve umutsuzluklarla örülü bu eserinde sürekli bir karamsarlık duygusunun hâkim olduğu görülmektedir.

Eserde kendi hayatının kısa bir dönemini anlatmış olan yazar, bu eserinde hayali imgelere yer vermekten çok, kendi hayatına bir ayna tutmuş ve kendini eleştirmekten çekinmemiştir. Yagi, Sōseki’nin *Michikusa* adlı eserinde ortaya koyduğu tarzı şöyle betimlemektedir: *“Sōseki’nin tarzı, varlıkları olduğu gibi yüzeysel olarak resmetmek değil, örneğin kendi kendini de kaleme alacak olsa, gerçeklere bağlı kalarak teorilerini silah olarak kullanıp, farklı açılardan araştırmaktır. Kolayca uzlaşıya ya da kaçışa başvurmadan, ciddi bir şekilde varlıklar ile yüzleşip, gerçek boyutlarıyla değerlendirerek üstesinden gelmek, bir yazar olarak Sōseki’nin asıl duruşudur.”¹⁵⁷*

¹⁵⁶ MATSUOKA, *Sōseki no Omoide*, s. 62-63

¹⁵⁷ YAGI, Yoshio, a.g.m., s. 90-91

Michikusa adlı sözcükteki *michi-* yol anlamına gelmektedir, *kusa* ise *küçük otlar* demektir. Sōseki, bu eserle hayatında ufak tefek önemsiz meselelere ne kadar kafa yorduğu ve küçük ayrıntılarla zamanını boşuna harcadığının altını çizmek ister gibidir. Hayat bir yoldur. Bu yol, etrafındaki önemsiz, küçük ayrıntılara takılarak zaman kaybedilecek kadar kısa bir yol değildir.¹⁵⁸ Yazarın yürüdüğü hayat yolunda yanı başında duran, belki onu rahatsız eden küçük otlar, ona rahatsızlık veren küçük meseleler olarak düşünülebilir. Yazar bunlardan rahatsızlık duyduğu halde hiçbir şekilde kurtulamaz. Bu küçük, arsız otlar her tarafını sarmışlardır. Ancak, yol uzundur, yazarın amaçları vardır. Bu amaçları yerine getirmeye çalışırken de yanı başında duran önemsiz ayrıntılara takılmaması gerektiğinin farkında olsa da bunu bir türlü başaramaz. Kurtulmak istediği önemsiz meseleler beynini sürekli meşgul etmektedir. Gereksiz ayrıntılarla boşuna vakit harcamış olması, onun pişmanlıklarının kaynağıdır. Yaşadığı bu pişmanlıklarda ise herkesten çok kendisini suçlamaktadır.

Michikusa adlı eser, Natsume Sōseki'nin *Kokoro – Gönül* isimli eserinin ardından yayımlanmıştır. Michikusa isimli eserinde gerçek annesi hiçbir şekilde kahramanlar arasında bulunmamaktadır. Yani, Kenzō'nun içine huzur duygusu veren insanların hiçbirinin bu eserinde yer almadığı dikkat çekmektedir. Bu eserde insan ilişkilerin tümünün acımasızca ilişkiler yumağından ibaret olduğu hissedilmektedir. Ayrıca kahramanın kendisi de insanlara karşı kendini kapatmış, karşısındaki kişilere de yeri geldiğinde zalimce davranan bir karakter olarak canlandırılmıştır.

Yazar, Michikusa adlı eserinde İngiltere'den dönüş sonrası hayatını geri dönüşler yaparak anlatır. Ancak, İngiltere'ye dair hatıralarına eserde hiçbir şekilde

¹⁵⁸ McCLELLAN, a.g.e., Introduction

rastlanmaz. Yalnızca İngiltere'den uzak bir ülke olarak bahseder ve oranın kokusundan kurtulmak istediğini belirtir.

Kendi yolunda birçok önemsiz küçük ayrıntı ile çevrenmişken yazar, derin bir yalnızlık duygusu içerisine hapsolmuş gibidir. Bu *yalnızlık* hissi memleket topraklarına uzun bir süre sonra ayak basmamanın beraberinde getirdiği bir duygudan kaynaklanmaktadır. Eserde Kenzō'nun hissettiği yalnızlık duygusu şu ifadelerle yer alır:

...Kenzō Tokyo'dan çıkıp, uzak bir yerden döndükten sonra Komagome'nin ücra bir köşesinde ailesiyle birlikte yaşayalı kaç yıl oluyordu acaba? Memleket topraklarına ayak basmanın seyrek oluşunda bir tür yalnızlık duygusu hissetmişti. Vücudunda üzerinden atamadığı uzak ülkenin kokusu hala duruyordu. Bundan tiksinti duydu. Bir gün içinde derhal bu kokudan kurtulması gerektiğini düşündü. Ayrıca tam aksine bu kokunun içinde saklanmış olan övünç ve memnuniyetin farkında bile değildi.¹⁵⁹

İngiltere'nin ismi eserin hiçbir yerinde geçmez. Yazar sadece bu ülkeyi *yabancı ülke* olarak resmeder. Bu ülkenin ismini kullanmayıp *yabancı ülke* olarak isimlendirmesi, onun kendisine ve ülkesine gerçek anlamda yabancı bir ülke olarak kabul edilmesinden kaynaklandığı şeklinde ifade edilebilir. İngiltere, yazar için gerçek anlamda alışılması güç, milletine uzak bir ülke ve kültürdür. Orada uzun bir zaman yaşamış olması, üzerine oranın kokusunun sinmiş olması, yazar için katlanılmaz bir durumdur.

¹⁵⁹ SÖSEKİ, Natsume, *Michikusa*, Shinchō Bunko, Tokyo, 2003, s.5

Eserin başkahramanı Kenzō, bir gün yağmurun altında yürürken bir adamla karşılaşır. Daha sonradan üvey babası olduğunu öğrendiğimiz bu kimse ile görüşmeyeli on beş on altı yıl gibi uzun bir süre olmuştur. Yirmi yaşına gelmeden ayrıldığını hatırladığı bu kimse ile yüz yüze geldiklerinde hiç konuşmazlar. Sadece sessizce birbirlerine bakmakla yetinirler.

Romanda geçmiş hayatına dönüşler olduğu için, sık sık ‘*ne kadar oluyordu acaba?*’ sorusu hâkimdir. Karşılaştığı yaşlı adamı, şapka takmayan adam olarak tasvir eder ve bu şapka takmayan adamla sık sık karşılaşmaya başlar. Bu durumu eşine söylemesi gerekmektedir. Ancak, geçmişte Kenzō’nun çalıştığı yere bir bayandan uzun bir mektup gelmiştir. Bu mektuptan eşine bahsettiğinde ise her konuda hassas olan eşinin buna tepkisi bir hayli kötü olur. Bu nedenle hatırlamak istemediği geçmişine dair olan bu yaşlı adamla ilgili de bu nedenle eşine hiç bahsetmek istemez. Kenzō insanlardan uzak, kendi halinde bir yaşam sürmenin hayali içindedir. Çevresindeki insanlara karşı sık sık öfkeli ve kırıncı davranışlar sergilemektedir. Kenzō’nun insanlardan uzak, yalnız bir kişi olduğu aşağıdaki ifadelerden anlaşılabilir:

Onu tanıyan çoğu insan onun sinir hastası olduğu yorumunu yapıyorlardı. O ise bu durumun kendisinin bir özelliği olduğuna inanıyordu.¹⁶⁰

Onun doğası gereği sosyal olmaktan kaçınması gerekiyordu. İnsanlardan da kaçınması gerekiyordu. Aklındakiler ve yazıya döktükleri arasındaki ilişki karmaşıklaştıkça, o, bir insan olarak, yalnızlığın pençesine düşmek zorunda kalıyordu. Hayal

¹⁶⁰ SÖSEKİ, a.g.e., s. 9

meyal bu yalnızlığı hissettiği durumlar bile oluyordu. Ancak, yine de kalbinin derinliklerinde garip bir azim ruhu olduğuna dair bir inanca sahipti. Bu nedenle tek başına insan girmemiş yerlere doğru yönelmiş hayat yolunu yürürken, bunun yalnızca yaşamının bir gerçeği olduğunu biliyordu.¹⁶¹

Akrabaları tarafından farklı bir insanmış gibi muamele görüyordu. Ancak, ona göre bu sıkıntı edilecek önemli bir mesele değildi. “İyi bir eğitim aldığım için, yapacak bir şey yok” kendi kendini içinden her zaman böyle savunuyordu.¹⁶²

On dokuzuncu yüzyılın büyük yazarlarından olan Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin bireyin toplumdaki soyutlanışını ve içine düştüğü yalnızlığa anlattığı eseri *Yer Altından Notlar*' adlı eserinde kendi yalnızlığı içinde, kendini aşağılamamın bile bireye sonsuz bir rahatlama verdiğini yazar. Kendi kendisiyle baş başa kalmanın, hatta kendini en sefil halde bulmanın bile toplumun boğucu baskısından kurtuluş, herkese benzememenin verdiği ayrıcalığı yaşamaktır.

“Aklı başında bir adamın sözünü etmekten en çok zevk alacağı konu nedir, bilir misiniz?

Yanıt: Yine kendisi...

Öyleyse ben de kendimden söz edeyim biraz... ”¹⁶³

Aklı başında adam kendi ile ilgilenen adamdır, der. Kendini tanımaya çalışan adamdır, çünkü toplumda üstüne binecek olan onca yükün ağırlığı altında ezilmek istemez, ben varım demek ister. Kendini ortaya çıkarmak, kendiyle olduğu kadar kimseyle ilgilenmemek ister. Herkesle uyum ya da uzlaşma içinde olmak üzerinde düşünülmesi gereken en yüce varlık olan kendi varlığımızı görmezden gelmeyi,

¹⁶¹ SÖSEKİ, a.g.e., s. 10

¹⁶² SÖSEKİ, a.g.e., s. 10-11

¹⁶³ DOSTOYEVSKI, Fyodor Mihayloviç, *Yer Altından Notlar*, Çev.; Mehmet ÖZGÜL, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.22

ötelemeyi getirir. Bu ise toplum altında ezilmekten, kendi varoluşunu yitirmekten başka bir şey değildir. Kendi kabuğuna çekilmek, kendi dünyasında yaşadığında ise kendini küçük görmek, aşağılamak bile bireye zevk verir. Çünkü birey, kendi dünyası içerisinde, tamamen kendisi olabilme fırsatını yakalamıştır. Kendi dünyasında özgürdür, yalnızdır ama onun aradığı da bir anlamda budur.

Aşağılanmanın zevklerini hepimiz biliriz. Peki, şöyle düzeltelim: Kendi kendimizi aşağılamanın zevkli, rahatlatıcı olduğunu keşfettiğimiz zamanları hepimiz yaşamışızdır. Aşağılık, beş para etmez biri olduğumuzu, kendimizi inandırmak ister gibi, öfkeyle kendi kendimize tekrarladığımızda, bir anda herkes gibi olmanın bütün o ahlaki yükünden, kurallara ve yasalara uymanın boğucu endişesinden, herkese benzemek için dişimizi sıkma zorunluluğundan kurtulduğumuzu biliriz. Başkaları tarafından aşağılanmak da, sonunda bizi aynı yere getirir. Kolayca kendimiz oluverdiğimiz, kendi kokumuz, pisliğimiz, alışkanlıklarımız içerisinde mutlu olduğumuz, kendimizi iyiye doğru değiştirmekten ve insanoğlunun geri kalanı hakkında iyimser düşünceler beslemekten vazgeçtiğimiz yerdir burası. Bu son nokta o kadar rahattır ki, bizi bu özgürlük ve yalnızlık noktasına getiren öfkemize ve bencilliğimize neredeyse şükran duyar, sık sık hatırlarız onları.¹⁶⁴

Bireyi kendi oluverme yolunda başkası tarafından aşağılanmasına ya da kendisini aşağılamasına kendi oluvermek olarak yorum getirir yazar. İyi olmak zorunda olmadan, aşağılanmak bir birey için özgür olmayı ve yalnız olmayı gerektiren bir durumun içine sokar. Bu nedenle kendini aşağılamaktan ya da başkaları tarafından aşağılanmaktan korkmamalıdır. Tersine teşekkür etmelidir

¹⁶⁴ DOSTOYEVSKI, a.g.e. s., 5

kendisini aşağılayana, çünkü bireyi kendi üzerinde düşünme ve özgür olma yoluna ileten bir yoldur.

Kenzō, boş vakti olmayan birisidir. Her zaman işleriyle uğraşan, zamanının çoğunu çalışarak geçirmek zorundadır. Arkadaşlarından biri bir gün onu türkü dinlemeye çağırdığında, insanların nasıl boş vakit bulabildiklerine şaşırmıştır. Sürekli çalışıyor olmasına rağmen yine de yaptıklarının yetersiz olduğundan yakınmaktadır. Eserde Kenzō'nun yaşamı şu şekilde tasvir edilmektedir:

Enerjisinin büyük bir kısmını işinde kullanabiliyordu. Zamanı sessizlik içerisinde akıp gidiyordu. Ancak, bu sessizliğin içerisinde sürekli sinirlilik hali bulunmakta, bu, ona bitmek bilmez bir sıkıntı vermekteydi. Uzaktan onu izlemek zorunda olan eşi, ona elini uzatmıyordu. Bunun eşinden kaynaklanan soğukluktan başka bir şey olmadığını düşünüyordu Kenzō. Yine eşi de yüreğinde onun yaptığı gibi aynı suçlamaları kocasının üzerine atıyordu. Eşinin kütüphanede geçirdiği zamanlar çoğaldıkça, karı - koca arasındaki ilişki, işleri olması dışında olabildiğince az olması gerektiği konusu, karısının güttüğü mantıktı. Karısı, hayatın gidişatı içerisinde Kenzō'yu kütüphanede tek başına bırakıp, yalnızca çocuklarla zaman geçiriyordu. Çocuklar da zaten neredeyse hiç kütüphaneye girmiyorlardı. Kütüphaneye girdiklerinde mutlaka bir yaramazlık yapıp Kenzō'dan azar yiyorlardı. Kenzō ise çocukları azarlama alışkanlığının yanında, kendi yanına yaklaşmamalarından da bir nevi huzursuzluk duyuyordu.¹⁶⁵

Kenzō ailesi ile mesafelidir. Sürekli olarak yalnız kalmak istemesine rağmen çocukların ondan kaçmasından da rahatsızlık duymaktadır. Kenzō kendini hasta

¹⁶⁵ SÖSEKI, a.g.e., s. 25-26

hissetmektedir. Ancak, yapması gereken oldukça fazla iş olduğu için gece yarısına kadar çalışıp yatmaktadır. Eşi ise onun hareketlerini önemsemez. Hasta olduğunda Kenzō'nun hatırında kalmayan incitici sözler etmektedir, bu incitici sözler eşini bir hayli üzmemektedir. Bunları söylediğinde Kenzō öyle bir şey söylediğini hatırlamadığını söyler. Eşi ise hasta bile olsa normal hayatta düşündüğü şeylerin bunlar olduğunu ve içindeki gerçek hislerini yansıttığını ifade eder.

Kenzō ve eşi maddi konularda da sıkıntı yaşamaktadır. Genellikle evde birbirlerine oldukça kötü davranırlar. Sürekli karşısındaki kişiden kibarlık beklemek ve beklediği kibarlığı bulamayınca öfkelenmek Kenzō ve eşi arasında sık yaşanan bir durumdur. Eşi konuşma sırasında bir gün şöyle der:

...Hiç kimse sana bir şey yapmadığı halde, kendi kendine sıkıntıya giriyorsun, bunun çaresi yok.¹⁶⁶

Kenzō'nun ablası Onatsu da eserde kendi çaresizliği içinde kalmış bir diğer bireydir. Astım hastasıdır. Kendi kuzeniyle evlenmiştir. Eşinin adı Hida'dır. Hida'nın çalıştığı yerde bir bayanla ilişkisi olduğu dedikodusu çıkmış, eve pek de uğramaz olmuştur. Hida eskiden sürekli eşine dayak atmakta, hayatını istediği gibi bencilce yaşamaktadır. Ancak, son zamanlarda eski hallerinden farklı olarak biraz daha kibarlaşmıştır. Eşi, onun dünyaya eğlenmek için geldiğini düşünür. Kenzō'nun ablasının hafızası son derece zayıf olduğu için bir türlü okuma yazma öğrenememiştir. Kenzō bu durumu utanılacak bir mesele olarak düşünmektedir. Bir

¹⁶⁶ SÖSEKI, a.g.e. s. 60

gün ablasının yanına gittiğinde astım krizi tuttuğu için yan odada başını yana çevirmiş, Kenzō'yla konuşmak istese de hastalığı buna izin vermemiştir. Eşi Hida ise karısının hastalığına son derece alışmış olacak ki hiç tepkisiz kitap okumaktadır. Ancak, Hida pek de kitap okumayı seven biri değildir. Hida'nın eşinin hastalığına karşı umursamaz davranması, Kenzō'nun zoruna gider. Hida ise eşinin hastalığını umursamaz şekilde davranmaya devam etmektedir. Onatsu eşinden hiçbir alaka görmediği gibi, hastalığı karşısında da eşinden hiçbir şekilde yardım görmemektedir. Eşi onun hastalığına karşı çok duyarsız ve umursamazdır. Onatsu eşinin soğuk davranışları ve astım hastalığı arasında kalmış oldukça zor günler geçiren zavallı bir insandır. Okuma yazma da bilmiyor olması, onu diğer insanlara bağımlı kılmaktadır. Kenzō, ablasının astım krizi geçirdiği sırada onun bu durumuna dayanamayıp yandaki odaya ablasının durumuna bakmaya gitmek istemesine Hida şöyle cevap verir:

...Hadi, sorun yok, sorun yok. Bu kronik bir hastalık olduğu için sorun yok. Bilmeyen insanlar, görünce biraz şaşırıyorlar da. Benim için seneler olduğundan artık onun bu durumuna alıştığım için sakinim. Aslına bakarsan, tekrar tekrar onun için üzülürsem bugüne gelene kadar onunla birlikte yaşayamazdım, değil mi.¹⁶⁷

Eşinin hastalığına alıştığını ve her zaman onun çektiği ıstırabı hissederse beraber yaşayamayacağını söyleyen Hida için, astım artık üzerinde durulmasına gerek olmayan bir mesele haline gelmiştir. Eşinin geçirdiği nöbetler için de aynı

¹⁶⁷ SÖSEKI, a.g.e. s. 74

tepkisizliği sürmektedir. Kenzō, ablasının evinden ayrılıp yolda giderken kendi hayatına dair düşüncelere dalar:

...Eskiden bu dünyada¹⁶⁸ bir insan olan Kenzō, ondan sonra tabiatın gücüyle bu dünyadan tek başına çıkarılmıştı. Ve çıkarıldığı şekliyle uzun süre Tokyo'ya ayak basmadı. O şimdi tekrar oraya geri dönmüş, uzun bir aradan sonra geçmişin kokusunu duyuyordu. Üçte bir oranında özlem, üçte iki oranında ise nefret duygusuyla dolu duygular içerisindeydi.¹⁶⁹

Kenzō geçmişi ile yaşadığı hayatı karşılaştırır. Sorumlulukları artmış, ailevi baskılardan sıkılmış, kendi kendine yetemediğini düşünen bir birey haline gelmiştir. Eşi ile yaşadığı sıkıntılar, üvey babasının ondan sürekli para talebinde bulunması, ablasının hastalık ve çaresizliği... Ancak çevresindeki insanlar Kenzō'nun rahat bir yaşamı olduğunu ve maddi hiçbir sıkıntı çekmedikleri inancı ile ondan sürekli para talebinde bulunmaktadırlar.

...Kenzō eskiden fakir olmasına rağmen tek başına ayakta durabiliyordu. Şimdiki Kenzō ise hiç boş vaktinin olmadığı bir yaşamı sürdürmekle birlikte, etrafındaki insanlar tarafından yaşam gücüne sahip bir insan olarak düşünülüyordu. Bu durum Kenzō'ya acı veriyordu. Kendisi gibi birinin akrabaları içinde en iyi olduğunun düşünülmesi daha da içler acısı bir durumdur.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Bu dünya olarak bahsedilen yer, Tokyo'yu işaret etmektedir.

¹⁶⁹ SÖSEKI, a.g.e. s. 81

¹⁷⁰ SÖSEKI, a.g.e., s. 95

Kenzō kendi durumunun aile ve akrabalarının durumundan daha da sıkıntılı olduğunu düşünmektedir. Sürekli çalışmak zorunda olan, ancak, yaptıklarından bir türlü memnuniyet duymayan bir birey haline gelmiştir. Aile ilişkileri kopuklaşmış, kendi içinde ise ayrı bir kopuklaşma ve sıkıntılar baş göstermeye devam etmektedir. Bu durumu ise anlayabilecek kimsenin olmayışı Kenzō için ayrı bir ıstırap kaynağıdır.

Kenzō'nun abisi Chōtarō alt mertebede memurdur.*(koyakujiin)*¹⁷¹ Ancak, artık yaşlanmıştır ve çalışmak zor gelmektedir. Yaşına göre daha çabuk çökmüştür. Çok sık hasta olmaktadır. Abisi Kenzō'dan sadece yedi yaş büyük olmasına rağmen, ailesine bakma zorunluluğu ve sorumluluğu ile yoğun iş yaşantısına boyun eğmek zorunda bırakılmıştır. Üç çocuk sahibidir ve küçük bir evde yaşamaktadır. Eşinin ismi Oyoshi'dir. İlk eşinden ayrılmıştır. İkinci eşi vefat etmiştir. En sevdiği en büyük kızı yaşını almadan hemen önce tüberküloza yakalandığı için onu bu hastalıktan kurtarmak adına çok çaba vermiştir. Ancak, tüm bu uğraşlara rağmen kızını iki yaşını biraz geçtiği bir yaşta kaybeder. Abisi kıyafet alacak maddi imkâna sahip olamadığından, Kenzō'nun yurt dışında giydiği kıyafetleri ödünç alıp, onları giyerek iş yerine gidip gelmektedir. Kenzo yapı olarak geçmişe dönmek istemeyen bir insandır. Abisi ise Kenzō'ya geçmişine yönelik durumları açıklayan belgeler göstererek Kenzō'nun hatırlamak istemediği geçmiş hatıraları önüne sermektedir.

Shimada ise yapayalnız kalmış bir diğer zavallı karakterdir. Üvey oğlu Kenzō'ya maddi olarak sıkıntı içerisinde olduğu için sık sık uğramakta ve ondan para

¹⁷¹ Sōseki'nin üçüncü büyük abisi Naonori'yi işaret etmektedir. Sōseki İngiltere'den döndükten sonra hayatta kalan tek abisidir.

dilenmektedir. Ablasının eşi Hida ile Kenzō arasında Shimada üzerine geçen konuşmada Shimada'nın çaresizliği gözler önüne serilmektedir:

...- Keşke öyle yapmasa değil mi? Bir de yaşlı olduğu için kesinlikle herkese rahatsızlık veriyor olmalı.

Kenzō yine sustu.

-Sizin de bildiğiniz gibi yalnız olduğuna şüphe yok. Bu onun meselesi olduğu için, his olarak yalnız değil, hırslarından dolayı yalnız.¹⁷²

...Ve giderken,yolda kare şeklinde inşa edilmiş büyük bir ev gördü. Evde enine doğru geniş merdivenlerin olduğu iki kat vardı. Bu iki katın üst tarafı da alt tarafı da Kenzō'nun gözüne aynı göründü. Koridorla çevrelenen orta bahçe de yine tam bir kareydi.

Gariptir ki, bu geniş mi geniş evde yaşayan kimsecikler yoktu. Bunun yalnızlık verici bir şey olduğunu düşünemeyecek kadar küçük olan Kenzō ev denilen bir şeye dair tecrübe ve algıdan yoksundu.¹⁷³

Kenzō geçmişine dair birçok anıyı unutmuştur. Ancak, bazı hatıralar zaman zaman beyninde canlanır. Yaşadığı sıkıntılar içerisinde bir de mesleğinin gereklerini yerine getirmeye çalışmak Kenzō için kolay değildir.

Kenzō yarın sabah birçok insandan daha yüksek bir yerde olma¹⁷⁴ zorunluluğunda olmasının kendisine verdiği ıstıraplı hali gözünde

¹⁷² SÖSEKI, a.g.e, s. 105-106

¹⁷³ SÖSEKI, a.g.e., s. 106- 107

¹⁷⁴ Bu ifade, Kenzō'nun ders anlatmak için çıktığı kürsüyü işaret etmektedir.

canlandırdı. Bu ıstırap yüklü suratına gayretle bakan, yine bu zavallı adamın söylediği sözleri ciddiyetle not eden gençlere karşı içinde bir acıma hissetti. Kendini beğenme ve egoizm duygularından dolayı sıkıntı yaşaması da, bu duyguların üstesinden gelemiyor olan Kenzō için büyük bir üzüntüydü.¹⁷⁵

Yukarıdaki ifadeden de anlaşıldığı üzere, Sōseki kendi hayatını anlattığı bu eserinde, kendini oldukça yetersiz gören bir eğitmendir. Öğrencilerin karşısında zavallı oluşundan, aynı zamanda üstünden atamadığı kendini beğenmişlik, kendini üstün görme duygularının altında ezilmektedir. Ancak, ondaki duyguların karmaşıklığı ve hayatındaki olumsuzlukların da etkisi yadsınamaz. Eşinin geçirdiği histeri nöbetleri, üvey babasının sürekli ziyaretleri, ablasının rahatsızlığı, yaşanan maddi sorunlar, yapmak isteyip yapamadığı planları... Hepsinin bir arada oluşu Kenzō için aşılabilir ıstırapların kaynağı olmaktadır. Kenzō'nun canını sıkan eşinin davranışlarına rağmen nedense her seferinde Kenzō'nun öfkeli ve asabi olduğu insanlar tarafından düşündürmektedir. Ancak, bu duruma sebep olan en büyük nedenlerden birine de umursamaz olan eşi olarak görmektedir. Kenzō'nun yaşadığı problemlere bağlı olarak yaptığı bir davranış eserde şöyle geçmektedir:

...Bir gece Kenzō sebepsiz uyanmıştı. Kocaman gözlerini açmış tavana bakan eşini gördü. Eşinin elinde Kenzō'nun yurtdışından getirdiği tıraş bıçağı vardı. Simsiyah kılıfın içine konulan bu bıçağı, dümdüz tutmuyor, sadece siyah olan sapını tutuyordu bu nedenle buz gibi parlaklık Kenzō'nun gözünü kamaştırmıyordu. Öyle bile olsa Kenzō bir an durakaldı. Birden yatakta doğrularak, eşinin elinden tıraş bıçağını kavradı.

¹⁷⁵ SÖSEKI, a.g.e., s. 142

“Aptalca davranma!” diyerek tıraş bıçağını fırlattı. Tıraş bıçağı, sürgü kapıdaki cam arasından geçip camın karşısındaki köşeye düştü. Eşi kendini bilmez bir halde rüya gören insanlar gibi tek bir kelime söylemedi.¹⁷⁶

Yukarıda ifadeler, Kenzō'nun eşinin davranışlarındaki anormalliklere bir örnektir. Eşi ile Kenzō arasında birbirini anlamamalarından kaynaklanan sıkıntıların sebebi eşinin rahat bir ailede yetişmiş olmasıdır. Babası eğitim ile ilgili konularda herhangi bir prensip sahibi olan biri değildir. Anne çocuklarını azarlayarak yetiştiren bir kadın değildir. Rahat bir aile ortamında yetiştiği için Kenzō'nun kendisine itaat eden bir eş aramasına rağmen, yetiştiği çevre itibarı ile birbirlerinden oldukça ayrılan iki karakter ev içerisinde yaşamak durumunda kalmışlar, dolayısıyla bu durum ikili arasında önüne geçilmez problemlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

“Hangi anlamda bakarsan bak, eşlerin kocalarına itaat etmeleri gerekir”

İkili arasında başlayan çatışmanın en büyük kökeni bu ifadede yer alıyordu. Eşinden bağımsız kendi varlığını ifade etmeye çalışan eşine bakınca Kenzō içinde rahatsızlık duygusu hissetti. Öyle olunca 'kadın olduğundan' diye düşündü. Bu durum bir parça daha şiddetlenince 'nasıl da küstahça' denilen bir ifadeye dönüştü. Eşinin kalbinde 'ne kadar bir bayan da olsa' düşüncesi her zamanki gibi birikmişti.

- *Her ne kadar bir bayan da olsam, böyle önümü kesmek tahammül edilesi bir şey mi?*

¹⁷⁶ SÖSEKI, a.g.e., s. 152

Kenzō o an eşinin yüzünde beliren yalnızca bu ifadeyi net bir biçimde okuyabilmişti.¹⁷⁷

Eşi Kenzō'dan yeterince ilgi ve alaka görememektedir. Kendi işleri ile meşgul olmak durumunda olan Kenzō ise eşinin his ve duygularının farkına bile varmamaktadır. Evde çocuklarıyla ilgilenmek zorunda olan bir kadın olarak eşinden sürekli ilgisizlik ve umursamazca davranışlar gördüğünden zaman zaman sinir krizleri geçiren, zaman zaman da yaşadığı içsel sıkıntıları, Kenzō'nun umursamazca davranışlarını onun yüzüne vurarak bu durumdan kurtulmak ister. Aşağıda eserde eşinin Kenzō'ya karşı sitemine bir örnek görmekteyiz:

...Eşi ara sıra Kenzō'ya dönerek şöyle söylerdi:

“- Benim için nasıl bir koca olursa olsun, sadece bana olan sevgisini gösterebilsin yeter”

“- Bir hırsız bile olsa fark etmez mi?”

“- İster hırsız olsun, ister sahtekâr fark etmez. Sadece eşine önem verse o bile yeterli olur. Her ne kadar seçkin bir erkek de olsa mükemmel bir insan da olsa evinde kaba davranıyorsa benim için hiçbir şey ifade etmez.¹⁷⁸

Eşinin Kenzō'ya söylediği bu ifadeler, evlilik yaşantıları ile ilgili net bir açıklama yapmaktadır. Kenzō'nun umursamazca ve sevgiden yoksun davranışları eşi için dayanılmaz bir hale gelmiştir. Mevkii olarak ne kadar iyi yerlerde olsa da, eşinin

¹⁷⁷ SÖSEKI, a.g.e., s. 199

¹⁷⁸ SÖSEKI, a.g.e., s. 217

gözünde ona nasıl davrandığının dışında yaptığı işin bir önemi de kalmamıştır. Hırsız ya da sahtekâr bir insan olması bile önemli değildir. Evdeki huzursuzluk ve içe kapanışın sınırları bu ifadelerle net olarak anlaşılabilir.

Kenzō'nun eşinden dolayı yaşadığı sıkıntılar sabrını zorladığından her şeye rahatça tepki gösterir hale gelmiştir. Kenzō içinde yaşadığı sıkıntıları dışa vurmaktan çekinmediği için kendisine kızmaktadır. Doğal davranmak onu insanlardan uzaklaştırmıştır.

Azda olsa kibar taklidi yapıp, toplumun genelindeki insanlar arasına karışamayan kendisinden nefret etti... İnanç sahibi olmayan Kenzō ne yaparsa yapsın "Tanrı beni iyi anlıyor" diyemiyordu. Eğer böyle iyi, cevabı olsa ne kadar mutlu olabileceğine dair bir duygu bile içinde uyanamıyordu. Onun için ahlak yolu her zaman kendisiyle başlıyordu. Ve kendisinde bitiyordu ¹⁷⁹

Kenzō kendi kendine niçin var olduğunu düşünse de bir cevap bulamaz, bulduğu yanıtı da söylemekten çekinir. Ancak, içten içe yaşadığı ruh hallerindeki çıkmazların bilincindedir. Kenzō, sorumluluk ya da zorunluluklarından kaçmak istemektedir. Niçin yaşadığını ya da niçin ölüm yolunu seçmediğini bilemez. Sadece yaşamaktadır. Çekilen eziyetlerin nerede sonlanacağını bilse de kolay yolu seçmek istemediği söylenebilir.

Kenzō yaşadığı sıkıntıların ardından sonunda defterine şu cümleleri yazar:

¹⁷⁹ SÖSEKI, a.g.e., s. 160

...insanların az olduğu caddede yürürken, Kenzō sadece kendisiyle ilgili meseleleri düşünüyordu.

- *Sen acaba ne için bu dünyaya geldin?*

Kenzō'nun beyninin bir köşesinde böyle bir soru vardı kendine sorduğu. Bu soruya cevap vermek istemedi. Olabildiğince cevaplamaktan kaçınmaya çalıştı. Kaçınmaya çalıştıkça içindeki ses sorgulamaya başladı. Defalarca aynı konuyu tekrarlamaktan vazgeçmedi. Kenzō sonunda bağırdı:

- *Bilmiyorum.*

Bunu duyar duymaz içindeki ses alaycı bir şekilde güldü.

- *Bilmiyor değilsin. Bilsen de o noktaya kadar gidemiyor olmalısın. Ortaya geldiğinde tekrar başa dönüyor olmalısın.¹⁸⁰*

¹⁸⁰ SÖSEKI, a.g.e., s. 274

SONUÇ

Tezimizde, Natsume Sōseki'nin bireyselcilik anlayışı üzerinde odaklanan, eserlerindeki kahramanların kendi bireysellikleri içerisinde yaşadıkları yalnızlık teması çerçevesinde bir çalışma yapılmaya çalışılmıştır. Natsume Sōseki'nin *Bireyselcilik* anlayışını irdelemeden önce, birey kavramına kısaca yer verilmeye çalışılmıştır.

Natsume Sōseki'nin İngiltere'deki eğitiminin ardından kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak kendi bireyselcilik anlayışını ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak, Sōseki'nin birey kavramı üzerine ortaya çıkardığı bu düşüncesinin İngiltere deneyimi yoluyla, ortaya çıkan bir düşünce sistemi olduğunu savunabiliriz. Buna göre, Natsume Sōseki'nin savunduğu bireyselcilik, temelde üç konu çerçevesinde şekillenmektedir. Bireylerin kendi amaçlarını belirlemeleri ve o yolda ilerlemeleri, bireylerin kendi sahip olduğu özgürlükleri ve hakları başkalarına da tanımaları ve bireylerin sahip olduğu gücü başkalarına karşı kullanmamalarıdır. Bu anlayış Japonya'nın, modernleşme hareketlerinden de etkilenen bireyler için önemli mesajlar içermektedir.

Modern döneme geçilmesi ile birlikte, bireyin kendine yönelişlerinin giderek yalnızlaşmayı da beraberinde getirdiği görülmektedir. Kendini keşif yolculuğuna çıkan yazarların altını çizdikleri temel konunun, bireyin özgürlüğü olması dikkati çekmektedir. Ancak, bireyin kendi özgürlüğü içerisinde giderek yalnızlığın pençesine düşmek zorunda kalması, kaçınılmaz bir durumdur.

Tezimizin ana konusunu oluşturan Natsume Sōseki'nin *Bireyselcilik* anlayışının temelinde de bireyin özgürce hareket etmesi gerektiğine vurgu

yapılmaktadır. Birey, kendi yolunu çizmeli, diğer toplumların ve diğer insanların etkisi altında kalmaksızın kendi dünyasını oluşturabilmelidir. Birey eğer kendi yolunu çizemez ise içinde sürekli bir huzursuzluk hissi ile kaplanmış olacağı yargısı bu anlayışa hâkim olan yargıdır. Sonuçta kendi yolunu belirleyebilmiş birey, kendi dünyasını oluşturabilmenin huzurunu duyacaktır ancak, bunun kaçınılmaz sonucu olan yalnızlık onun peşini bırakmayacaktır.

Natsume Sōseki, Japonya'nın modernizm anlayışı çerçevesinde içine düştüğü bunalımlı durumlardan Japon toplumunun da olumsuz olarak etkilendiğini eserlerinde ele almaktan çekinmez. Modern Japonya'nın oluşumunda, önemli rol oynayan Batılı toplumlar ile Japon toplumunun farklı birçok yönü olduğunu ve yabancı milletlere özeni duymanın ve Batılı ülkeleri taklit etmenin, Japonya için huzursuzluk ortamı doğuracağını, eserlerini okurken ve *Günümüz Japonya'sının Modernleşmesi* adlı makalesinden da anlayabiliriz.

Modernizm çalışmalarının Japonya'da çok hızlı yapılması, toplumun çoğu kesimindeki insanları psikolojik olarak olumsuz etkilemiştir. Kendisinin yaşadığı psikolojik bunalımların başlangıç noktasında İngiltere tecrübesinin olmasının yanı sıra, yabancı bir ülkenin kültürünü anlamaya çalışmanın ve ülkesinin Batılı devletler kadar güçlü bir konuma gelmeye çalışmasının Sōseki'de bıraktığı huzursuzluklar da etkili olmuştur.

Sōseki, eserlerini kaleme alırken kendi hayatından kesitleri de eserlerine yansıtmayı ihmal etmemiştir. Eserlerindeki karakterlerin çoğunlukla iç dünyalarında huzursuz bireyler oldukları gibi yazarın da iç dünyasında birtakım sıkıntılar yaşadığına tezimizde kısa da olsa değinmeye çalıştık.

Meiji döneminde yaşanan modernleşme hareketleriyle birlikte toplumda da birtakım değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Sōseki, bu değişimlerin Japon toplumu için pek de olumlu sonuçlar doğurmayacağını çoğu eserinde ve konuşmalarında belirtmekten çekinmemiştir. Batılı ulusların yaşantıları gibi bir yaşantı sürdürmenin taklitçilik olduğunu savunmuş, birey olarak öncelikli olanın kendi yolunu çizmek, bu yolda yürümek olduğunu belirtmiştir. Bu düşünceden doğan *bireyselcilik* anlayışının da beraberinde getirdiği durum, modernleşen bir toplum içerisinde kendi yolunu bulmaya çalışan yalnız bireyler olmuştur.

Tezimizde de Sōseki'nin eserlerindeki karakterlerin yaşadıkları çağa ayak uydurmaya çalışma ile çevresindeki insanların ihanetleri ya da kendi çevrelerine ihanetleri gibi durumların beraberinde getirdiği yalnızlık durumunun birey üzerindeki etkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Sōseki'nin bireyselcilik anlayışı üzerinde tartışılmış, daha sonra da *Sanshirō – Sorekara - Mon* üçlemesi, *Kojin*, *Kokoro*, *Michikusa* eserleri üzerinden gidilerek, bu eserlerde görülen bazı karakterlerin kendi kişisel dünyalarında nasıl bir yalnızlık durumu ile iç içe oldukları üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

BEASLEY, W.G. *The Meiji Restoration*, Stanford University Press, California, , 2000

BIDDLE, Word William, *The Authenticity of Natsume Sōseki*, Monumenta Nipponica, Vol. 28, No.4 (Winter, 1973)

BORA, Tanıl, GÜLTEKİNGİL, Murat, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce – Modernleşme ve Batıcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

CEVİZCİ, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2010

CORCUFF, Philippe, *Bireycilik Sorunu*, Çev.: Aziz Ufuk KILIÇ, Versus Kitap, İstanbul

CULLEN, L. M. *A History of Japan 1582 – 1941*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006

DEGUCHI, Hiroshi, *Natsume Sōseki ga Omoshiroi Hodo Wakaru Hon*, Chūkei Shuppansha, Tokyo, 2005

DOSTOYEVSKI, Fyodor Mihailoviç, *Yer Altundan Notlar*, Çev.: Mehmet ÖZGÜL, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

GAO, Gi Fen; YAMAMOTO Takashi, *Sōseki ‘Kojinshugi’ Shisō no Jijironteki Yōso: Amerika Chōetsushugi kara no Eikyō wo Saguru*, Kyūshū Kango Fukushi Daigaku Kiyō, (Heisei 23 – 24), Vol. 13, No. 4, 2011 – 2012, s. 45 -56

GIDE, André, *Ayrı Yol*, Çev.: Tahsin YÜCEL, Can Yayınları, İstanbul, 2012

GIDDENS, Anthony, *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, Çev.: Ümit TATLİCAN, Say Yayınları, İstanbul, 2010

GOMI, Fumihiko (ed.) *Shosetsu Nihonshi Kenkyu* (Ayrıntılı Açıklamalarıyla Japon Tarihi Araştırmaları), Yamakawa Shuppan Yayınevi, Tokyo 1998

- GÖKBERK, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012
- GÜRBİLEK, Nurdan, *Kör Ayna Kayıp Şark*, Metis Yayınları, İstanbul, 2007
- HASHIKAWA, Toshiki, *Sōseki no Sanshirō: Inochi no Ne ga Yuragu Toki*, Kyoritsu Kokusai Kenkyū, dai 28 gō, 2011, s. 21- 36
- HENSHALL, Kenneth G., *A History of Modern Japan*, Palgrave Macmillan Publisher, New York, 2004
- HUNTER, Janet E., *Modern Japonya'nın Doğuşu*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002
- RUBİN, Jay, SŌSEKI, Natsume, *Sōseki on Individualism 'Watakushi no Kojinshugi'*, *Monumenta Nipponica*, Vol. 34, No: 1 (Spring, 1979)
- KARATANI, Kojin, *Derinliğin Keşfi*, Çev.: Devrim Çetin Güven, İnan Öner, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2012
- KATAOKA, Yutaka, *Natsume Sōseki 1- "Kokoro" wo Yomu to Iu koto*, Nihon Bungaku Kenkyū Ronbun Shūsei 26, Wakakusa Shobō, Tokyo, 1998
- KEENE, Donald, *Dawn to the West*, First Owl Book Edition, New York, 1987
- KERN, Stephen, *Nedenselliğin Kültürel Tarihi*, Çev.: Emine Ayhan, Metis Yayınları, 2007
- KOSAKA, Masaaki, *Japanese Thought in the Meiji Era*, Toyo Bunko, Tokyo, 1969
- LUKES, Steven, *Bireycilik*, Çev.: İsmail Serin, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2006
- LYONS, Phyllis, *And Then*, *The Journal of Asian Studies*, Vol. 39, No. 3, May 1980
- MATSUOKA, Yuzuru, *Sōseki no Omoide*, Bunshun, Tokyo, 2011
- McCLELLAN, Edwin, *An Introduction to Sōseki*, Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 22 (Dec., 1959) s. 150 – 208

McCLELLAN, Edwin, *The Implications of Sōseki's Kokoro* Monumenta Nipponica, Vol. 14, No.3/4, Oct., 1958-Jan., 1959

MORAN, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011

MORISHITA, Yasumitsu, *Natsume Sōseki no Byōreki to Seikatsu (1)*, Hiroshima Bunka Gakuen Daigaku, s. 56 – 63

MONTAIGNE, *Denemeler*, Çev.: Sabahattin EYÜBOĞLU, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012

NIETZSCHE, Friedrich, *Böyle Söyledi Zerdüşt*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2012

ODAJIMA, Motoari, “*Michikusa*” Ronjōsetsu ‘Tadashikata’ soshite ‘Fuyukai’, Kushiro Kōtō Senmongakkō Kiyō, Dai 35 gō, 2001

SARTRE, Jean-Paul, *Edebiyat Nedir?*, Çev.: Bertan ONARAN, Can Yayınları, İstanbul, 2011

SARTRE, Jean Paul, *Aydınlar Üzerine*, Çev.: Tahsin YÜCEL, Can Yayınları, İstanbul, 2013

SIMMEL, Georg, *Bireysellik ve Kültür*, Çev.: Tuncay BİRKAN, Metis Yayınları, İstanbul, 2009

SŌSEKI, Natsume, ‘*Gendai Nihon no Kaika*’ Sōseki Zenshū Hyōron Sōhen *Bunheiron-*, Iwanami Shoten, 11. Cilt, Tokyo, 1975

SŌSEKI, Natsume, *Gönül- Kokoro*, Çev.: Bilal ÜNAL, Paraf Yayınları, İstanbul

SŌSEKI, Natsume, *Kojin*, Shinchō Bunko, Tokyo, 2003

SŌSEKI, Natsume, *Kokoro*, Tuttle Publishing, Çev.: Edwin McClellan, Tokyo, 1969

SŌSEKI, Natsume, *Kusamakura*, Shinchō Bunko, Tokyo, 2008

SŌSEKİ, Natsume, *Michikusa*, Shinchō Bunko, Tokyo, 2003

SŌSEKI, Natsume, *Mon*, Kodansha, Tokyo, 1979

SŌSEKI, Natsume, *Michikusa- Grass on the Wayside*, Çev.: Edwin McClellan, University of Chicago Press, Chicago, 1969

SŌSEKI, Natsume, *My Individualism and The Philosophical Foundations of Literature*, Çev.: Sammy I. Tsunematsu, Tuttle Publishing, Tokyo, 2004

SŌSEKI, Natsume, *Sanshirō- “Sōseki Zenshū; Sanshirō-Sorekara-Mon”*, Iwanami Shoten, Cilt 4, Tokyo, 1975

SŌSEKI, Natsume, *Sōseki Zenshū- Sorekara, ‘Sōseki Zenshū- Sanshirō; Sorekara; Mon’*, Iwanami Shoten, Cilt 4, Tokyo, 1975

SŌSEKI, Natsume, *Watashi no Kojinshugi* ‘Sōseki Zenshū – Hyakuron Sōhen’, Iwanami Shoten, 11. Cilt, Tokyo, 1975

SUZUKI, Jun, *Ishin no Kōsō to Tenkai*, Kōdansha, Tokyo, 2002

TODOROV, Tzvetan, FOCCROULLE, Bernard, LEGROS, Robert, *Sanatta Bireyin Doğuşu* Çev.: Esra ÖZDOĞAN, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012

TYUDA, Makiko, *Natsume Sōseki ni Okeru Jiko Chiyu, Jiko Genjitsu no Katei: Sōzō ni Okeru Josei to no Kakawari wo Chūshin ni*, Osaka Kiyōiku Daigaku Shōgajji Kyōiku Kenkyū Kiyō, dai 19 gō, 1996, s. 71 - 85

ULAŞ, Sarp Erk, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002

YAGI, Yoshio, “*Michikusa” no Sekai*, Koshien Tankidaigaku Kiyō, dai 12 gō, 1993, s. 79 – 93

YAGI, Yoshio, ‘*Sorekara’ Ron*, Kōshien Tanki Daigaku Kiyō dai 7 gō, 1987, s. 57 - 66

YAMAZAKI, Masakazu, *Japon Kültürü Japonlar ve Bireycilik*, Çev.: Oğuz BAYKARA, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010

YAMAMOTO, Naofumi, *Waga Nihon Rekishi*, Asaosa, Tokyo, 1978

YAMAGUCHI, Osamu, *Nihon no Rekishi*, Chikuma Shobō, Tokyo, 1963

YOUNG, Oh Jun, '*Sorekara*' *Ron: Ie to Kojin no Sōkoku no Kōzu ni Miru Sōsekiteki Jiga no Ariyō*, Tsukuba Studies in Literature 13, 1996, s. 221 - 246

YUKIO, Miyoshi, *Sōseki Bunmei Ronshū*, Iwanami Shoten, Tokyo, 2012

YUTAKA, Kataoka, *Gendai no "Kiki" to Natsume Sōseki- Heiwa no Bungaku (I)*, Sakushin Gakuin Daigaku, s. 103 -120

ÖZET

Natsume Sōseki, Batılı bir yaşam tarzına uyum sürecine geçiş dönemi olarak da adlandırabileceğimiz Meiji Dönemi'nin en önemli yazarlarından biri olmuştur. Yazarın, Batı'da yaşadığı deneyimlerin etkisi ile Japonya'nın modernleşme sürecinde birey kavramına ilişkin yeni fikirler ortaya koyduğunu görmekteyiz. Yazarın Meiji Dönemi'ndeki durumlardan etkilenmesi ve bu durumu çoğu eserinde yansıtması, yeni bir ufka kapılarını açan Japonya'nın yaşadığı bu dönemi anlayabilmede oldukça etkili bir kaynaktır. Modern döneme geçiş evresinde, Japonya'da yaşanan değişim manzaralarının birey kavramı üzerinde etkilerini Sōseki'nin birçok eserinde görmek mümkündür.

Yazara göre, Batının modern kültürünün alınarak geliştirilmesi, özellikle Meiji Döneminde oldukça hızlı bir şekilde gerçekleştiğinden, bu yenileşme ve gelişme hareketlerinin giderek yalnızca yüzeysel ve sığ yapılanmalara dönüşmesi bu dönemin en önemli eksiklerindedir. Avrupa'daki gelişmeleri derinine inmeden belli bir kısmını yüzeysel olarak almak, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan Japonya'ya ait kültür ile Batı'ya ait yabancı kültür arasındaki farklılığı da beraberinde getirmiş, bunun kültürel karmaşaya davet eden bir yanı da olmuştur. Sōseki, Batı kültürünün, kendi yetiştiği Japon kültüründen farklı olduğunun bilincinde olduğu gibi düşünce hayatında da Avrupalılar gibi olunamayacağını savunmaktadır.

Tezimizde, Japonya'nın yeni bir çağa adım atmasıyla Sōseki'ye göre modernizmin etkisinde kalan toplum içerisinde, yaşanan durumların bireyleri nasıl bir yalnızlığın içine sürüklediğini yazarın bireysellik anlayışı temelli olarak,

Sanshirō - Sorekara – Mon adlı üçlemesi ile *Kojin, Kokoro* ve *Michikusa* adlı eserleri üzerinden giderek incelemeye çalıştık.

ABSTRACT

Natsume Soseki, is one of the most important writer of the Meiji Period that is as a period of transition is called process of adaptation to a Western lifestyle. We see author's new ideas on the concept of individual, demonstrated on the process of modernization in Japan and the effects of his experiences in living the West. Understanding the condition of Japan in the Meiji Period which opened its gates to a new horizon, the author's most of works are highly effective resource the inner turmoil of Japan in this period. The stages of transition to modern Japan, the effects of changes in views on the concept of the individual can be seen in many Sōseki's works.

According to writer, on the development of taking the modern culture of the West, especially in the Meiji Period, took place fairly quickly that's why becoming only the superficial and shallow movements which were the most significant shortfalls this period. Getting the developments from Europe as a particular part of the surface without getting deeply, which is tied to the traditions of Japan to the West with the culture brought about the differences between foreign culture, as it has also been inviting cultural complexity. Sōseki asserted that Western culture was different from their own Japanese culture as well as in the life of thoughts as Europeans. He

criticized not only the European or Western societies, but also the Japanese ideas of other nations which were the same views on the basis especially Westerners.

In our thesis, we tried to analyze from going through the author's works *Sanshiro - Sorekara - Mon* trilogy, *Kojin*, *Kokoro* and *Michikusa* based on individuals that were under the influence of condition taking a step of modernism in a new period in Japan society, in the sense of individualism is as dragging into loneliness.